

ศึกษาลิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา
STUDY OF HUMAN RIGHTS IN BUDDHISM

พระสมหมาย อตถลัทธโร (พีชสิงห์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัตินิติ
รายวิชาพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

ศึกษาลิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา

พระสมหมาย อตถลัทโธ (พีชสิงห์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชาพระพุทธศานากับวิทยาการสมัยใหม่
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Study of Human Rights in Buddhism.

Phrasommai Atthasiddho (Phutsing)

A Thematic Paper Submitted in Partial Fulfillment of Qualifying
Examination Related to the Subject Seminar on Buddhism and

Modern Sciences

Degree of Doctor of Philosophy

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อสารนิพนธ์ : ศึกษาสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย : พระสมหมาย อตตสิทฺโธ (พีชสิงห์)
ปริญญา : ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : รองศาสตราจารย์จิรภัทร แก้วกู่
ป.ธ.๕, พธ.บ. ศศ.ม (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)
วันเสร็จสมบูรณ์ : ๖/มกราคม/ ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และหลักธรรมสัมพันธ์และที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล ได้ก่อกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ โดยเน้นเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติความคิดเรื่องกฎแห่งธรรมชาติ และได้พัฒนาเรื่อยมาในประเทศทั่วโลก จนถึงร่วมลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติ จัดทำเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม คริสต์ศักราช ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑) มีบัญญัติไว้ ๓๐ ข้อ เนื้อหาว่าด้วยเรื่องหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน เรื่องสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง, เรื่องเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม, และเรื่องหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ

ผลการศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา พบว่า การนำหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ๑๙๔๘ มาศึกษาเทียบเคียงกับหลักคำสอนในพระไตรปิฎกพบว่าหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก มีความเชื่อมโยง และสามารถนำมาศึกษาเทียบเคียงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากลในบริบทสังคมปัจจุบันได้ และจากการศึกษาพบว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก มีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากล โดยคำสอนในพระไตรปิฎก แม้จะไม่ได้ใช้คำว่าสิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่มีเนื้อหาที่มโนของการสอนให้เคารพสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในชีวิต ความเสมอภาค เกียรติและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งการนำแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่สอดแทรกในคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแพร่ จะช่วยให้ชาวพุทธได้ตระหนัก

ถึงความสำคัญของการเคารพสิทธิ เสรีภาพ ของผู้อื่น และจะเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันได้

ผลการศึกษาหลักธรรมที่สัมพันธ์กับสิทธิมนุษยชน พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักสิทธิมนุษยชน ล้วนได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และเน้น การมีสิทธิเสรีภาพ โดยชี้ว่ามนุษย์มีศักยภาพในการกระทำสิ่ง ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มนุษย์ควรมีเมตตา กรุณาต่อกันให้อภัยซึ่งกันและกัน ผ่านการกระทำที่สอดคล้องกันระหว่างกาย วาจา และใจ เช่น หลัก เบญจศีล หลักศรัทธา หลักแห่งกรรม หลักประโยชน์ ๓ เป็นต้น จัดเป็นหลักการปฏิบัติที่มี จุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่หลายระดับแห่งการเข้าถึง ตามความรู้ความสามารถ ทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล และหลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็น แนวปฏิบัติที่ถือได้ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มากโดยไม่มีประมาณ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ฐานะทางสังคมภาษาและศาสนา เช่น อริยมรรคมีองค์ ๘ คิหิวินัย และ ทิศ ๖ ล้วนมีการส่งเสริมให้ ปฏิเสธความชั่ว สนับสนุนให้กระทำความดีต่อกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทจึงอยู่ในฐานะสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาชีวิตมวลมนุษย์ให้เข้าถึงสันติสุขทั้งด้านส่วนตัว และส่วนรวมตลอดไป

Thematic paper title : Study of Human Rights in Buddhism.
Researcher : Phrasommai Udthasitro (Phutsing)
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)
Thematic Paper Supervisor
: Assoc. Prof. Chirapat Kaewku Pali V, B.A., M.E.D
Date of Graduation : 6 /January / 2015

Abstract

The main purpose of this thematic paper was to study the concept of human rights in the Buddhist scriptures and the related principles to promote the human rights.

A result of studying the human rights in Buddhism was found that the concept of the universal, human right started in the eighteenth century to stress the natural right, the concept of natural law, developed until all areas of the world. It was signed in the charter of the United Nations with making the universal declaration of human rights in December 10, 1966. This charter contained 30 regulations, covering the main principles of human rights, civil rights and political rights, the right of economics, societies, culture, the individual duty, society and the state.

A result of studying the concept of human rights in Buddhism was found that the universal declaration of human rights, compared to teachings in Tipitaka, was related to the recorded Buddhist principles in Tipitaka. These teachings could be brought into the comparison with the concept of universal human rights in the recent societies. It was found that the Buddha's teachings in Tipitaka was conformed to the concept of the universal human rights. If the teaching in Tipitaka did not use the human rights directly, it had the content to give respect to human rights in various aspects such as the right of believing the religion, the right and freedom to represent the opinions, the right in life, equality, fame, and honour of manhood. To propagate the concept of human rights, mixed with the Buddha's teachings helped the Buddhists to be conscious of people's human rights and freedom. This was

another way to resolve the conflict and the violation of human rights in the recent time.

A result of studying the Buddhist principles in harmony with the human rights was found that teachings in Theravāda Buddhism and principles of human rights showed the equality of valuable manhood and stressed on freedom in a way that human beings themselves were able to do things. Human beings were kind and forgave the others through the harmonious action among a body, speech, and mind such as five precepts, faith, law of action, and principles of benefits. This action aimed at growing the benefits for the actor in many achieved levels according to his capacity, knowledge, and wisdom. The Buddhist principles to promote the human rights in Theravāda Buddhism were a practical way, generally practiced for the public happiness without separation of races, social positions, language, and religions. They were Eightfold Noble Path, law for laymen, six directions, etc. to deny badness and to promote goodness among people as a human being. The principles in Theravāda Buddhism was to support, promote and develop life of human beings for the achievement of individual, public happiness for ever.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติในรายพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า และนำเสนอในระดับปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานสารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความช่วยเหลืออย่างดีจากท่านผู้มีอุปการะ คุณหลายฝ่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลจากบุคคลหลายท่านทั้งในส่วนที่เป็นอาจารย์ประจำรายวิชา อาจารย์ผู้ดำเนินการสอบสารนิพนธ์ และเพื่อนนิสิตปริญญาเอกรุ่นที่ ๓

ขออนุโมทนาขอบคุณ อาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทถ่ายทอดวิชาความรู้ความเข้าใจ

ให้กับผู้วิจัยเป็นอย่างดี และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในด้านเอกสารต่าง ๆ ให้ผู้วิจัย เป็นอย่างดี

ขอเจริญพรขอบคุณอาจารย์ รองศาสตราจารย์จิรภัทร แก้วกู่ ที่คอยเป็นที่ปรึกษา แนะนำหนังสือ และคัมภีร์ต่างๆ และเสนอแนะของคิดเห็นต่าง ๆ ของการวิจัย พร้อมทั้งตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อความสมบูรณ์ ด้วยความเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณ พระคุณ พระสุธีธรรมมานุวัตร, ผศ.ดร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย คณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดจนให้คำแนะนำเป็นอย่างดีมาโดยตลอด ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

คุณค่า และประโยชน์อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูตราบูชาแต่บิดามารดา ครู อาจารย์ ครอบครัว และผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระสมหมาย อตถสิทฺโธ (พีชสิงห์)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๙
๒.๑ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล	๙
๒.๑.๑ ความเป็นมาของหลักสิทธิมนุษยชน	๙
๒.๑.๒ สรุปสาระสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน	๑๘
๒.๒ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๒๕
๒.๒.๑ หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน	๒๕
๒.๒.๒ สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง	๒๖
๒.๒.๓ ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม	๒๘
๒.๒.๔ หน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ	๓๐
๒.๓ สรุปแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา	๓๑

บทที่ ๓	หลักธรรมที่สัมพันธ์และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนสากล	๓๒
	๓.๑ หลักธรรมที่สัมพันธ์กับสิทธิมนุษยชน	๓๒
	๓.๑.๑ เบญจศีล	๓๒
	๓.๑.๒ หลักศรัทธา	๓๘
	๓.๑.๓ หลักแห่งกรรม	๔๐
	๓.๑.๔ หลักประโยชน์ ๓	๔๖
	๓.๒ หลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน	๔๘
	๓.๒.๑ อริยมรรคมีองค์ ๘	๔๘
	๓.๒.๒ คิหิวินัย	๔๙
	๓.๒.๓ ทิศ ๖	๕๑
	๓.๓ เปรียบเทียบปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิมนุษยชน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	๕๕
	๓.๔ สรุปหลักธรรมที่สัมพันธ์และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนสากล	๖๘
บทที่ ๔	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๖๙
	๔.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๙
	๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๗๐
	๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๗๐
	๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๗๑
	บรรณานุกรม	๗๒
	ภาคผนวก	๗๖
	ภาคผนวก ก ปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	๗๗
	ภาคผนวก ข สิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	๘๕
	ประวัติผู้วิจัย	๙๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับหลวง กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช ๒๕๒๕ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๔๓ พร้อมทั้งอรรถกถา อันเป็นคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ในการค้นคว้าซึ่งในการอ้างอิงในที่นี้ได้ใส่ชื่อย่อของคัมภีร์ตามที่กล่าวมา ดังจะมีคำย่อและคำเต็ม ดังนี้

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
๑- ๒	วิ.ม. (ไทย) =	วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
๑๐	ที.ม (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
๑๒	ม.มู. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ (ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์ (ภาษาไทย)
๒๐	อง.เอก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต (ภาษาไทย)
	อง.ทุก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปถุจก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปถุจกนิบาต (ภาษาไทย)
	อง.ฉก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๓	อง.อฎฐก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๔	อง.เอกาทส. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกทสกนิบาต(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ขุ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
	ขุ.ธ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
	ขุ.สุ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต (ภาษาไทย)
๓๐	ขุ.จู. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนทีส (ภาษาไทย)
๓๑	ขุ.ป. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามวรรค (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	สีลขันธวรรคอรรถกถ	(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรณปุรณี	ติกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.อ.(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรณปุรณี	ทสกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธมมปทอฎฐกถา		(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตตทีปนี	เถรคาถาอรรถกถา	(ภาษาไทย)

คำชี้แจงในการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ในการอ้างอิงพระไตรปิฎก ใช้การอ้างอิงแบบ ๓ ตอน โดยการอ้างอิงชื่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/ หน้า ตามลำดับเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๗ / ๓๕๘ / ๒๕๗ หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิวิคค ภาษาไทย เล่มที่ ๑๗ ข้อที่ ๓๕๘ หน้าที ๒๕๗.

๑) การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก จะแจ้งเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่นที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๘๐/๑๘๗. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๑ ข้อ ๑๘๐ หน้า ๑๘๗.

๒) การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎก จะแจ้งเล่ม/หน้า ตามลำดับ เช่น อง.ทุก.อ. (บาลี) ๑๓/๕๑๔-๕๑๕. หมายถึง องคุตตรนิกาย มโนรณปุรณี ทุกนิบาตอฎฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑๓ หน้า ๕๑๔-๕๑๕.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในระยะเริ่มแรกมนุษย์ก็คงจะไม่แตกต่างกันไปจากสัตว์ซึ่งต่างก็จะต้องดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น มีการอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว เป็นชนเผ่า เป็นรัฐ ตามลำดับ ความไม่เป็นธรรมก็เกิดขึ้นในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ความไม่สงบสุข ความเอาใจเอาเปรียบ ความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นบางครั้งถึงขนาดเป็นการป่าเถื่อนไม่มีมนุษยธรรม มนุษย์ จึงต้องการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองมีความปลอดภัยตลอดจนได้รับสิทธิต่างๆ ของตนเองอันจะมีมนุษย์จึงได้พิจารณาถึงสิทธิตามธรรมชาติ สำหรับแนวคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาตินี้เป็นที่มาอันสำคัญยิ่งของสิทธิมนุษยชน^๑

สิทธิมนุษยชนเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ และมนุษย์จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากสิทธิมนุษยชน โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นต่อมวลมนุษยชาติ ความไม่สงบสุขที่เกิดขึ้นในทางสังคมและทางการเมือง ความรุนแรงในสังคมที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ของโลกเป็นมูลเหตุที่ผลักดันในประเทศต่างๆ รวมตัวกันเพื่อจัดทำข้อกำหนดในการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐานต่างๆ นับได้ว่าเป็นแนวความคิดร่วมกันของประชาชนทุกคนและของรัฐต่างๆ ทั่วรัฐในความปรารถนาให้มีการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ของความเป็นมนุษย์ชาติอันเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก

สิทธิมนุษยชน (Human rights) คือ แนวความคิดที่ว่าบุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติในแนวทางบางอย่างและมีสิทธิที่จะมีบางสิ่งบางอย่าง เพียงเพราะว่าเขาหรือเธอเป็นมนุษย์สิทธิมนุษยชนที่เป็นขั้นพื้นฐานที่สุด ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิต อิสระภาพแห่งการนับถือศาสนา อิสระภาพแห่งการพูด อิสระภาพแห่งความคิด และสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย

แนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนได้รับการพัฒนาในยุโรปนับแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมาและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ได้รับการยอมรับโดยสหประชาชาติในปี ค.ศ. ๑๙๔๘ แนวความคิดของสิทธิมนุษยชนเติบโตมาจากแนวความคิด ๓ อย่าง คือ

๑) แนวความคิดที่ว่ากฎหมายและสถาบันทั้งหลายมนุษย์เป็นผู้สร้างหาใช่พระเจ้าเป็นผู้สร้างไม่และดังนั้นจึงสามารถถูกเปลี่ยนแปลงได้

---

^๑ เสน่ห์ จามริก, พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

๒) แนวความคิดที่ว่ามนุษย์ทั้งปวงมีความเท่าเทียมกัน และ

๓) แนวความคิดที่ว่ามนุษย์ทั้งปวงเป็นเจ้าของคุณภาพที่เรียกว่าศักดิ์ศรี

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพ ในร่างกาย และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์”^๒

สภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบัน มีความแตกแยกทางความคิด มีการแข่งขันกันด้านต่างๆ เช่น การแข่งขันกันทำธุรกิจ การค้า การลงทุนภาวะทางเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนาเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม เมื่อมีการแข่งขันการทำธุรกิจก็มักมีคนบางกลุ่มขาดจิตสำนึกที่ดี ต่างก็พยายามเอาไรต์เอาเปรียบซึ่งกันและกันทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรหรือต้นทุนการผลิตต่ำผลกำไรมาก ๆ หรือทำธุรกิจผิดกฎหมาย เช่นการทำธุรกิจผิดกฎหมาย ค้ายาเสพติดให้โทษ เมื่อคนเสพเข้าไป ก็ติดสิ่งเสพติดนั้นทำให้ขาดสติไม่มีจิตสำนึก ขาดหลักธรรมประจำใจที่ทำให้กระทำผิดกฎหมาย ความเป็นจริงของโลกทุกวันนี้ต้องยอมรับว่ายิ่งวัตถุเจริญขึ้นมากเท่าใดจิตใจของคนก็ต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด คือ ไม่มีมโนธรรมและคุณธรรม เช่น ชาวที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ นักเรียนตีกัน ฆ่ากัน หรือ การปล้นฆ่า ประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินต่างๆ ที่นโยบายของรัฐบาลมีการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชั่นรวมทั้งปราบปรามผู้ที่ทำผิดกฎหมายต่างๆ อย่างเคร่งครัด มนุษย์มีอิสรภาพในการกระทำทุกอย่างบนพื้นฐานของกฎหมายถ้าหากว่ามนุษย์มีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจก็จะทำให้มีความสุขในชีวิต

จากที่กล่าวมาสิทธิมนุษยชน เป็นจุดเริ่มต้นของสันติภาพของโลกมนุษย์ ในปัจจุบันมนุษย์มีการแข่งขันกันด้านต่างๆ เช่น การแข่งขันกันทำธุรกิจ การค้า การลงทุน เมื่อมีการแข่งขันกันก็มักมีคนบางกลุ่มขาดจิตสำนึกที่ดี ต่างก็พยายามเอาไรต์เอาเปรียบซึ่งกันและกันทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรหรือต้นทุนการผลิตต่ำผลกำไรมาก ๆ การที่มนุษย์ตกลงและยอมรับกันให้บุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์แต่ละคน ได้รับความเคารพนับถือ เอาใจใส่ ดูแล ค้ำครองรักษา และได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ “อย่างดีที่สุด” จากเหตุผลที่กล่าวมา จึงเป็นแรงบันดาลใจ ให้ผู้วิจัยได้ตระหนักและมีความประสงค์ที่

จะศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและหลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๐-๓๑.

๑.๒ วัตถุประสงค์

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาไว้ ๒ ข้อคือ

- ๒.๑ เพื่อทราบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล
- ๒.๒ เพื่อทราบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๒.๓ เพื่อทราบหลักธรรมที่สัมพันธ์และสิทธิส่งเสริมมนุษยชน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๓.๑ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๓.๒ มีหลักธรรมข้อใดบ้างที่เราสามารถนำเสนอส่งเสริมและสัมพันธ์สิทธิมนุษยชนได้สิทธิมนุษยชน

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตทางเนื้อหา

- (๑) แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล
- (๒) แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- (๓) หลักธรรมที่สัมพันธ์และส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

๑.๔.๒ ขอบเขตทางด้านเอกสาร

- (๑) พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกแปลฉบับภาษาไทย ๔๕ เล่ม.กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- (๒) เอกสาร งานวิจัย และงานวิชาการอื่นๆที่เกี่ยวข้อง กับหลักสิทธิมนุษยชนสากล

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา

สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิในการดำรงชีวิตอยู่ในส่วนบุคคลและสิทธิในการอยู่ร่วมกันในสังคม สิทธิในความเป็นมนุษย์นั้น มีทั้งสิทธิตามกฎหมายและสิทธิที่มีอยู่โดยไม่ขึ้นอยู่กับบัญญัติของกฎหมาย แต่เป็นสิทธิที่เกิดจากมาตรฐานเพื่อความถูกต้อง ความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา นี้ ผู้วิจัยได้วางกรอบในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องหลักสิทธิมนุษยชน

สุเชาว์ นพอมัย ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ “จริยศาสตร์แนวพุทธ” สรุปได้ว่า “การพูดว่า การกระทำของมนุษย์ถูกหรือผิด หรือว่าทั้งถูกทั้งผิดจะใช้ได้หรือมีความหมายก็เฉพาะเมื่อมนุษย์มีเสรีภาพที่จะกระทำในขอบเขตของเงื่อนไขที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกันเท่านั้น ถ้าว่าการกระทำของมนุษย์เป็นเพียงการตอบสนองสิ่งเร้าหรือเป็นเพียงผลสะท้อนของมรดกทางกายหรือถูกกำหนดอย่างสิ้นเชิงโดยอดีตทางจิตใจของเราเอง การกระทำของเราก็กว่าไม่ได้ว่าถูกหรือผิดเพราะถูกบังคับให้ทำหรือไม่มีเสรีภาพในการกระทำ ด้วยเหตุนี้การกระทำของมนุษย์จะถือว่าถูกหรือผิดได้ ก็ต่อเมื่อมีการกระทำนั้นแม้ว่าจะถูกสถานการณ์บางอย่างกำหนดให้ตัดสินใจทำแต่เขาจะต้องทำโดยไม่ถูกบังคับให้กระทำ และมีเสรีภาพในการกระทำ (อรรถการ) ภายในขอบเขตบางอย่างที่เป็นอยู่ในโลก”^๓

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า “ต้องปรับเปลี่ยนแผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๖) ตามนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทแห่งชาติด้านสิทธิมนุษยชน (แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๑) กำหนดไว้ ๑๑ ด้าน ให้เป็น ๑๐ ด้าน ส่วนแผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนตามกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๒๐ กลุ่มเป้าหมายไม่คงไว้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจะถูกกำหนดให้อยู่ในแผนปฏิบัติการตามด้านแต่ละด้านตามหลักการของการจัดทำแผนกลยุทธ์และภายใต้ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณของรัฐ ดังนี้ แผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา การเรียนรู้ วัฒนธรรม และศาสนา อาชีพ และแรงงาน สาธารณสุข ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย การได้รับข้อมูลข่าวสารของทางราชการ และการคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิเสรีภาพในการสื่อสารและสื่อมวลชน การเมืองการปกครอง (รวมถึงสิทธิเสรีภาพในการรวมกลุ่มและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น) กระบวนการยุติธรรม และสิทธิชุมชน^๔

ธนรัตน์ ทังทอง ได้ให้รายละเอียดไว้ในเอกสารประกอบการบรรยาย “วิชาสิทธิและหน้าที่ของบุคคลใน ป.วิ.อ.” สรุปได้ว่า “สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็นคน อันเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ และไม่มีบุคคล องค์กรหรือแม้แต่รัฐ จะล่วงละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์นี้ได้ สิทธิในความเป็นมนุษย์นี้เป็นของคนทุกคน ไม่เลือกว่าจะมีเชื้อชาติ ศาสนา แหล่งกำเนิดเพศ อายุ สีผิว ที่แตกต่างกัน

^๓ สุเชาว์ นพอมัย, จริยศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๒.

^๔ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม. แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พุทธศักราช ๒๕๕๒ - ๒๕๕๖). (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗-๓๐.

หรือมีความแตกต่างกันในด้านสุขภาพความคิดเห็นทางการเมืองหรือความเชื่อทางศาสนาหรือฐานะทางเศรษฐกิจสังคม สิทธิมนุษยชนนั้นไม่มีพรแดน”^๕

สมชาย กษิติประดิษฐ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ “สิทธิมนุษยชน” สรุปได้ว่า “ความขัดแย้งทางอยู่ตามธรรมชาติ เพราะความรุนแรงเป็นการกระทำมนุษย์ทุกคนได้กระทำอันไม่เป็นควร หม่อมมนุษย์หรือเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาของสังคมเป็นอย่างมาก เพราะคนในสังคมเป็นเป็นสังคมหมู่ใหญ่จึงเป็นการก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เป็นอย่างมาก จึงเป็นการทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้น”^๖

พิทยา ว่องกุล ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ “สร้างสังคมใหม่: ชุมชนชนาธิปไตย-ธัมมาธิปไตย”สรุปได้ว่า “เสรีภาพของปัจเจกชนในเรื่องการสร้างสังคมใหม่ ชุมชนชนาธิปไตยธัมมาธิปไตย ปริมาณความหลากหลายของความจำเป็น ยิ่งมากเท่าใดมนุษย์ยิ่งได้เสรีภาพมากขึ้นเท่านั้น ระบบประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งปัจเจกชนต่างก็แข่งขันกันเพื่อตนเอง หากความแตกต่างระหว่างคนส่วนน้อยที่ร่ำรวยมหาศาล กับคนส่วนใหญ่ที่ยากจน ต่างออกไปเท่าไรดังนั้น เสรีภาพอันเป็นหลักพื้นฐานและความเท่าเทียมกันจริงๆ ในระบอบประชาธิปไตย จึงเกิดขึ้นไม่ได้ มิหนำซ้ำคนร่ำรวยมหาศาล ก็มีเสรีภาพในการกระทำอะไรๆ มากมายและมากกว่าคนจนตลอดไป”^๗

สรุปว่า จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเป็นประโยชน์ ในการศึกษาหาคำตอบในการหาคำตอบให้กับวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อทราบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล และทำให้ทราบว่า สิทธิมนุษยชนยังมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ และสภาวะโลกปัจจุบัน เรื่องของสิทธิมนุษยชนก็ไม่ใช่เรื่องประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้องให้ความสำคัญในการอยู่ร่วมกันของ มนุษย์ เพื่อประจักษ์ในคุณค่าและศักดิ์ศรี ของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน โดยมองว่า มนุษย์ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติต่อกัน ด้วยความเท่าเทียมกันและเป็นมิตรกัน ซึ่งเป็นหลักการในแนวทัศน์ที่เน้นไปในด้านความรู้สึกรักนึกคิดเพื่อที่จะส่งเสริมการปฏิบัติให้เกิดขึ้น อันเนื่องจากความแตกต่างทาง เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ของมวลมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่า ซึ่งจะทำให้เกิดการแตกแยกกันได้ง่าย เมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันหรือขัดแย้งกันขึ้นย่อมนำมาความเดือดร้อน วุ่นวายมาสู่สังคม

^๕ ธนรัตน์ ทั้งทอง, สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม, เอกสารประกอบการบรรยายวิชาสิทธิและหน้าที่ของบุคคลใน ป.วิ.อ., (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^๖ สมชาย กษิติประดิษฐ์, สิทธิมนุษยชน, (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕๕.

^๗ พิทยา ว่องกุล, สร้างสังคมใหม่ : ชุมชนชนาธิปไตย - ธัมมาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทรรศน์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๓.

๑.๖.๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลักสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา

บุญธรรม พุณทรัพย์ เสนองานวิจัยเรื่อง “ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า “สิทธิมนุษยชนนั้น เป็นสิทธิทางศีลธรรม ซึ่งให้สิทธิแก่ทุกคนที่อยู่ในพวกมวลหมู่ของมนุษย์ การที่ไม่มีกฎหมายรับรองต่อสิทธิดังกล่าว ในบางรัฐ ถือได้ว่ารัฐดังกล่าวขาดคุณสมบัติในฐานะรัฐที่ดี ในความหมายว่า ไม่ใส่ใจต่อการทำสิ่งที่สมควรกระทำ สิทธิอะไรที่เป็นสิทธิที่อยู่ในข่ายประเภทสิทธิมนุษยชน ทุกสิทธิที่อยู่ในประเภทสิทธิมนุษยชนสมควรที่รัฐจะให้การรับรองหรือไม่เป็นอีกคำถามหนึ่งต่างหากไปและเป็นเหตุให้คนอื่นต่างละเมิดสิทธิของกันและกัน”^๘

กฤษฎา บุญชัย, และคณะ เสนองานวิจัยเรื่อง “นโยบายของการพัฒนาของรัฐกับการละเมิดสิทธิชุมชนชนบท” พบว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน นับแต่วิกฤติเศรษฐกิจจนถึงเวลานี้ ได้พัฒนาปรับตัวกับเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ” สังคมที่ซับซ้อนขึ้นมีการกำหนดยุทธศาสตร์การต่อสู้ที่หลากหลาย แข็งข้อมากขึ้น และมุ่งเน้นจุดเชื่อมต่อระหว่างการเมืองภาคประชาชนผ่านรัฐธรรมนูญเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง นโยบาย และในชุดรัฐบาลชุดปัจจุบันที่อ้างความเป็น “ประชานิยม” ได้เกิดจากการหยิบยืม ฉกฉวยวาทกรรม องค์ความรู้จากภาคประชาชนไปปรับแต่งให้เข้ากับอำนาจของตน แม้จะดูเหมือนฝ่ายประชาชนจะเปลี่ยงปล้ำในการแย่งพื้นที่ทางสังคม อันทำให้เกิดภาวะชะงักงันในการปรับนโยบายก็ตาม จุดร่วมที่เชื่อมโยงขบวนการประชาชนทุกกลุ่ม ณ เวลานี้ คือการยกระดับสถานภาพสิทธิประชาชน สิทธิชุมชนในเชิงนโยบายทุกมิติ โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างการเมืองในระบบที่ยังถูกกำกับด้วยทุนข้ามชาติ ทุนชาติราชการ และการเมืองภาคประชาชนที่ผลักดันให้เกิดโครงสร้าง กลไกใหม่เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนมากยิ่งขึ้น”^๙

พระชัยชนะ ธมมทินโน (นาทองไชย) เสนองานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบหลักสิทธิมนุษยชนกับหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนา” พบว่า “หลักสิทธิมนุษยชนกับหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนามีหลักการที่เหมือนกัน และต่างกัน คือ เน้น การมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันของสังคมเหมือนกัน แต่ที่ต่างกันคือ หลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลักขั้นพื้นฐานที่มีสิทธิเท่าเทียมกันของสังคม แต่สิทธิในขั้นสูงคือการเข้าถึงโลกุตรธรรมเป็นสิทธิที่บุคคลจะเข้าถึงได้โดยอาศัยหลักมนุษยธรรม

^๘ บุญธรรม พุณทรัพย์, “ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๓, หน้า ๑๐.

^๙ กฤษฎา บุญชัย, และคณะ, นโยบายของการพัฒนาของรัฐกับการละเมิดสิทธิชุมชนชนบท, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๕๖), หน้า ๓๕.

เท่านั้นในส่วนของเป้าหมายนั้นต่างก็ส่งเสริมหลักเสรีภาพเท่าเทียมกันแต่ที่ต่างกันคือ หลักมนุษยธรรมมุ่งเน้นเพื่อสิทธิที่สูงกว่า คือ คุณธรรมขั้นสูงสุด”^{๑๐}

พระมหาวิพจน์ สุภจारी (วันคำ) เสนองานวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวความคิดเรื่องเสรีภาพในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า “เสรีภาพหรือเสรีชนในพระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นความเท่าเทียมกัน เช่น การทำตัวอย่างเสมอกัน และความเป็นพี่น้องกัน เช่น กระทำที่ไม่ก้าวก่ายกันอย่างไรก็ดีเพื่อเป็นหลักประกันของเสรีภาพที่ถูกต้องและมั่นคง การมีคุณธรรมที่เป็นคุณสมบัติดังกล่าว พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมุ่งส่งเสริมให้มนุษย์ยกระดับทางจิตให้มีคุณธรรมตามลำดับและผู้เข้าถึงเรียกว่า พระอริยบุคคล ๔ ประเภท”^{๑๑}

พระครูปฐมกัณฑ์ทรากกร (มะลิอ่อน) เสนองานวิจัยเรื่อง “หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน” พบว่า “ทั้งสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทล้วนมีการส่งเสริมให้ปฏิบัติความดี สนับสนุนให้กระทำความดีต่อกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงอยู่ในฐานะสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาชีวิตมวลมนุษย์ให้เข้าถึงสันติสุขทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวมตลอดไป”^{๑๒}

สรุปว่า จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สิทธิมนุษยชน คือ การเรียกร้องให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกัน ตามหลักการที่ตกลงกันในสังคม ถ้ารัฐให้ประกันก็จะกลายเป็นสิทธิทางกฎหมายไปด้วย ซึ่งที่จริงก็สนับสนุนให้รัฐประกัน กล่าวคือ “ทำให้สิทธิทางศีลธรรมนั้นเป็นสิทธิทางกฎหมายเสียด้วย จะได้มีหลักประกันและผู้ดูแลให้มีการปฏิบัติตามโดยแท้จริง รวมทั้งลงโทษต่อผู้ไม่ปฏิบัติตามเพื่อให้กลับตัว และถ้าหากเรายึดถือตามหลักสิทธิมนุษยชนของรัฐว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องแล้ว เราก็จะไม่ต้องพบข้อบกพร่องอันใด” สิทธิในการยอมรับนับถือ หมายถึง การที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันด้วยการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีและคุณค่าของชีวิตด้วยความเท่าเทียมกันหลักสิทธิมนุษยชน เป็นการประกาศเจตนารมณ์ในความร่วมมือระหว่างประเทศในการวางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เป็นฉบับแรกของโลก มีเนื้อหา ๓๐ ข้อ แบ่งได้ ๔ ส่วน ๑. หลักการสำคัญของมนุษยชน (ข้อ๑-๒) ๒. สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง(ข้อ๓ – ๒๑) ๓. สิทธิทางเศรษฐกิจ

^{๑๐} พระชัยชนะ ธรรมทินโน (นาทองไชย), ศึกษาเปรียบเทียบหลักสิทธิมนุษยชนกับหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๑๑} พระมหาวิพจน์ สุภจारी (วันคำ), “การศึกษาแนวความคิดเรื่องเสรีภาพในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๑.

^{๑๒} พระครูปฐมกัณฑ์ทรากกร (บุญแทน มะลิอ่อน) “หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

สังคม และวัฒนธรรม (ข้อ๒๒ -๒๗) ๔. หน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ (ข้อ๒๘-๓๐) (ต้องสรุปว่าที่ ทบทวนมาเรานำไปใช้อะไรในงานของท่าน)

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อตอบโจทย์การวิจัย ผู้วิจัยใช้แนวทางต่อไปนี้ในการศึกษาครอบคลุมทั้ง ๒ ประเด็น คือ ๑)แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) หลักธรรมที่สัมพันธ์และส่งเสริมสิทธิ มนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๗.๑ ศึกษาปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย

๑.๗.๒ สรุปสาระสำคัญของด้วยหลักสิทธิมนุษยชน

๑.๗.๓ ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกไทยตามกรอบคิดของหลักสิทธิมนุษยชนในข้อ ๗.๒

๑.๗.๔ สืบค้นหลักคำสอนที่สัมพันธ์และส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชน

๑.๗.๕ เขียนรายงานการวิจัย ตรวจสอบความถูกต้อง แล้วจัดทำเป็นรูปเล่ม

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ได้ทราบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๘.๓ ได้ทราบทราบหลักธรรมที่สัมพันธ์และสิทธิส่งเสริมมนุษยชน

บทที่ ๒

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามสากล และสรุปสาระสำคัญเพื่อหลักศึกษาการและกรอบแนวคิดสืบค้นข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกว่ามีอยู่มากน้อยเท่าใด และมีลักษณะอย่างไรรวมทั้งประเมินความเหมือนและความแตกต่างจากแนวคิดทั้ง ๒ อย่าง

๒.๑ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล

บทบัญญัติการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติซึ่งแสดงถึงความร่วมมือระหว่างชาติได้ปรากฏขึ้น โดยเฉพาะสนธิสัญญาว่าด้วยเสรีภาพในการนับถือศาสนา สนธิสัญญาเกี่ยวกับการเลิกทาส และกฎหมายเกี่ยวกับสงคราม

๒.๑.๑ ความเป็นมาของหลักสิทธิมนุษยชน

รัฐธรรมนูญของชาติตะวันตกที่พัฒนามาจากแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ก็ยังไม่ถือได้ว่าเป็น “สากล” เพราะยังไม่ครอบคลุมไปถึงพลเมืองทุกคน สตรี เด็ก คนต่างชาติ และทาส ยังไม่ได้รับการคุ้มครองในฐานะพลเมืองที่มีสิทธิตามกฎหมาย นอกจากนั้นสิทธิทางสังคม และสิทธิของกลุ่มน้อย ก็ยังไม่ได้รับการกล่าวถึงในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของชาติตะวันตกต่างๆ ในช่วงระยะนั้น ความเป็นมาหรือแหล่งกำเนิดสิทธิมนุษยชนนี้ มีกล่าวไว้ว่าเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๓ ประการ ได้แก่

- (๑) เกิดจากธรรมชาติโดยตรง เป็นสิ่งที่มีมาตามธรรมชาติ
- (๒) เกิดจากความรู้สึกลึกซึ้งของมนุษย์ เห็นว่ามนุษย์ย่อมรู้สึกรู้สีกว่ากฎหมายธรรมชาติมีอยู่ อันเกิดจากความรู้สึกลึกซึ้งของมนุษย์เอง
- (๓) เกิดจากพระเจ้า เป็นความคิดทางคริสต์ศาสนาที่เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างมาจากพระเจ้าทั้งสิ้น^๑

จากหลากหลายประเพณีทางวัฒนธรรมและศาสนา ต่อมาผู้บริหารประเทศและนักกฎหมายต่างก็มีบทบาทในการส่งเสริมแนวความคิดดังกล่าว และร่างขึ้นเป็นเอกสารที่ใช้ปกป้องสิทธิของบุคคล และค่อยๆ กลายเป็นบทบัญญัติและรัฐธรรมนูญของชาติต่างๆ ตัวอย่างเช่น ใน

^๑ สมชาย กษิติประดิษฐ์, สิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๓๕๕.

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ความคิดเรื่องกฎแห่งธรรมชาติได้พัฒนาไปเป็นการยอมรับว่า สิทธิโดยธรรมชาติ เป็นสิทธิทางกฎหมาย และสิทธิดังกล่าวนี้ ต่อมาได้มีการรวบรวมและร่างขึ้นเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ ของชาติในยุโรปและอเมริกาเหนือ ซึ่งสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างรัฐและบุคคลภายในรัฐ ซึ่งเน้นว่า อำนาจของรัฐมาจากบรรดาเสรีชนปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง (Declaration of the Rights of Man and of the Citizen) ซึ่งเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ซึ่งร่างขึ้นเมื่อ คริสต์ศักราช ๑๗๘๙ และ กฎหมายรัฐธรรมนูญของอเมริกา (Bill of Right) ซึ่งร่างขึ้นใน คริสต์ศักราช ๑๗๙๑ ล้วนพัฒนามาจากแนวความคิดที่กล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตามเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ (คริสต์ศักราช ๑๙๑๔-๑๙๑๘) สิ้นสุดลง ก็ได้เกิดความรู้สึกร่วมกันว่ารัฐบาลทั้งหลายไม่สามารถปกป้องสิทธิมนุษยชนได้ จำเป็นที่จะต้องพึ่งพลังของ นานาชาติร่วมกัน ดังนั้นองค์การสันนิบาตชาติ (The League of Nations) ซึ่งเป็นองค์การสากล ระหว่างรัฐบาลองค์การแรก กำเนิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ จึงหาวิถีทางที่จะคุ้มครองสิทธิ มนุษยชนในระดับนานาชาติ แต่งานของสันนิบาตชาติในเรื่องนี้ก็จำกัดอยู่เพียงการคุ้มครองชนกลุ่ม น้อยในบางประเทศเท่านั้น ความพยายามระดับนานาชาติที่จะปกป้องสิทธิของผู้ใช้แรงงานใน อุตสาหกรรมประเภทต่างๆปรากฏขึ้นต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ และได้กลายเป็นข้อตกลงระดับ นานาชาติร่างขึ้นโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศเมื่อ คริสต์ศักราช ๑๙๑๙ ส่วนการเลิกทาสซึ่ง พยายามต่อสู้กันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานก็บรรลุผลสำเร็จ เมื่อนานาชาติที่เกี่ยวข้องร่วมลงนามใน อนุสัญญาระหว่างชาติว่าด้วยทาสที่กรุงเจนีวา เมื่อ คริสต์ศักราช ๑๙๒๖ สำหรับปัญหาผู้ลี้ภัยก็ได้มี การร่วมลงนามในอนุสัญญาระหว่างชาติเพื่อคุ้มครองผู้ลี้ภัย เมื่อ คริสต์ศักราช ๑๙๓๓ และ ๑๙๓๘

ในช่วงระยะระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ได้เกิดระบอบการปกครองแบบ รวมอำนาจเบ็ดเสร็จ (Totalitarian regimes) ซึ่งก่อตัวขึ้นเมื่อ คริสต์ศักราช ๑๙๒๐ และดำเนินต่อไป จนเริ่มสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนภายในดินแดนของตนเองอย่างรุนแรง ในขณะที่ สงครามโลกครั้งที่ ๒ (คริสต์ศักราช ๑๙๓๙-๑๙๔๕) ได้นำมาซึ่งการทำลายล้างชีวิตและศักดิ์ศรีของ มนุษยชนอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีความพยายามที่จะทำลายชนกลุ่มต่างๆ โดยอ้างเหตุแห่งเชื้อชาติ และศาสนา ดังนั้นจึงเป็นที่ประจักษ์ชัดอย่างแน่นอนว่าจำเป็นต้องมีทบัญญัติระดับนานาชาติ เพื่อ เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะการเคารพสิทธิมนุษยชนนับเป็นภาระที่สำคัญอันจะ นำไปสู่สันติภาพและความก้าวหน้าของโลก

ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อมีการดำเนินการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น บรรดาผู้นำของประเทศสมาชิกดั้งเดิม ๕๐ ประเทศ ได้ร่วมลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติ (The Charter of the United Nations) เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน คริสต์ศักราช ๑๙๔๕ ซึ่งประกาศ เป้าหมายหลักขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ ๒๔ ตุลาคม คริสต์ศักราช ๑๙๔๕ ว่า : “เพื่อปกป้องคนรุ่นต่อไปจากภัยพิบัติของสงคราม และเพื่อยืนยันความ

ศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรี และคุณค่าของมนุษย์ และในสิทธิอันเท่าเทียมกันของ บุรุษและสตรี” มาตรา ๑ ของกฎบัตรสหประชาชาติระบุว่า จุดมุ่งหมายประการหนึ่งของ สหประชาชาติคือ “เพื่อบรรลุความร่วมมือระหว่างชาติในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเคารพ สิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ ภาษาหรือ ศาสนา”

ด้วยเหตุที่กฎบัตรสหประชาชาติ เป็นสนธิสัญญาที่บรรดาประเทศสมาชิกองค์การ สหประชาชาติร่วมลงนาม จึงถือว่ามีข้อผูกพันทางกฎหมายที่บรรดาสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามรวมถึง การส่งเสริมสิทธิ-มนุษยชน และการร่วมมือกับ สหประชาชาติตลอดจนนานาประเทศ เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่บัญญัติไว้ในกฎบัตร อย่างไรก็ตาม กฎบัตรสหประชาชาติมิได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับ สิทธิมนุษยชนโดยตรง หรือกลไกที่จะช่วยให้ประเทศสมาชิกปกป้องสิทธิมนุษยชน ครั้นปีคริสต์ศักราช ๑๙๔๕ องค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Committee on Human Rights) ขึ้น มีหน้าที่ร่างกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน จึงเกิดปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งสหประชาชาติได้มีมติรับรอง เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม คริสต์ศักราช ๑๙๔๘

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งบรรดาประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้ ร่วมรับรองเมื่อ คริสต์ศักราช ๑๙๔๘ ถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อกันของมวลมนุษยและของ บรรดานานาชาติ ถึงแม้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีได้มีผลบังคับทางกฎหมาย เช่นเดียวกับสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ แต่ปฏิญญาสากลฉบับนี้นับว่ามีพลัง สำคัญทางศีลธรรม จริยธรรม และมีอิทธิพลทางการเมืองไปทั่วโลก และถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญใน การปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่บรรดาประเทศทั่วโลกยอมรับ ข้อความในปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติ และมีอิทธิพลสำคัญต่อการร่าง รัฐธรรมนูญของบรรดาประเทศที่มีการร่างรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดา ประเทศอาณานิคมได้อ้างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในการประกาศอิสรภาพช่วง คริสต์ศักราช ๑๙๕๐ ถึง ๑๙๖๐ และหลายประเทศนำข้อความในปฏิญญามาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญ ของตน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ก็มีข้อความที่สอดคล้องกับปฏิญญาสากลฯ เช่น ในมาตรา ๔ ว่า : “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความ ค้ำครอง”

เมื่อสหประชาชาติมีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ ประกอบด้วยประเทศสมาชิกเพียง ๕๘ ประเทศ จากนั้นมีจำนวนประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้น จนมีจำนวน เกินกว่าสามเท่าของสมาชิกเดิม อิทธิพลของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ขยายมากขึ้นจนเป็น ที่ยอมรับในระดับสากล และเป็นที่อ้างอิงถึงเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศทั้งหลายทั่ว

โลก เมื่อพิจารณาดูมาตราต่างๆ ของปณฺญานาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะเห็นว่า มาตราแรกแสดงถึงความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน โดยกล่าวถึงความเท่าเทียมกันของศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ทุกคน ส่วนมาตราที่สองกล่าวถึงความชอบที่จะมีสิทธิของบุคคลโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใดๆ ทั้งสิ้น ส่วนหลักการขั้นพื้นฐานของสิทธิที่ประกาศไว้ในปณฺญานาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปรากฏในคำปรารภซึ่งเริ่มด้วยข้อความที่เน้นการยอมรับ “ศักดิ์ศรีประจำตัวและสิทธิซึ่งเท่าเทียมกัน และไม่อาจโอนให้แก่กันได้ของสมาชิกทั้งมวลของครอบครัวมนุษย์”

สิทธิที่ระบุไว้ในปณฺญานาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจำแนกออกได้อย่างกว้างๆ ๒ ประเภทคือ

ประเภทแรก เกี่ยวกับสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงของบุคคล อิสรภาพจากความเป็นทาสและการถูกทรมาน ความเสมอภาคในทางกฎหมาย การคุ้มครองเมื่อถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการสมรสและการตั้งครอบครัว เสรีภาพขั้นพื้นฐานในทางความคิด มโนธรรม และศาสนา การแสดงความคิดเห็น และการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุม และเข้าร่วมสมาคมอย่างสันติ สิทธิในการมีส่วนร่วมในรัฐบาลของประเทศตนโดยตรงหรือโดยการส่งผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งอย่างเสรี

ส่วนสิทธิประเภทที่สอง คือสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิในการทำงาน การได้รับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับงานที่เท่ากัน สิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสมสิทธิในการศึกษา และสิทธิในการเข้าร่วมใช้ชีวิตทางวัฒนธรรมอย่างเสรี

ลักษณะเฉพาะของสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปณฺญานาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีดังต่อไปนี้

๑) เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับมนุษย์ (Inherent) เมื่อคนเกิดมาก็มีสิทธิมนุษยชนติดตัวมาด้วยความเพราะมีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นสิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิทธิที่ติดตัวแต่ละคนมา ไม่มีการให้ หรือซื้อ หรือสืบทอดมา

๒) เป็นสิทธิที่ไม่อาจถ่ายโอนให้แก่กันได้ (Inalienable) คือ ไม่มีใครจะมาแย่งชิงเอาสิทธิมนุษยชนไปจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ถึงแม้ว่ากฎหมายของประเทศจะไม่ยอมรับรองสิทธิมนุษยชนหรือแม้ว่าจะละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ตาม ประชาชนของประเทศนั้นก็ยังมสิทธิมนุษยชนอยู่ ตัวอย่างเช่นในสมัยคำทาส ทาสทุกคนมีสิทธิมนุษยชน ถึงแม้ว่าสิทธิเหล่านั้นจะถูกละเมิดก็ตาม

๓) เป็นสิทธิที่ไม่ถูกแยกออกจากกัน (Indivisible) กล่าวคือ เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพ มีความมั่นคงและมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ ดังนั้นสิทธิต่าง ๆ ของมนุษยชนจะต้องไม่ถูกแยกออกจากกัน

ต่อมาหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้มีการแปลเจตนาและขยายข้อความให้ละเอียดยิ่งขึ้น ด้วยการร่างเป็นกติการะหว่างประเทศที่มีผลบังคับทางกฎหมาย และสหประชาชาติมีมติรับรอง เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม คริสต์ศักราช ๑๙๖๖ คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights – ICESCR)

การที่สหประชาชาติมีมติรับรองกติการะหว่างประเทศดังกล่าวนี้ ทำให้บรรดานานาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ไม่เพียงแต่เห็นชอบด้วยกับสิทธิต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แต่ยังถือเป็นมาตรการในการปฏิบัติตามด้วย หมายความว่า บรรดาประเทศที่ให้สัตยาบรรณ (Ratify) หรือรับรองกติการะหว่างประเทศดังกล่าวจะต้องปฏิบัติตามข้อความในกติการะหว่างประเทศด้วย ทั้งนี้เพราะกติการะหว่างประเทศมีข้อผูกพันทางกฎหมาย ประเทศที่เป็นภาคีในกติการะหว่างประเทศมีข้อผูกพันที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตามเงื่อนไขของกติการะหว่างประเทศ และรวมไปถึงต้องส่งรายงานการปฏิบัติตามกติการะหว่างประเทศให้แก่สหประชาชาติเป็นประจำด้วย เมื่อกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับมีผลในการบังคับใช้ในคริสต์ศักราช ๑๙๗๖ ประเทศต่าง ๆ ได้เข้าเป็นภาคี จนปัจจุบันนับได้ ๑๓๔ ประเทศ

นอกจากกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็ยังมีอนุสัญญา (Conventions) คำประกาศ (Declarations) ข้อเสนอแนะ (Recommendations) ที่เกี่ยวกับรายละเอียดของสิทธิมนุษยชนตามเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับ คำประกาศและข้อเสนอแนะถือเป็นมาตรฐานสากลสำหรับบรรดาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ แต่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายเช่นเดียวกับอนุสัญญา ซึ่งมีผลบังคับให้ประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญาต้องปฏิบัติตาม ตัวอย่างของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on The Rights of the Child) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women)

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นความเป็นมาของสิทธิมนุษยชนสากล ความเป็น “สากล” เริ่มเห็นได้ชัดเจนจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นมาตรฐานระดับนานาชาติที่เกี่ยวกับการปกป้องศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชน ต่อมาจึงเกิดกติกาสัญญาระหว่างชาติ ตลอดจนอนุสัญญาฉบับต่าง ๆ ซึ่งมีข้อผูกพันในทางกฎหมายที่จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในกติการะหว่างประเทศและอนุสัญญาที่แต่ละประเทศได้เข้าร่วมเป็นภาคี

ความเป็น “สากล” ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แสดงไว้อย่างชัดเจนในปฏิญญาข้อที่ ๑ ซึ่งเน้นถึงความเท่าเทียมกันของศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ทุกคน และในข้อที่ ๒ซึ่ง

กล่าวถึงความชอบธรรมของมนุษย์ทุกคนในสิทธิและเสรีภาพที่ระบุไว้ในปฏิญญาฯ โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใดทั้งสิ้นสหประชาชาติและองค์กรต่างๆ ในระบบของสหประชาชาติ เช่น ยูเนสโก และยูนิเซฟ เป็นต้น ได้หาวิถีทางที่จะให้บรรดาประเทศสมาชิกปฏิบัติตามมาตรฐานสากลแห่งสิทธิมนุษยชน แต่ความพยายามต่างๆ ย่อมไร้ผล ถ้าปราศจากความร่วมมือของแต่ละประเทศ

สำหรับประเทศไทย สิทธิมนุษยชน หมายความว่าถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค เสรีภาพ และอิสรภาพในชีวิตและร่างกายซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๕๐) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และตามหลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ตลอดจนตามแนวปฏิบัติของกฎหมายระหว่างประเทศ และข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม แต่กระนั้นก็ตามสิทธิมนุษยชนก็ยังคงมีการละเมิดกันอยู่โดยทั่วไปในสังคมไทยและถ้าหากไม่หาทางป้องกันและแก้ไข แนวโน้มของการละเมิดก็จะทวีความรุนแรงขึ้น ยากแก่การแก้ไข และยังทำลายชื่อเสียงเกียรติภูมิ และภาพพจน์ของประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม ถ้าคนไทยเข้าใจความหมายของสิทธิมนุษยชนอย่างถูกต้อง ถ้าเรายอมรับว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีเสรีภาพ และมีความเสมอภาคในศักดิ์ศรีและสิทธิ และถ้ามีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรักและเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกันฉันพี่น้อง คนในสังคมไทยที่มีความแตกต่างหลากหลายก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียน และละเมิดสิทธิของกันและกัน^๒

วันที่ ๑๐ ธันวาคม นอกจากเป็นวันรัฐธรรมนูญของไทยแล้ว สหประชาชาติได้กำหนดให้วันที่ ๑๐ ธันวาคมของทุกปีเป็นวันสิทธิมนุษยชนของโลกด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้เน้นเรื่องสิทธิและเสรีภาพค่อนข้างมาก และย้ำว่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง โดยไม่คำนึงถึงแหล่งกำเนิด เพศ ศาสนา และมีบทในหมวด ๓ ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของประชาชนไทยถึง ๔๐ มาตรา แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญของไทยฉบับปัจจุบันได้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนยิ่งกว่าครั้งใดๆ นอกจากจะมีกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดูแลอยู่แล้ว ยังมีองค์กรพัฒนาภาคเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนอีกหลายองค์กรทำงานควบคู่กันไป สอดคล้องกับการทำงานของคณะกรรมการว่าด้วย สิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ และองค์กรพัฒนาเอกชนสององค์กรหลักคือ องค์กรนิรโทษกรรมสากลของอังกฤษและ Human Right Watch ของอเมริกา^๓

เมื่อมีการลงมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๑๙๔๘ ก็นับได้ว่า “ปฏิญญา ดังกล่าวนี้นี้เป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญที่ยืนยันถึงสิทธิที่ไม่

^๒ คณะกรรมการโครงการสิทธิมนุษยชนศึกษาในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ, “ความเป็นมาของสิทธิมนุษยชน,” <<http://www.action4change.com/index>> ๑๑ January ๒๐๑๔.

^๓ วรนุช อุษณกร, **ประวัติวันสำคัญที่ควรรู้จัก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

อาจโอนให้แก่กันได้ และไม่อาจกล่าวได้ว่าของสมาชิกทั้งหมดในครอบครัวของมนุษยชาติหลักการสำคัญที่กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ไม่ได้กำหนดไว้เพื่อสังคมในปัจจุบันนี้เท่านั้น แต่เป็นการกำหนดไว้เพื่ออนาคตร่วมกันของสังคมมนุษยชาติโดยรวม”^๔

ทฤษฎีหลักสิทธิมนุษยชนที่กล่าวว่าเราควรจะเข้าใจสิทธิมนุษยชนในลักษณะอย่างไรจึงจะไม่ผิดพลาดเพราะการที่เราบอกว่าบุคคลผู้หนึ่ง มีสิทธิที่จะไปที่ไหนก็ได้ในประเทศ ถ้าเป็นสถานที่สาธารณะ นั้นหมายถึงการที่บุคคลผู้หนึ่งได้รับการรับรองให้ทำเช่นนั้นได้ ใครก็ตามไปขัดขวางหรือแทรกแซงไม่ให้บุคคลผู้นั้น ไปเดินเล่นในสวนสาธารณะไม่ได้หรือหากมีผู้ใดพยายามกระทำขัดขวางโดยการพยายามบังคับ หรือข่มขู่ หรือขับไล่ นายขาว เพื่อไม่ให้เดินเล่นในสวนสาธารณะ คนอื่นก็มีหน้าที่จะห้ามปราม หรือขัดขวางไม่ให้เขากระทำเช่นนั้น^๕

แนวคิด ๓ ประการ คือ “ทำ ไมบุคคลจึงได้รับการรับรองให้เดินเล่นได้ในสวนสาธารณะ และเหตุใดคนอื่นจึงมีหน้าที่ดูแลรักษาสิทธิของบุคคลผู้ได้รับสิทธิ ทำไมการขัดขวางจึงเป็นการละเมิดสิทธิประชาชน”^๖

จากกรณีนี้ หากสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่มีกฎหมายรองรับ เราก็ทราบคำตอบได้ทันทีว่าทำไมบุคคลผู้ได้รับสิทธิจึงกระทำกิจเช่นนั้นได้ มิได้มีจุดประสงค์ที่ต้องการถามว่ามีการรับรองหรือไม่ แต่ต้องถามคำถามที่ลึกไปกว่านั้น คือ ทำไมจึงต้องรับรองสิทธิดังกล่าว ดังนั้นหากมีใครก็ตามตอบว่าที่เรารู้ตระหนัก และรับรองสิทธิดังกล่าวได้ก็เพราะมีคนจำนวนไม่น้อยเห็นว่า มีสิทธิมนุษยชนอยู่ ซึ่งยืนยันได้จากกฎหมายหรือดูร่างข้อตกลง เช่น คำประกาศสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติก็ยิ่งถือว่า ไม่ใช่คำตอบที่เพียงพอ และมนุษย์ก็ไม่ต้องการคำตอบเช่นนั้นเพราะ

๑. การที่มีคนจำนวนหนึ่งไม่ว่ามาก หรือน้อยคนก็ตามเห็นว่ามีสิทธิเช่นนั้นเป็นเพียงการบอกกับเราว่ามีคนที่มีความเชื่อว่ามีของบางอย่างอยู่ลองเปรียบเทียบกรณีมีคนเชื่อว่ามามีปีก

๒. การยืนยันความเชื่อว่ามีสิทธินี้มีอยู่โดยอ้างความชอบธรรมจากกฎหมายก็เป็นเพียงข้อตกลงรับรองในสังคมเท่านั้น แต่กฎหมายชอบธรรมจริง หรือไม่ซึ่งการบอกว่ามีของ เช่น โด๊วซึ่งเราเห็นอยู่ตรงหน้า สัมผัสได้ ปัญหาเดียวกันนี้เหมือนกับคำถามที่ว่า “มีสิทธิทางศีลธรรมหรือไม่” ทำไมจึงพูดได้ว่ามีสิทธิทางศีลธรรม หรือมีหลักการทางศีลธรรมอยู่จริงหรือไม่ ทำไมจึงพูดได้ว่ามีหลักการทางศีลธรรม ซึ่งเป็นคำถามที่นักจริยศาสตร์ พยายามตอบนั่นเอง คำถามนี้จะมีคำตอบแตกต่างกันไป เช่น พวกอชฌัตติกญาณ ก็อาจตอบว่ามีเพราะเป็นสิ่งติดตัวมากับมนุษย์เป็นความจริงอันประจักษ์แจ้ง

^๔ สมชาย กษิติประดิษฐ์, สิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖), หน้า ๕๕.

^๕ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

ในตัวเอง ซึ่งไม่ว่าใครก็ตามที่ยังคงมีมโนธรรมอยู่ก็รู้ได้ หรือพวกประโยชน์ ก็อาจตอบว่าเป็นข้อตกลงทางสังคมที่มีขึ้นเพื่อไม่ให้สังคมวุ่นวายไร้ระเบียบ และ เพื่อให้ผลประโยชน์ของแต่ละบุคคลรวมขอมกันได้ตรงจุดหนึ่งที่ทำให้สังคมนั้นยังดำรงสภาพทางสังคมได้ และมีปัญหาน้อยที่สุดเป็นต้น ซึ่งการพิจารณาสีทธิทางกฎหมายจะไม่พบปัญหาดังกล่าวนี้ เพราะอ้างความชอบธรรมจากกฎหมายที่บัญญัติให้สิทธิ แต่หากถามต่อไปว่า กฎหมายได้ความชอบธรรมจากอะไรเป็นคำถามต่างหาก ซึ่งคำตอบจะมีแตกต่างกันไปเช่น ได้ความชอบธรรมจากกฎศีลธรรม หรือได้ความชอบธรรมเพราะมีอำนาจรับรองเป็นต้น คำถามที่ว่า มีสิทธิมนุษยชนหรือไม่ จึงอาจเป็นการถามได้ว่าสิทธิอะไรสมควรได้รับการยอมรับตามกฎหมาย โดยการทำให้เป็นรูปมีกฎหมายรับรองเพื่อให้ประกันสิทธินั้นอย่างจริงจัง ส่วนสิทธิอะไรที่อยู่ในข่ายประเภทสิทธิมนุษยชน และสิทธิที่อยู่เป็นพื้นฐานว่าสิทธิอื่นก็เป็นประเด็นถกเถียงแตกต่างกันอยู่ เช่น เรื่องเสรีภาพในการแสดงออกเสรีภาพในการนับถือศาสนาเป็นสิทธิมนุษยชน สิทธิในการได้งานทำสิทธิในชีวิต เสรีภาพที่จะพ้นจากความต้องการ และการคุกคามจากบุคคลอื่นไม่ว่าที่ใดในโลก เป็นสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น สำหรับสิทธิในเสรีภาพ และความเป็นอยู่ที่ดี เป็นสิทธิพื้นฐานมี ๒ ทฤษฎีคือ อะแลนกีเวิร์ธ (Alan Gewirth) ที่ว่า

สิทธิที่จะจัดการในกิจของตนเพื่อให้ตนได้ผลประโยชน์ เป็นสิทธิพื้นฐานทฤษฎีของเมลเดน (A.I. Melden) ที่ว่าสิทธิทางศีลธรรมนั้น อาจเป็นการครอบคลุมกว้างขวางกว่าสิทธิมนุษยชนคือ คุณถึงสิทธิทางศีลธรรมนั้น อาจครอบคลุมสิทธิมนุษยชนคือ คุณถึงสิทธิของสัตว์สิทธิอื่นๆ ตลอดถึงสิทธิของสิ่งในธรรมชาติเป็นต้น โดยที่สิทธิมนุษยชนเป็นการพิจารณาเฉพาะที่เกี่ยวกับพวกมนุษย์เท่านั้นแต่ปัญหาาร่วมกันคือสิทธิจำพวกแบบนี้มีอยู่จริงหรือไม่ ในความหมายที่ไม่ใช่ว่า มีกฎหมายรองรับอยู่หรือมีคนเห็นว่ามีอยู่ แต่เป็นในลักษณะเดียวกันกับที่เราถามว่ามีศีลธรรมอยู่จริงหรือไม่ทำไมเราจึงพูดได้ว่าศีลธรรมมีอยู่ เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในสิ่งนำเสนอเวลานี้เพราะไม่มีใคร ไม่มีสถานการณ์ใดที่จะพรากหรือคลุมสิทธินี้จากผู้ครอบครองสิทธิเหล่านี้ได้ผู้ที่ละเมิดสิทธินี้แม้แต่รัฐบาลเองก็ต้องถือว่าทำผิดการกระทำเช่นนั้นถือได้ว่าไม่ชอบธรรมผู้ครอบครองสิทธิสามารถปกป้องรักษาสิทธิของตนให้พ้นจากการถูกละเมิดนี้ได้^๗

การกระทำเช่นนั้นถือได้ว่า เป็นการชอบธรรมอีกด้วยจะเห็นได้ว่าถ้าใครก็ตามเชื่อ เช่นนี้ก็ย่อมต้องถือว่าสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่แจ่มแจ้งในตัวเองเป็นการตอบอย่างคลุมเครือไม่แจ่มชัดถ้าพิจารณาจากข้อเท็จจริงมีคนจำนวนมากที่ไม่รู้ว่าตนมีสิทธินี้ และมีไม่น้อยเลยที่ถือว่าตนไม่มีสิทธิด้วย เช่น ทาสในระบบทาสสมัยโบราณ นอกจากไม่คิดว่าตนมีสิทธิเท่ากับนายแล้ว ยังคิดว่าไม่มีสิทธิปฏิบัติตนดังเป็นสิ่งของเครื่องใช้อันเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินของนาย หรือคนจำนวนมากในชนบทไทย

^๗ เสรี พงษ์พิศและคณะ, คนในทรวงศนะของพุทธศาสนาอิสลามและคริสต์ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๐-๓๔.

ไม่รู้ว่าคุณมีสิทธิทางกฎหมายอะไรบ้าง ดังนั้น การตอบว่าสิทธิมนุษยชนเป็นความจริงแจ่มแจ้งในตัวเองจึง ต้องอิงการมีเกณฑ์อื่นๆ ประกอบด้วย เช่นการใช้เหตุผลมาพิจารณาดูก็จะพบ และหากใครก็ตามที่ตอบว่าสิทธิมนุษยชนมีอยู่ เพราะมีคนจำนวนหนึ่งเชื่อว่ามีเช่นนั้นก็ไม่ชัดเจน ยิ่งคลุมเครืออยู่เช่นกันดังเราได้อธิบายมาบ้างแล้วแต่ผู้วิจัยจะขอเพิ่มเติมคำอธิบายให้แจ่มชัดขึ้นในที่นี้ด้วย^๕

การมีสิทธิมนุษยชนอยู่นั้น ถ้าพิจารณาข้อเท็จจริงในโลกปัจจุบันเองจะพบว่ารัฐจำนวนมากมายที่ไม่ยอมรับรองสิทธิมนุษยชนดังกล่าว เช่น จากคำประกาศเองได้บอกแก่เราว่าสิทธิในชีวิตซึ่งสมบูรณ์ (ละเมิดมิได้) ตามแนวคิดนี้ก็จะพบว่ารัฐจำนวนมากมีโทษประหารชีวิต นั่นไม่ใช่แค่หมายความว่าโดยข้อเท็จจริง มีรัฐจำนวนมากไม่รับรองสิทธิดังกล่าว เป็นสิทธิสมบูรณ์ที่ไม่ว่าใครก็พรากเอาสิทธินี้ไปไม่ได้ ไม่ว่าในสภาวะการณ์ใด แต่ยังหมายรวมถึงว่า การให้ประกันแก่สิทธิดังกล่าวมีมากน้อยแตกต่างกันในแต่ละรัฐ และในบางรัฐก็ไม่ให้ประกันแต่ประการใดเลย เช่นรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน เป็นต้น อิสรภาพ และสิทธิในการแสวงหาความสุขยังเป็นสิทธิประเภทที่เห็นได้ชัดขึ้นว่าไม่มีอยู่ในรัฐจำนวนมาก หรือถ้ามีอยู่ก็น้อย เช่น แอฟริกาใต้เป็นตัวอย่างหนึ่ง สิทธิแบ่งแยกผิวที่นั่นทำให้คนผิวดำในทางกฎหมายแล้วไม่มีอิสรภาพเท่ากันกับคนขาว และสิทธิในการแสวงหาความสุขมีอยู่ในชีวิตจำกัด ไม่อาจเท่าเทียมกันกับคนขาวได้ ดังนั้นใครก็ตามที่ยืนยันว่าสิทธิมนุษยชนมีอยู่ โดยอ้างจากข้อเท็จจริงทางประสบการณ์แล้ว จะพบว่าไม่น่าจะมีสิทธิมนุษยชนอยู่ด้วยซ้ำไป ดังนั้นการบอกว่าสิทธิมนุษยชนมีอยู่จึงต้องเข้าใจในแบบอื่น หรือในความหมายอื่น โดยสรุปแล้วเราเห็นพ้องกับข้อวิจารณ์ของคนอื่นที่ว่า แม้ว่าสิทธิมนุษยชนถือว่าตามจารีตความคิดเก่าแก่เขียนไว้ว่า มนุษย์ทั้งปวง ถูกให้มาซึ่งสิทธิอันไม่อาจพรากไปได้จำนวนหนึ่งโดยองค์ผู้สร้างเขา นั้นดูจะไม่เป็นจริงเลยที่จะกล่าวว่า บุคคลได้กำเนิดมาโดยมีสิทธิติดตัวมาด้วยโดยนัยเดียวกัน กับที่พวกเขากำเนิดมาโดยมีติดตัวมาด้วย อย่างน้อยที่สุดการมีชาติติดตัวมาด้วย เป็นการยืนยันในเชิงประจักษ์แต่ไม่ได้เป็นกรณีดังเช่น การมีสิทธิติดตัวและในตรงที่จริงๆ แล้ว เป็นไปได้ที่จะให้การยืนยันในเชิงประจักษ์ทางกฎหมายจำนวนหนึ่งติดตัวข้อเท็จจริงเช่นนี้ ดังที่เราได้พบเห็นมาไม่เพียงพอที่จะยืนยันได้ว่าพวกเรามีสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิทางศีลธรรม^๖

สรุปว่า สิทธิมนุษยชน ในระบบสังคมปัจจุบัน ที่มนุษย์มีการแข่งขันกันด้านต่างๆ เช่น การแข่งขันกันทำธุรกิจ การค้า การลงทุนภาวะทางเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนาเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม เมื่อมีการแข่งขันการทำธุรกิจก็มีความบางกลุ่มขาดจิตสำนึกที่ดี ต่างก็พยายามเอาไรต์เอาเปรียบซึ่งกันและกันทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรหรือต้นทุนการผลิตต่ำผลกำไรมาก ๆ หรือทำธุรกิจผิดกฎหมาย เช่น การทำธุรกิจผิดกฎหมาย ค้ายาเสพติดให้โทษ เมื่อคนเสพเข้าไป ก็ติดสิ่งเสพติดนั้นทำให้ขาดสติไม่มี

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

จิตสำนึก ขาดหลักธรรมประจำใจที่ทำให้กระทำผิดกฎหมาย ความเป็นจริงของโลกทุกวันนี้ต้องยอมรับว่ายิ่งวัตถุเจริญขึ้นมากเท่าใดจิตใจของคนก็ต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด คือไม่มีมโนธรรมและคุณธรรม เช่น ชาวที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ นักเรียนตึกกัน ฆ่ากัน หรือ การปล้นฆ่าประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินต่างๆ ที่นโยบายของรัฐบาลมีการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชั่นรวมทั้งปราบปรามผู้ทำผิดกฎหมายต่างๆ อย่างเคร่งครัด มนุษย์มีอิสรภาพในการกระทำทุกอย่างบนพื้นฐานของสิทธิ หน้าที่ และกฎหมาย หากว่ามนุษย์มีหลักยึด ปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนอันประกอบด้วยบทบาท หน้าที่ที่ชอบธรรมควบคู่กับหลักศีลธรรมแล้ว สันติภาพของมวลมนุษยชาติในโลกก็จะเกิดขึ้น

๒.๑.๒ สรุปสาระสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน คือ จุดเริ่มต้นของสันติภาพของโลกมนุษย์ เพราะมนุษยชาติที่เกิดมาในโลก “ย่อมมีสิทธิและหน้าที่โดยธรรมชาติด้วยกันทุกคน นอกจากสิทธิและหน้าที่โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ยังมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายอีกมากมาย ซึ่งในกรณีนี้จะศึกษาได้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายรัฐธรรมนูญ และสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลแห่งสหประชาชาติตลอดจนสิทธิและหน้าที่ทางศีลธรรม สิทธิและหน้าที่จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สิทธิของบุคคลคนหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของบุคคลอีกคนหนึ่ง ที่ใดมีหน้าที่ ที่นั่นย่อมมีสิทธิควบคู่กันไป”^{๑๐}

“สิทธิมนุษยชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมโลก (World Civilization) ที่พยายามวางระบบความคิดเพื่อให้มนุษย์ทั่วโลกเกิดความระลึกรู้ คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่ยอมรับความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ชาติกำเนิด สิทธิต่างๆ ที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิตั้งแต่กำเนิด โดยให้ความสำคัญกับคำว่าชีวิต (Life)”^{๑๑}

ความสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน “มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิตเสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์”^{๑๒}

^{๑๐} สำเนียง ยอดศิริ, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙๔

^{๑๑} ชะวัชชัย ภาติณฐ, **กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการหลักสิทธิมนุษยชน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

^{๑๒} สมชาย กษิติประดิษฐ์, **สิทธิมนุษยชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

(๑) มนุษย์ชนทุกคนเกิดมาแล้วย่อมมีสิทธิในตนเอง สามารถปกป้องตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี ไม่สมควรที่บุคคลอื่นจะถือสิทธิ ครอบครอง ซ้ำขายใช้แรงงานกดขี่ ทรมาน หรือการลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้าย

(๒) มนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือชอบอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวก มีอิสระ สร้างสรรค์ผลงาน พัฒนาศักยภาพของตนเอง

(๓) มนุษย์มีเกียรติภูมิที่เกิดเป็นมนุษย์ มีคุณค่าในตนเอง มีความภาคภูมิใจ ไม่ควรเหยียดหยามบุคคลอื่นด้านชื่อเสียง เกียรติยศ การประจาน ต่อสาธารณชนให้เสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียง ดังนั้นกฎหมายจึงต้องคุ้มครองป้องกันสิทธิของบุคคล เกียรติยศ ชื่อเสียง

(๔) มนุษย์ทุกคนเกิดมามีฐานะไม่เท่าเทียมกัน ศักยภาพไม่เท่าเทียมกันแม้ถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ผิวกาย สุข สถานภาพทางสังคม การศึกษาไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น บุคคลพึงได้รับการคุ้มครองจากรัฐในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐ^{๑๓}

ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสมัชชาสหประชาชาติซึ่งมีมติยอมรับ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม คริสต์ศักราช ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑) ข้อที่ ๑ กล่าวว่า “มวลมนุษย์เกิดมา มีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค ในเกียรติภูมิ ต่างมีความรู้สึกผิดชอบและมโนธรรมและควรปฏิบัติต่อกัน ด้วยเจตนารมณ์แห่ง ภราดรภาพ” ปฏิญญาสากลนี้ เป็นข้อตกลงร่วมกันของมวลสมาชิกประเทศต่างๆ ในโลกที่รวมตัวกันเป็นองค์กรกลางระหว่างประเทศ มีความพยายามที่จะสร้างมาตรฐานในการอยู่ร่วมกันของ มนุษย์ เพื่อประจักษ์ในคุณค่าและศักดิ์ศรี ของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน โดยมองว่า มนุษย์ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติต่อกัน ด้วยความเท่าเทียมกันและเป็นมิตรกัน ซึ่งเป็นหลักการในแนวทัศนะที่เน้นไปในด้านความรู้สึกนึกคิดเพื่อที่จะส่งเสริมการปฏิบัติให้เกิดขึ้น อันเนื่องจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ของมวลมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ซึ่งจะทำให้เกิดการแตกแยกกันได้ง่าย เมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันหรือขัดแย้งกันขึ้นย่อมนำมาความเดือดร้อน วุ่นวายมาสู่สังคม^{๑๔}

ปฏิญญาสากลดังกล่าว จึงเป็นการให้คำมั่นสัญญาระหว่างกันว่าในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันในสำนึกของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน และ มีเจตนาดีต่อกันอย่างพี่น้อง “นอกจากนี้แล้ว สิทธิมนุษยชนยังมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์

^{๑๓} Kitty. ความหมายและความสำคัญของสิทธิมนุษยชน. [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

http://siwapornpearwa.blogspot.com/๒๐๐๘/๐๒/blog-post_๒๓๘๒.html [๑๑ ม.ค. ๒๐๑๔].

^{๑๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับอารยธรรม หน่วยที่ ๑-๗, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙๕.

สิทธิและเสรีภาพ และสภาวะโลกปัจจุบัน เรื่องของสิทธิมนุษยชนก็ไม่ใช่เรื่องประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้องให้ความสำคัญ”^{๑๕}

โดยพื้นฐานแล้ว มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายล้วนต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิตด้วยกันทั้งนั้น นับแต่ปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ว่าด้วยอาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การดำรงเผ่าพันธุ์ การมีชีวิตรอด ความต้องการขั้นพื้นฐานเหล่านี้ นับเป็นปัจจัยสำคัญกับชีวิตเป็นที่สุดและเหมือนกันทั้งมนุษย์และสัตว์ ซึ่งสิทธิดังกล่าว หากเป็นความชอบธรรมของมนุษย์ ก็คือ สิทธิมนุษยชน ทั้งมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับธรรมชาติ และแม้แต่กับสัตว์ การคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานมีความจำเป็นอยู่เสมอ เหล่านี้ นับเป็นความสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่สังคมโลกต่างให้ความสำคัญตระหนัก การคำนึงถึงสิทธิดังกล่าว จะถือเป็นบันไดก้าวไปสู่ความยุติธรรมทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน^{๑๖}

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ความคิดเรื่องกฎแห่งธรรมชาติได้พัฒนาไปเป็นการยอมรับว่า สิทธิโดยธรรมชาติเป็นสิทธิทางกฎหมาย และสิทธิดังกล่าวนี้ ต่อมาได้มีการรวบรวมและร่างขึ้นเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของชาติในยุโรปและอเมริกาเหนือ ซึ่งสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างรัฐและบุคคลภายในรัฐ ซึ่งเน้นว่าอำนาจของรัฐมาจากบรรดาเสรีชน ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง (Declaration of the Rights of Man and of the Citizen) ซึ่งเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ซึ่งร่างขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๙ และกฎหมายรัฐธรรมนูญของอเมริกา (Bill of Rights) ซึ่งร่างขึ้นใน ค.ศ. ๑๗๙๑ ล้วนพัฒนามาจากแนวความคิดที่กล่าวมาแล้ว^{๑๗}

เนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยข้อความ ๓๐ ข้อ มีเนื้อหาแบ่งเป็น ๔ ส่วน

ส่วนที่หนึ่ง ว่าด้วยหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน ปรากฏในคำปรารภ ข้อ ๑ และข้อ ๒ มีรายละเอียดดังนี้

มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน ดังนั้นจึงห้ามเลือกปฏิบัติต่อมนุษย์และควรปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นพี่น้อง สิทธิมนุษยชนนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศที่จะสร้างหลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการเคารพหลักการของสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในปฏิญญานี้ เพื่อให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับการปฏิบัติต่อกัน

^{๑๕} กุมล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๓.

^{๑๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๗/๗๙-๘๐.

^{๑๗} ความเป็นมาสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘, <http://www.lanr.org/posts/๒๖๑๗๙๕>, สืบค้นเมื่อ (๘ ธันวาคม ๒๕๕๖).

ของผู้คนในสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก

ข้อ ๑ มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผล และมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญูณแห่งภราดรภาพ

ข้อ ๒ ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใด บนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด

ส่วนที่สอง ว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights) ปรากฏใน ข้อ ๓ ถึงข้อ ๒๑ มีรายละเอียดดังนี้

ข้อ ๓ ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล

ข้อ ๔ บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาส หรือสภาวะจำยอมไม่ได้ ทั้งนี้ ห้ามความเป็นทาส และการค้าทาสทุกรูปแบบ

ข้อ ๕ บุคคลใดจะถูกกระทำการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้

ข้อ ๖ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุกแห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย

ข้อ ๗ ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุยงให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว

ข้อ ๘ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

ข้อ ๙ บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้

ข้อ ๑๐ ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน

ข้อ ๑๑ (๑) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี

(๒) บุคคลใดจะถูกตัดสินว่ามีความผิดทางอาญาใด อันเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นใด อันมิได้ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่ได้กระทำการนั้นไม่ได้ และจะกำหนดโทษที่หนักกว่าที่บังคับใช้ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาญานั้นไม่ได้

ข้อ ๑๒ บุคคลใดจะถูกแทรกแซงตามอำเภอใจในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่อาศัย หรือการสื่อสาร หรือจะถูกลบลู่เกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายต่อการแทรกแซงสิทธิหรือการลบลู่ดังกล่าว

ข้อ ๑๓ (๑) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้ายและการอยู่อาศัยภายในพรมแดนของแต่ละรัฐ

(๒) ทุกคนมีสิทธิที่จะออกนอกประเทศใด รวมทั้งประเทศของตนเอง และสิทธิที่จะกลับสู่ประเทศตน

ข้อ ๑๔ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่จะแสวงหา และที่จะได้ที่ลี้ภัยในประเทศอื่นจากการประหัตประหาร

(๒) สิทธินี้จะยกขึ้นกล่าวอ้างกับกรณีที่มีการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นโดยแท้ จากความผิดที่มีใช้ทางการเมืองหรือจากการกระทำอันขัดต่อวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติไม่ได้

ข้อ ๑๕ (๑) ทุกคนมีสิทธิในสัญชาติหนึ่ง

(๒) บุคคลใดจะถูกเพิกถอนสัญชาติของตนตามอำเภอใจ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติของตนไม่ได้

ข้อ ๑๖ (๑) บรรดาชายและหญิงที่มีอายุครบบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะสมรสและก่อร่างสร้างครอบครัวโดยปราศจากการจำกัดใด อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรส ระหว่างการสมรส และในการขาดจากการสมรส

(๒) การสมรสจะกระทำโดยความยินยอมอย่างอิสระและเต็มใจของผู้ที่จะเป็นคู่สมรสเท่านั้น

(๓) ครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติและพื้นฐานของสังคม และย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคมและรัฐ

ข้อ ๑๗ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยตนเอง และโดยร่วมกับผู้อื่น

(๒) บุคคลใดจะถูกเอาทรัพย์สินไปจากตนตามอำเภอใจไม่ได้

ข้อ ๑๘ ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิด มโนธรรม และศาสนา ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อ และอิสรภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความ

เชื่อถือของตนในการสอน การปฏิบัติ การสักการบูชา และการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพัง หรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่น และในที่สาธารณะหรือส่วนบุคคล

ข้อ ๑๙ ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึง อิสรภาพที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง และที่จะแสวงหา รับ และส่งข้อมูลข่าวสาร และข้อคิดผ่านสื่อใด และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน

ข้อ ๒๐ (๑) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการชุมนุมและการสมาคมโดยสันติ

(๒) บุคคลใดไม่อาจถูกบังคับให้สังกัดสมาคมหนึ่งได้

ข้อ ๒๑ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตนโดยตรง หรือผ่าน ผู้แทนซึ่งได้รับเลือกตั้งโดยอิสระ

(๒) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะในประเทศตนโดยเสมอภาค

(๓) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครอง ทั้งนี้ เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งต้องเป็นการออก เสียงอย่างทั่วถึงและเสมอภาค และต้องเป็นการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระใน ทำนองเดียวกัน

ส่วนที่สาม ว่าด้วยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights) ปรากฏใน ข้อ ๒๒ ถึงข้อ ๒๗ มีรายละเอียดดังนี้

ข้อ ๒๒ ทุกคนในฐานะสมาชิกของสังคม มีสิทธิในหลักประกันทางสังคม และย่อมมีสิทธิ ในการบรรลุสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันจำเป็นยิ่งสำหรับศักดิ์ศรีของตน และการ พัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างอิสระ ผ่านความพยายามของรัฐและความร่วมมือระหว่างประเทศ และ ตามการจัดการและทรัพยากรของแต่ละรัฐ

ข้อ ๒๓ (๑) ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระ ในเงื่อนไขที่ยุติธรรม และเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และในการคุ้มครองต่อการว่างงาน

(๒) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดย ปราศจากการเลือกปฏิบัติใด

(๓) ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อ การประกันความเป็นอยู่อันควรค่าแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์สำหรับตนเองและครอบครัว และหากจำเป็นก็ จะได้รับการคุ้มครองทางสังคมในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมด้วย

(๔) ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้งและที่จะเข้าร่วมสหภาพแรงงานเพื่อความคุ้มครอง ผลประโยชน์ของตน

ข้อ ๒๔ ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อนและการผ่อนคลายยามว่าง รวมทั้งจำกัดเวลาทำงาน ตามสมควร และวันหยุดเป็นครั้งคราวโดยได้รับค่าจ้าง

ข้อ ๒๕ (๑) ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตนและของครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาทางการแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในหลักประกันยามว่างงาน เจ็บป่วย พิกการ หมาย ้วยชรา หรือปราศจากการดำรงชีพอื่นในสภาวะแวดล้อมนอกเหนือการควบคุมของตน

(๒) มารดาและเด็กย่อมมีสิทธิที่จะรับการดูแลรักษาและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กที่ป่วยไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกสมรส จะต้องได้รับการคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน

ข้อ ๒๖ (๑) ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับประถมจะต้องเป็นภาคบังคับ การศึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพจะต้องเปิดเป็นการทั่วไป และการศึกษาระดับสูงขึ้นไปจะต้องเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคสำหรับทุกคนบนพื้นฐานของคุณสมบัติความเหมาะสม

(๒) การศึกษาจะต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และการเสริมสร้างความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพขั้นพื้นฐาน การศึกษาจะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ชันติธรรม และมิตรภาพระหว่างประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติ หรือศาสนาทั้งหมด และจะต้องส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติ เพื่อการธำรงไว้ซึ่งสันติภาพ

(๓) ผู้ปกครองมีสิทธิเบื้องต้นที่จะเลือกประเภทการศึกษาที่จะให้แก่บุตรของตน

ข้อ ๒๗ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมโดยอิสระในชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่จะผลิตผลิตกับศิลปะ และมีส่วนในความรุดหน้า และคุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์

(๒) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ทางจิตใจและทางวัตถุ อันเป็นผลจากประดิษฐ์กรรมใดทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม และศิลปกรรมซึ่งตนเป็นผู้สร้าง

ส่วนที่สี่ ว่าด้วยหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ ปรากฏอยู่ในข้อ ๒๘ ถึงข้อ ๓๐ มีรายละเอียดดังนี้

ข้อ ๒๘ ทุกคนย่อมมีสิทธิในระเบียบทางสังคมและระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นกรอบให้บรรลุนิติและอิสรภาพที่กำหนดไว้ในปฏิญญาน้อย่างเต็มที่

ข้อ ๒๙ (๑) ทุกคนมีหน้าที่ต่อชุมชน ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพของตนโดยอิสระและเต็มที่ จะกระทำได้อีกแต่ในชุมชนเท่านั้น

(๒) ในการใช้สิทธิและอิสรภาพของตน ทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เพียงเท่าที่มีกำหนดไว้ตามกฎหมายเท่านั้น เพื่อวัตถุประสงค์ของการได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพสิทธิและอิสรภาพอันควรของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอันสมควรทางด้านศิลปกรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และสวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย

(๓) สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ไม่อาจใช้ขัดต่อวัตถุประสงค์ และหลักการของสหประชาชาติไม่ว่าในกรณีใด

ข้อ ๓๐ ไม่มีบทใดในปฏิญญานี้ ที่อาจตีความได้ว่า เป็นการให้สิทธิใดแก่รัฐ กลุ่มคน หรือบุคคลใด ในการดำเนินกิจกรรมใด หรือกระทำการใด อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสรภาพใดที่กำหนดไว้ ณ ที่นี้

สรุปว่า สาระสำคัญของสิทธิมนุษยชน ก็คือ จุดมุ่งหมายของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้รับสิ่งต่างๆ เทาเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนจึงเป็นแนวคิดและหลักการปฏิบัติที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่ว่ามนุษย์นั้นมีสิทธิหรือสถานะสากล ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับขอบเขตของกฎหมายหรือปัจจัยท้องถิ่นอื่นใด เช่น เชื้อชาติ หรือ สัญชาติ เป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งไม่สามารถจำหน่าย จ่าย โอน หรือแจกให้กับผู้หนึ่งผู้ใดได้ สิทธิดังกล่าวนี้มีความเป็นสากลและเป็นนิรันดร์ ฉะนั้น สิทธิมนุษยชน เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุข ความเสมอภาคของมวลมนุษยชาติในโลก

๒.๒ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่หลักคำสอน ตามหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก พิจารณาโดย “ถ้อยคำ”(wording) จะพบว่า พระองค์มิได้ทรงใช้คำว่า “สิทธิมนุษยชน” หรือที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Human Rights แต่อย่างใด แต่ถ้าพิจารณาโดย เนื้อหาสาระ พบว่าพระองค์ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องมนุษย์ในแง่ต่างๆ มากมาย คำสอนที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยนำเสนอ ดังนี้

๒.๒.๑ หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน

ที่แสดงไว้ในส่วนแรก ข้อ ๑ และข้อ ๒ ว่าด้วย มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน

ผู้วิจัยพบว่าข้อความใน พรหมชาลสูตร สीलขันธวรรค ทีฆนิกาย มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยสากล ว่าด้วยเรื่องราวที่สุบปิยปริพาชก ผู้เป็นอาจารย์พุดติเตียนพระพุทธเจ้า ตีเตียนพระธรรม ตีเตียนพระสงฆ์ ในขณะที่ศิษย์หนุ่ม (อันเตวาสิก) ชื่อพรหมทัตมาณพ กล่าวชื่นชมพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทราบเรื่อง พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนแก่ภิกษุทั้งหลายว่าหากมีใครมาตีเตียนพระรัตนตรัยก็มีให้โกรธ และหากใครสรรเสริญก็มีให้ยินดีหรือเหลืองว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่านี้จะถึงกล่าวติเรา ตีพระธรรม หรือตีพระสงฆ์ ก็ตาม เธอทั้งหลายไม่ควรทำความอาฆาต โทมนัส แค้นใจในคนเหล่านั้น.” “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่านี้พึง

กล่าวชมเรา ชมพระธรรมหรือชมพระสงฆ์ ก็ตาม เธอทั้งหลายไม่ควรทำความเพิลิตเพลินดีใจเบิกบานใจในคำชมนั้น..”^{๑๘}

อภิปราย คำสอนนี้สอดคล้องกับแนวคิดอันเป็นพื้นฐานแห่งสิทธิมนุษยชนในเรื่องของการให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล รวมทั้งสิทธิและอิสรภาพในความคิดเห็นอันสามารถนำมาปรับใช้กับสังคมปัจจุบันได้ดังการสอนให้มีความอดทนในการรับฟังความคิดเห็น เพราะหากไม่มีความอดทนในการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ หรือจากเสียงส่วนน้อยในสังคมแล้ว ก็อาจมีการใช้กำลังต่อกันในการทำร้ายต่อผู้แสดงความคิดเห็น เพียงเพราะรับไม่ได้หรือโกรธเคืองหากจะมีผู้มาแสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะในทางวิพากษ์วิจารณ์

นอกจากนี้การสอนไม่ให้หลงยินดีเพิลิตเพลินไปกับคำสรรเสริญชื่นชมศาสนา ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำมาปรับใช้กับชีวิต เพราะหากผู้คนที่ทั้งหลายต่างหลงเพิลิตเพลินกับคำชื่นชมแล้ว ก็อาจไม่ทราบถึงความคิดเห็นอีกด้านหนึ่ง และทำให้เข้าใจผิดไปได้ว่าตนทำถูกต้องไปเสียทุกอย่าง เพราะสิทธิมนุษยชนจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากบริบทในสังคมไม่ส่งเสริมหรือกลายเป็นการขัดขวาง สิทธิเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็น เพราะเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนี่จะเป็นฐานก้าวสู่ขั้นต่อไปในการยอมรับความแตกต่างของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของชาติพันธุ์ เพศ ภาษา ศาสนา อุดมการณ์ และความแตกต่างหลากหลายอื่นๆ คำสอนของพระพุทธเจ้าดังกล่าวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเตือนสติและเป็นเสมือนเข็มทิศชี้ทาง ให้สังคมตระหนักและเข้าใจในสิทธิเสรีภาพดังกล่าว

๒.๒.๒ สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

เนื้อหาของปณิญาสาภว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปณิญาสาภว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights) ปรากฏใน ข้อ ๓ ถึงข้อ ๒๑

ผู้วิจัยพบว่าข้อความใน พรหมชาลสูตร สีสันธาวาร ทีฆนิกาย ว่าด้วยการตระหนักต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่กล่าวถึงจุลศีล ข้อ ๑ และข้อ ๒๖ จากทั้งหมด ๒๖ ข้อ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง เมื่อบุรุษกล่าวชมตถาคต ฟังกล่าวชมอย่างนี้ว่า”

จุลศีลข้อ ๑ “พระสมณโคดม ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาสตรา มีความละเอียด มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่อสัตว์ทั้งปวงอยู่”...

จุลศีลข้อ ๒๖ “พระสมณโคดม เว้นขาดจากการพน การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น การจี”^{๑๙}

อภิปราย คำสอนนี้แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน ตามคำปรารภ ในปณิญาสาภว่า โดยพระพุทธเจ้าได้กล่าวว่าหากมีใครคิดจะสรรเสริญพระพุทธเจ้าแล้ว

^{๑๘} ที.สี.๑๑/๑/๑-๔.

^{๑๙} ที.สี.๑๑/๓/๔-๗.

เพียงแค่สรรเสริญการปฏิบัติตนของพระพุทธเจ้าในจุลศีล ซึ่งเป็นเรื่องพื้นฐานก็เพียงพอที่จะสรรเสริญแล้ว โดยตัวอย่างจุลศีลที่ยกมาศึกษา คือการเว้นจากการฆ่าสัตว์ วางอาวุธ มีเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งปวง (จุลศีลข้อ ๑) และการไม่ฆ่าฟันจองจำ ปล้นจี้ ชิง ทำร้าย ผู้อื่น (จุลศีล ข้อ ๒)

คำสอนนี้แสดงให้เห็นถึงการประพฤติปฏิบัติตามจุลศีล ด้วยการหยุดการกระทำอันเป็นการละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่น คือการไม่ปล้นจี้ชิงทรัพย์ ซึ่งจะทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สินของตนเอง และอาจนำมาซึ่งการทำร้ายร่างกายเจ้าของทรัพย์สินทั้งหลายได้ นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้านั้นได้หยุดการกระทำโดยการไม่ฆ่าสัตว์ วางอาวุธ ไม่ฆ่าฟัน จองจำผู้อื่น และมีเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งปวง การไม่จองจำ แสดงให้เห็นถึงการไม่กักขัง หน่วงเหนี่ยวอันเป็นการละเมิดสิทธิในร่างกาย การวางอาวุธ การไม่ฆ่าฟัน การไม่ฆ่าสัตว์ ก็แสดงให้เห็นถึงการวางอาวุธทั้งหลายที่ใช้ในการนำไปทำร้ายผู้อื่น เพื่อที่ผู้คนจะได้อยู่อย่างปลอดภัยไม่ต้องกลัวว่าจะมีผู้ใดหยิบอาวุธขึ้นมาทำร้ายกัน

อัครคัมภีร์สูตร ที่ขนิทาย ปาฎิกวรรค เป็นเรื่องราวเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าประทับอยู่บนปราสาทที่นางวิสาขาบริจาคมาสร้างไว้ในบุพพาราม กรุงสาวัตถี กระทั่งเวลาเย็นวันหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จจงกรมอยู่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาท ได้มีวาเสฏฐะสามเณร และภราทวาชะสามเณร ซึ่งร่ออุปสมบทเป็นภิกษุ ชวนกันไปเฝ้าซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่าบรรดาพราหมณ์ไม่ว่าหรือที่มาอุปสมบท วาเสฏฐะและภราทฯ ได้ทูลตอบว่าถูกพราหมณ์ทั้งหลายด่าว่าอย่างแรงและดูถูกว่าวรรณะอื่นนอกจากพราหมณ์นั้นเลวทรามต่ำต้อยหมด วรรณะพราหมณ์ประเสริฐที่สุด เพราะเกิดจากพระโอษฐ์ (ปาก) ของพระพรหม พวกสมณะโล้นคือวรรณะที่เลวทรามพระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่าเป็นคำกล่าวที่ไม่ถูกต้องเพราะแท้จริงแล้ววรรณะพราหมณ์นั้นถือกำเนิดมาจากการตั้งครุฑของแม่พราหมณ์ และคนทุกชั้นวรรณะต่างก็มีทั้งดีและไม่ดี ไม่ว่าจะ เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ศูทร หากประพฤติผิดเช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ก็ต้องว่ากันตามที่มีผิด มิใช่เกิดเป็นวรรณะศูทรแล้วจะต้องคือคนเลวคนชั่ว หรือเกิดเป็นวรรณะพราหมณ์ต้องคือคนดีคนประเสริฐสูงกว่าผู้อื่น เช่นศูทรที่ปฏิบัติธรรมก็มีฐานะเทียบเท่าพราหมณ์ ส่วนพราหมณ์ซึ่งทำความผิดก็มีฐานะเป็นโจรได้เช่นกัน นอกจากนี้ในทางธรรมทุกชนชั้นวรรณะต่างก็มีสิทธิในการปฏิบัติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน การตัดสินความเป็นคนไม่ได้ตัดสินที่วรรณะหรือชาติกำเนิดแต่ตัดสินจากการกระทำของบุคคลนั้นๆ และในตอนท้ายได้ตรัสสอนว่าทุกชั้นวรรณะหากสามารถสำรวมกาย วาจา ใจ เจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ แล้ว ก็สามารถที่จะปรินิพพานได้ (ดับกิเลสดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงภายในชาตินี้) ว่า

“ดูก่อนวาเสฏฐะและภราทวาชะ กษัตริย์ก็ดี ฯลฯ พราหมณ์ก็ดี ฯลฯ แพศย์ก็ดี ฯลฯ ศูทร
ก็ดี สำรวมทางกาย สำรวมทางวาจา สำรวมทางใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ แล้ว ย่อม
ปรินิพพานในโลกนี้แท้”^{๒๐}

คำสอนที่สอดแทรกแนวคิดสิทธิมนุษยชนในอัครคัมภีร์พุทธนี้ จึงมีความสอดคล้องกับ
แนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ว่าและสอนให้ตระหนักถึงเสรีภาพแห่งความเชื่อในการนับถือศาสนา หรือการ
ใช้ชีวิตอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม (ข้อ ๑๘)

๒.๒.๓ ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

เนื้อหาของปฎิญาสากกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนปฎิญาสากกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนสิทธิ
ของทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights) ส่วนที่สาม
กล่าวถึงสิทธิ สิทธิดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ ข้อ ๒๒ ถึงข้อ ๒๗

ผู้วิจัยพบว่าข้อความใน มหาปรินิพพานสูตร ที่ชนิกาย มหาวรรค เรื่องนางอัมพปาลี
คณิกามาเฝ้า เป็นเหตุการณ์เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จประทับที่สวนอัมพปาลีวัน (สวนของนางอัมพปาลี)
กรุงเวสาลี แคว้นวัชชี นางอัมพปาลีจึงไปทูลเชิญพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ให้รับภัตตาหารที่บ้าน
ของนาง ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตอบรับ เมื่อเจ้าลิจฉวี ทั้งหลายทราบข่าวว่าเสด็จมาประทับที่สวนอัม
พปาลีวัน จึงพากันไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทูลเชิญให้รับภัตตาหารเช่นกัน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้
ตอบปฏิเสธ ว่า

“ดูก่อนลิจฉวีทั้งหลาย ตถาคตรับภัตตาหารของนางอัมพปาลีคณิกาสำหรับวันพรุ่งนี้ไว้
แล้วแล”^{๒๑}

อภิปราย คำสอนที่สอดแทรกแนวคิดสิทธิมนุษยชนใน มหาปรินิพพานสูตร จึงมีความ
สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ว่าการปฏิบัติอย่างไร การที่พระพุทธเจ้าปฏิบัติต่อสตรีที่มี
สถานภาพอาชีพหญิงนครโสเภณีอย่างเสมอภาคกับชายและมีสถานภาพความเป็นกษัตริย์อย่าง
กษัตริย์ลิจฉวี โดยไม่คำนึงว่าพระพุทธเจ้าเองก็เป็นเพศชายและเป็นผู้มีสถานภาพแห่งกษัตริย์เช่นกัน
ดังกรณีที่พระพุทธเจ้ารับคำเชิญไปฉันภัตตาหารที่บ้านนางอัมพปาลีซึ่งเป็นหญิงนครโสเภณีในสมัย
พุทธกาล และได้ปฏิเสธคำทูลเชิญของกษัตริย์ลิจฉวีที่มาทูลเชิญในวันเดียวกันนั้น เป็น คำสอนต่างๆ
เหล่านี้จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนตามปฎิญาสากฯ ด้วยการสอนให้ในประเด็น
ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่
ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการประกันความเป็นอยู่อันควรค่าแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์สำหรับตนเองและ

^{๒๐} ที.ปา.๑๕/๗๐/๑๔๕-๑๖๕

^{๒๑} ที.ม. ๑๓/๙๒/๒๖๘-๒๗๒.

ครอบครัว และหากจำเป็นก็จะได้รับการคุ้มครองทางสังคมในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมด้วย (ข้อ ๒๓ (ข้อ ๓) คำสอนดังกล่าว ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับที่เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด

อัครคัมภีร์ที่ขนิทาย ปาฐกถารรค เป็นเรื่องราวเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าประทับอยู่บนปราสาทที่นางวิสาขาบริจาคมา สร้างไว้ในบุพพาราม กรุงสาวัตถี กระทั่งเวลาเย็นวันหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จจงกรมอยู่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาท ได้มีวาเสฏฐะสามเณร และภราทวาชะสามเณร ซึ่งร่ออุปสมบทเป็นภิกษุ ชวนกันไปเฝ้าซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่าบรรดาพราหมณ์ไม่ว่าหรือที่มาอุปสมบท วาเสฏฐะและภราทฯ ได้ทูลตอบว่าถูกพราหมณ์ทั้งหลายด่าว่าอย่างแรงและดูถูกว่าวรรณะอื่นนอกจากพราหมณ์นั้นเลวทรามต่ำด้อยหมด วรรณะพราหมณ์ประเสริฐที่สุด เพราะเกิดจากพระโอษฐ์ (ปาก) ของพระพรหม พวกสมณะล้วนคือวรรณะที่เลวทรามพระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่าเป็นคำกล่าวที่ไม่ถูกต้องเพราะแท้จริงแล้ววรรณะพราหมณ์นั้นถือกำเนิดมาจากการตั้งครมของแม่พราหมณ์ และคนทุกชั้นวรรณะต่างก็มีทั้งดีและไม่ดี ไม่ว่าจะเป็ภคษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ศูทร หากประพฤติผิดเช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ก็ต้องว่ากันตามทีผิด มิใช่เกิดเป็นวรรณะศูทรแล้วจะต้องคือคนเลวคนชั่ว หรือเกิดเป็นวรรณะพราหมณ์ต้องคือคนดีคนประเสริฐสูงกว่าผู้อื่น เช่นศูทรที่ปฏิบัติธรรมก็มีฐานะเทียบเท่าพราหมณ์ ส่วนพราหมณ์ซึ่งทำความผิดก็มีฐานะเป็นโจรได้เช่นกัน นอกจากนี้ในทางธรรมทุกชนชั้นวรรณะต่างก็มีสิทธิในการปฏิบัติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน การตัดสินความเป็นคนไม่ได้ตัดสินที่วรรณะหรือชาติกำเนิดแต่ตัดสินจากการกระทำของบุคคลนั้นๆ และในตอนท้ายได้ตรัสสอนว่าทุกชั้นวรรณะหากสามารถสำรวมกาย วาจา ใจ เจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ แล้ว ก็สามารถที่จะปรินิพพานได้ (ดับกิเลสดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงภายในชาตินี้) ว่า

“ดูก่อนวาเสฏฐะและภราทวาชะ กษัตริย์ก็ดี ฯลฯ พราหมณ์ก็ดี ฯลฯ แพศย์ก็ดี ฯลฯ ศูทรก็ดี สำรวมทางกาย สำรวมทางวาจา สำรวมทางใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ แล้ว ย่อมปรินิพพานในโลกนี้แท้”^{๒๒}

คำสอนที่สอดแทรกแนวคิดสิทธิมนุษยชนในอัครคัมภีร์นี้ จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ว่าทุกคนเกิดมาต่างมีอิสระและมีความเสมอภาคกันในเกียรติและสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมีโนธรรมและสอนให้ปฏิบัติต่อกันอย่างมีอารดรภาพ (ปฎิญาฯ ข้อ ๑) รวมถึงกล่าวว่าคนทุกชั้นวรรณะมีอิสรภาพทางความคิดโดยไม่ถือเอาชาติ กำเนิด ศาสนา มาเป็นตัวตัดสิน (ปฎิญาฯ ข้อ ๒ (๑)) และสอนให้ตระหนักถึงเสรีภาพแห่งความเชื่อในการนับถือศาสนา หรือการใช้ชีวิตอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม (ข้อ ๑๘)

^{๒๒} ที.ปา.๑๕/๗๐/๑๔๕-๑๖๕

๒.๒.๔ หน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ

เนื้อหาของปฎิญาสาสกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนปฎิญาสาสกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนสิทธิของหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ โดยการทำที่จะต้องดำเนินการสร้างหลักประกันให้มีการคุ้มครองสิทธิที่ปรากฏในปฎิญานี้ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง ห้ามรัฐกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและจำกัดสิทธิของบุคคลมิให้ใช้สิทธิมนุษยชนละเมิดสิทธิของผู้อื่น สังคมและโลก สิทธิเหล่านี้ปรากฏอยู่ในข้อ ๒๘ ถึงข้อ ๓๐

ผู้วิจัยพบว่าข้อความใน มหาปรีนิพพานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค เรื่อง พระเจ้าอชาตศัตรูประสงค์ปราบแคว้นวัชชี เป็น เหตุการณ์เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่นภเวณีชัมภวภูมิ ใกล้กรุงราชคฤห์ พระเจ้าอชาตศัตรูมีความ ประสงค์จะไปตีแคว้นวัชชีเพราะเห็นว่าแคว้นวัชชีมีอำนาจที่แข็งแกร่งมากจึงรับสั่งให้วัสสการพราหมณ์ ซึ่งเป็น มหาอำมาตย์ของแคว้นมคธไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่วัสสการพราหมณ์ว่าแคว้นวัชชีได้ ยึดหลักอภิปรินิพพานธรรมของเจ้าวัชชี ๗ ข้อ เช่นประชุมด้วยความพร้อมเพรียงกันอย่างสม่ำเสมอ, การประชุม ดังกล่าว

เป็นไปด้วยความพร้อมเพรียง, มีการยึดมั่นในวัชชีธรรมโบราณ ไม่ตั้งข้อบัญญัติใหม่ ไม่เปลี่ยนแปลง ข้อบัญญัติเดิม, ให้เกียรติเคารพนับถือเชื่อฟังเจ้าวัชชีผู้ใหญ่ผู้เฒ่า, ไม่ฉุด ข่มเหงรังแก กักขังหน่วงเหนี่ยวสตรี และ เด็กหญิงของสกุลทั้งหลาย, สักการะ เคารพ บูชาเจดีย์ ของวัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในภายนอกพระนคร หมั่น บวงสรวงบูชาตามธรรมเนียมเดิม, ถวายอารักขาคุ่มครองป้องกันแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย และตั้งความปรารถนา ให้พระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มาเข้ามา ส่วนที่มาแล้วก็ให้อยู่สบายในแคว้น โดยพระพุทธเจ้าได้

อภิปราย คำสอนที่สอดแทรกแนวคิดสิทธิมนุษยชนใน มหาปรีนิพพานสูตร จึงมีความ สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ว่า การปฏิบัติอย่างไร เป็นการ ชี้ทางให้แก่พระเจ้าอชาตศัตรูว่า เจ้าวัชชีทั้งหลายเมื่อได้ยึดหลักดังกล่าวแล้ว ก็ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีทางที่จะ เสื่อมได้เลย ดังนั้น การพระเจ้าอชาตศตรูฯกังวลว่าแคว้นวัชชีจะแข็งแกร่งและอาจรุกรานแคว้นอื่นจึงเป็นสิ่งที่อาจ มองเกินจริง^{๒๓} จนวัสสการพราหมณ์คิดได้ว่าควรใช้วิธีเจรจาปรองดอง หรือไม่ก็ ทำให้เจ้าวัชชีแตกแยกกัน มากกว่าจะใช้กำลังในการประหัตประหารกัน จึงสอดคล้องคำปรารภที่สองในปฎิญา สาสฯ โดยเฉพาะสงครามหรือการเข่นฆ่ากันไม่ใช่ทางเลือกหรือทางออกในการแก้ปัญหา

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ คือ การเรียกร้องให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกัน ตามหลักการที่ตกลงกันในสังคม ถ้ารัฐให้ประกันก็จะกลายเป็นสิทธิทางกฎหมายไปด้วย ซึ่งที่จริงก็สนับสนุนให้รัฐประกัน กล่าวคือ “ทำให้สิทธิทางศีลธรรมนั้นเป็นสิทธิทางกฎหมายเสียด้วย จะได้ มีหลักประกันและผู้ดูแลให้มีการปฏิบัติตามโดยแท้จริง รวมทั้งลงโทษต่อผู้ไม่ปฏิบัติตามเพื่อให้กลับตัว

^{๒๓} ที.ม.๑๓/๖๘-๖๙/๒๓๓-๒๓๔.

และถ้าหากเรายึดถือตามหลักสิทธิมนุษยชนของรัฐว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องแล้ว เราก็จะไม่ต้องพบข้อบกพร่องอันใด”

๒.๓ สรุปแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาด้วยการนำหลักปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ๑๙๔๘ มาศึกษาเทียบเคียงกับหลักคำสอนในพระไตรปิฎกพบว่าหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก มีความเชื่อมโยง และสามารถนำมาศึกษาเทียบเคียงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากลในบริบทสังคมปัจจุบันได้ และจากการศึกษาพบว่า “หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก มีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากล โดยคำสอนในพระไตรปิฎก แม้จะไม่ได้ใช้คำว่าสิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่มีเนื้อหาที่มโนของการสอนให้เคารพสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในชีวิต ความเสมอภาค เกียรติและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งการนำแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่สอดแทรกในคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแพร่ จะช่วยให้ชาวพุทธได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น และจะเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันได้”

บทที่ ๓

หลักธรรมที่สัมพันธ์และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนสากล

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมละสัมพันธ์สิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่ามีหลักธรรมอะไรบ้าง ที่ส่งเสริมและสัมพันธ์สิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้บ้าง พุทธศาสนาให้คุณค่าในเรื่องความรู้จักพอประมาณหรือทางสายกลาง และมุ่งไปสู่การดับทุกข์และการหลุดพ้นจากตัวตนที่เป็นอนิจจัง การหลุดพ้นจากตัวตนเพื่อแสวงหาตัวตนที่แท้จริงนั้น จะกระทำสำเร็จและบรรลุผลได้ก็แต่โดยความพยายามและกรรมของแต่ละบุคคลโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการบังคับบัญชาหรือการควบคุมจากภายนอก อย่างมากที่สุดคนเราอาจต้องการเพียงแค่การชี้แนะแนวทางในการคิดสิทธิบังคับไม่ว่าในรูปแบบใดก็เป็นที่ยังเกี่ยวข้องสำหรับพุทธศาสนา

๓.๑ หลักธรรมที่สัมพันธ์กับสิทธิมนุษยชน

๓.๑.๑ เบญจศีล

เบญจศีล หมายถึง การปฏิบัติด้วยการสำรวม ระวังทางกายและทางวาจาของตนให้เรียบร้อยดีงาม เป็นปกติ ศีลจึงมีความสำคัญมากในสังคมมนุษย์ทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวมกล่าวคือในด้านส่วนตัว ศีลเป็นพื้นฐานของสมาธิ ความตั้งมั่นแห่งจิตใจ สมาธิเป็นพื้นฐานของปัญญา ปัญญาเป็นพื้นฐานของความรู้ที่สามารถพาให้บรรลุผลสูงสุดในทางพุทธปรัชญา เถรวาทได้^๑ ฉะนั้น ศีล ก็คือพระวินัยหรือกฎหมาย อันเป็นแกนหลักของความบริสุทธิ์ ศีลเป็นหลักธรรมสำคัญและจำเป็นที่มนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติตาม

ประเภทของของเบญจศีล ในพุทธปรัชญาเถรวาท มีดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี ได้แก่ การละเว้นจากการทำชีวิตของสัตว์อื่นให้ตกลงไปไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่นหรือแม้แต่ชีวิตของตนเอง
๒. อทินนาทานา เวรมณี ได้แก่ การละเว้นจากการลักขโมย โดยอาการวิธีการต่าง ๆ เช่น การลักขโมย การยักยอก ฉ้อฉล เป็นต้น
๓. กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี ได้แก่ การละเว้นจากการประพฤติดิฉิดในกาม อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจของคนอื่น

^๑ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๑๗๒.

๔. มุสาวาทา เวมณี ได้แก่ การละเว้นจากการพูดเท็จ ศิลข้อนี้มีไว้เพื่อประกันคุณภาพของผู้คนในสังคม ให้มีความจริงใจต่อกัน มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ไม่พูดเท็จด้วยหวังผลทางด้านวัตถุ หรือชื่อเสียง เป็นต้น

๕. สุราเมрымัชชปมาทัฏฐานา เวมณี ได้แก่ การละเว้นจากการดื่มสุราเมรัยรวมทั้งสิ่งเสพติดทุกชนิด เพราะล่องละเมิดแล้วสามารถทำให้ผู้ดื่มหรือเสพแล้วมีอาการเมาเสียดสีมีอารมณ์ขุ่นมัว ดุร้าย ทำในสิ่งที่ไม่ควรทำได้ เช่น เกิดภาพหลอนแล้วก็สามารถทำร้ายร่างกายคนอื่นจนถึงแก่ชีวิตได้ ลักษณะของสิ่งของได้ ข่มขืนกระทำชำเราหญิงสาวหรือภรรยาของผู้อื่นได้ และพูดปดได้ แม้ว่าในเวลาปกติเขาจะเป็นคนดีเพียงใดก็ตาม^๒

จุดมุ่งหมายของศีลในพุทธปรัชญาเถรวาทมีมากมายหลายประการด้วยกันแต่สามารถพิจารณาได้จากอานิสงส์ของการมีศีลซึ่งมีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่

๑. ย่อมประสบโภคทรัพย์เป็นอันมาก
๒. ชื่อเสียงย่อมฟุ้งขจรไป
๓. จะเข้าไปสู่สมาคม ที่ประชุมใดๆ ก็มีความกล้าหาญ ไม่สะทกสะท้าน
๔. เมื่อถึงเวลาตาย ก็ตายอย่างมีสติ ไม่หลงตาย
๕. เมื่อตายไปแล้ว ก็ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์^๓

ประโยชน์หรืออานิสงส์ของศีลนี้เมื่อพิจารณาดี ๆ แล้ว ก็ทราบได้ว่าสภาพจิตที่ไม่คิดล่องละเมิด ฝ่าฝืนและเบียดเบียนผู้อื่น สัตว์อื่นนั้นแหละ คือ ตัวศีล ซึ่งได้แก่ สภาพจิตที่เป็นปกติ ไม่ถูกกิเลส คือ เครื่องเศร้าหมอง อันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ และความหลง^๔ เข้าครอบงำ เมื่อจิตเป็นปกติดีแล้ว ก็ย่อมไม่ทำความชั่วทั้งทางกายและทางวาจา

สรุปได้ว่า ศีล คือ ปกติวิสัยของมนุษย์ที่ละเว้นการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน โดยแท้จริงแล้วการรักษาเบญจศีล ก็คือ การควบคุมกายและวาจา มิให้ล่องละเมิดปกติวิสัยของตนไม่เกิดการเบียดเบียนต่อผู้อื่น เพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขสงบร่มเย็น

^๒ ที.ปา. ๑๑/๖๘๒/๑๙๖.

^๓ ที.ม.๑๐/๘๐/ ๑๐๒.

^๔ ที.ปา.๑๑/๒๒๘/๑๖๓.

ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชนกับเบญจศีล ในพุทธปรัชญาเถรวาท ในด้านต่างๆ

๑. ด้านความหมายและลักษณะ

สิทธิมนุษยชนถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ เป็นสิทธิที่เน้นถึงการกระทำระหว่างมนุษย์กับมนุษย์^๕ ส่วนศีลในพุทธปรัชญาเถรวาท มุ่งเน้นไปที่การลงมือประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อความผาสุกในชีวิตด้านส่วนตัวและสังคมส่วนรวมอันเป็นขั้นพื้นฐาน เช่นกัน

ตารางที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสิทธิมนุษยชนกับหลักเบญจศีล

หลักสิทธิมนุษยชน	หลักเบญจศีล
หลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ๖ ประการ มีขอบเขตและมีอิสระเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการกระทำต่างๆเพื่อความเท่าเทียมกันในสังคมมนุษย์	หลักเบญจศีลในพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นการกระทำที่ถูกต้องดีงาม จัดเป็นขั้นพื้นฐาน ๕ ประการ เพื่อความผาสุกของปัจเจกบุคคลและสังคม

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสิทธิมนุษยชนกับหลักเบญจศีลในด้านนี้มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ มีความหมายและลักษณะที่คล้ายกัน ปัจเจกบุคคลผู้ได้ชื่อว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีสิทธิส่วนบุคคลที่สามารถกระทำได้ตามภาวะของตนแต่ต้องอยู่บนฐานสิทธิมนุษยชนและศีลธรรมที่ถูกต้องขั้นพื้นฐาน

๒. ด้านการจำแนกประเภท

หลักสิทธิมนุษยชนมีอยู่ ๖ ประการ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบความสัมพันธ์กับหลักเบญจศีลในพุทธปรัชญาเถรวาท ๕ ประการ ได้ดังนี้

^๕ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๘.

ตารางที่ ๒ แสดงการจำแนกประเภทระหว่างหลักสิทธิมนุษยชนกับหลักเบญจศีล

หลักสิทธิมนุษยชน	หลักเบญจศีล
หลักสิทธิมนุษยชน ๖ ประการ ๑. สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ ๒. สิทธิที่จะได้รับการศึกษา ๓. สิทธิที่จะทำงาน ๔. สิทธิแห่งเสรีภาพ ๕. สิทธิในทรัพย์สิน ๖. สิทธิในสัญญาประชาคม	หลักเบญจศีลเถรวาท ๕ ประการ ๑. ละเว้นการทำชีวิตของสัตว์อื่นให้ตกลงไป ๒. ละเว้นการลักขโมย ๓. ละเว้นการประพฤติดีในกาม ๔. การละเว้นการพูดเท็จ ๕. การละเว้นการดื่มสุราเมรัย

จากตารางข้างต้น สามารถประมวลได้ว่า

๑. สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ ตรงกับหลักเบญจศีลข้อที่ ๑
๒. สิทธิที่จะได้รับการศึกษา ตรงกับหลักเบญจศีลทุกข้อ เพราะการศึกษา คือ การพัฒนาชีวิตที่ดีงาม ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ การศึกษาและปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีลสมาธิและปัญญา^๖
๓. สิทธิที่จะทำงาน ตรงกับหลักเบญจศีลทุกข้อ เพราะการประกอบอาชีพการงานที่ดีงาม ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ต้องเว้นจากการล่วงละเมิดศีลทั้ง ๕ ข้อ ซึ่งเรียกว่า มิจฉา อาชีพ ๕ ประการ ได้แก่
  - ๑) การค้าขายศัตราราวุธ
  - ๒) การค้าขายสัตว์รวมทั้งเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
  - ๓) การค้าขายเนื้อสัตว์น้อยใหญ่เพื่อผลิตเป็นอาหาร
  - ๔) การผลิตและจำหน่ายขายสุรา เบียร์ ยาเสพติดต่างๆ
  - ๕) การค้าขายสารเคมีและยาพิษ^๗
๔. สิทธิแห่งเสรีภาพ ตรงกับหลักเบญจศีลทุกข้อ ดังที่กล่าวแล้วในข้อที่ ๓
๕. สิทธิในทรัพย์สิน ตรงกับหลักเบญจศีลข้อที่ ๒
๖. สิทธิในสัญญาประชาคม ตรงกับหลักเบญจศีลทุกข้อ ด้วยว่าสังคมทุกสังคมย่อมมีกฎกติกา ข้อห้าม ข้อบังคับของสังคมนั้นๆ ครอบคลุมสิทธิทุกอย่าง

^๖ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๑๗๒.

^๗ อัง.ปญจก. ๒๒/๑๗๗/๑๘๖.

ตารางที่ ๓ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ ๖ ประการของมนุษย์กับหลักเบญจศีล

หน้าที่ ๖ ประการ	หลักเบญจศีล
๑. หน้าที่ในการยอมรับนับถือชีวิต	๑. ละเว้นการทำชีวิตของสัตว์อื่นให้ตก ล่วงไป
๒. หน้าที่ในการยอมรับนับถือเสรีภาพและบุคลิกภาพ	๒. ละเว้นการลักขโมย
๓. หน้าที่ในการยอมรับนับถือทรัพย์สินของผู้อื่น	๓. ละเว้นการประพฤติดิดในกาม
๔. หน้าที่ในการยอมรับนับถือระเบียบของสังคม	๔. ละเว้นการพูดเท็จ
๕. หน้าที่ในการยอมรับนับถือความจริง	๕. ละเว้นการดื่มสุราเมรัย
๖. หน้าที่ ในการยอมรับนับถือความก้าวหน้า	

จากตารางข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า

๑. หน้าที่ในการยอมรับนับถือชีวิต ตรงกับหลักเบญจศีลข้อที่ ๑
๒. หน้าที่ในการยอมรับนับถือเสรีภาพและบุคลิกภาพ
๓. หน้าที่ในการยอมรับนับถือทรัพย์สินผู้อื่น ตรงกับหลักเบญจศีลข้อ ๒
๔. หน้าที่ในการยอมรับนับถือระเบียบของสังคม
๕. หน้าที่ในการยอมรับนับถือความจริง
๖. หน้าที่ในการยอมรับนับถือความก้าวหน้า

ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ และข้อที่ ๖ ตรงกับหลักเบญจศีลทุกข้อดังที่ได้กล่าวมาแล้วใน

ประเด็นการจำแนกประเภทข้างต้น

สรุปได้ว่าหลักสิทธิมนุษยชนกับหลักเบญจศีล ในพุทธปรัชญาเถรวาทจัดเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นกฎที่สามารถควบคุม ผลักดัน และประคับประคองการใช้สิทธิให้หลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี ให้กระทำในสิ่งที่ดี หรือมีความรู้สึกในศีลธรรมอย่างที่เราเรียกว่าความรับผิดชอบทางศีลธรรมนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้กฎแห่งสิทธิมนุษยชนกับหลักเบญจศีลในพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถนำมาประสมประสานความสัมพันธ์กันได้ในรูปแบบที่เรียกว่า “เป็นธรรม” และเป็นมาตรฐานรองรับความพอเหมาะในการกระทำต่าง ๆ ของมวลมนุษยชาติในสังคมได้

๓. ด้านจุดมุ่งหมาย

เบญจศีลในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ สิทธิเสรีภาพทางกายและวาจา จัดเป็นหลักคำสอนที่เน้นย้ำถึงความหมายของสิทธิมนุษยชนอยู่ในตัวที่มุ่งสู่การปฏิบัติ และเป็นสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ที่จริง ดังนั้น สิทธิมนุษยชนและหลักเบญจศีล จึงหมายถึง ศักยภาพของบุคคล ความสามารถด้านการกระทำ อันเป็นสภาพความเป็นใหญ่แก่มวลหมู่ของมนุษย์กล่าวคือ มีการกล่าวถึงการกระทำทางกาย

วาทะ และใจ ว่าทั้งสาม คือ องค์ประกอบของสิทธิมนุษยชน หรือเป็นหลักสิทธิมนุษยชนที่ควรได้รับการพัฒนา เพื่อส่งเสริมให้เกิดปัจเจกชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในโลกมนุษย์

สรุป หลักคำสอนเรื่องเบญจศีล ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นเรื่องที่มุ่งสนับสนุนหลักการของสิทธิมนุษยชนทางกาย วาจา และใจรวมทั้งหน้าที่ของปัจเจกชนนั้น สังคมเป็นผู้มอบให้และยอมรับปัจเจกชน เมื่อปฏิบัติหน้าที่ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่อันเกี่ยวกับคนอื่น ถ้าไม่มีใครยอมรับเลย การปฏิบัติหน้าที่นั้น ก็ไร้ความหมาย ไม่อาจดำเนินการปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้

ตารางที่ ๔ แสดงความสัมพันธ์ของจุดมุ่งหมายของหลักสิทธิมนุษยชนกับหลักเบญจศีล

หลักสิทธิมนุษยชน	หลักเบญจศีล
๑. หลักสิทธิมนุษยชนเป็นไปในแง่ของการปฏิบัติชอบต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน	๑. หลักเบญจศีลมีความหมายที่สูงกว่า คือเป็นการปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และสิ่งที่มีชีวิตทุกประเภท
๒. ส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพทางการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจอย่างเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งชนชั้น วรรณะ เพศ ภาษา เชื้อชาติศาสนา	๒. ส่งเสริมการกระทำทางกาย วาจา และใจอย่างเท่าเทียมไม่แบ่งชนชั้น วรรณะ เพศ ภาษา เชื้อชาติศาสนา เช่นเดียวกัน
๓. มีการกระทำในขอบเขตที่ถูกต้อง ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อสิทธิของบุคคลอื่น	๓. มีขอบเขตในส่งเสริมสิทธิการกระทำที่ถูกต้อง ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อสิทธิของบุคคลอื่นและสรรพสัตว์ทุกประเภท
๔. ส่งเสริมความเป็นมนุษย์เคารพในสิทธิซึ่งกันและ กันในสังคมของมวลมนุษยชาติ	๔. ส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และให้ความเคารพในสิทธิของปัจเจกบุคคลเพื่อให้เกิดความรักเมตตาต่อกันของมวลมนุษยชาติ

สิทธิมนุษยชนกับหลักเบญจศีลมีจุดมุ่งหมายสู่การประพุดิปฏิบัติของมนุษย์โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์โดยตรง ทั้งนี้เพราะสิทธิมนุษยชนมีจุดมุ่งหมาย คือ ต้องการให้มวลมนุษยชาติได้มีที่ยึดโดยมีกฎหมายรองรับและคุ้มครองมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ เพศ ศาสนา เชื้อชาติ เพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบกัน การเช่นฆ่าเบียดเบียนกันและมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้มวลมนุษยชนพบกับความสันติสุข ส่วนหลักเบญจศีลเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่มุ่งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์คุ้มครองมนุษย์และสรรพสัตว์อย่างเท่าเทียมกัน พานพบกับความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างมีอิสระเสรีภาพ อบอวลไปด้วยกลิ่นแห่งความรัก สามัคคีและช่วยเหลือเกื้อกูลกันของมวลมนุษยชาติในโลก

สรุปได้ว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งสำคัญของมวลมนุษยชาติตั้งแต่เกิดจนตายทั้งในแง่ ธรรมชาติการกระทำ การควบคุมและการเข้าถึงได้ โดยอิงอยู่กับพื้นฐานของความชอบธรรมของ มนุษย์ทุกคนในสังคม สิทธิมนุษยชน ๖ ประการ และเบญจศีลเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ไม่อาจ แยกจากกันได้ จะมีแต่เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งหาได้ไม่ และทั้งหมดนั้นได้เน้นให้บุคคลใช้สิทธิหน้าที่ เพื่อการรู้แจ้งตนเอง เพื่อทำให้ตนสมบูรณ์ผ่านทางตัวบทกฎหมายของบ้านเมือง หลักศีลธรรม จริยธรรมทางศาสนา เป็นต้น กล่าวได้ว่า หน้าที่ที่ขอบธรรมและสิทธิที่ถูกต้องย่อมไปด้วยกันต่างเป็น เหตุเป็นผลของกันและกัน พุทธปรัชญาเถรวาท คือ ศาสนาที่เน้นสิทธิที่ถูกต้องของปัจเจกบุคคลเป็น สำคัญ จะเห็นได้ว่า ทั้งสิทธิมนุษยชนและหลักเบญจศีลล้วนมีการส่งเสริมให้ปฏิเสธความชั่ว สนับสนุน ให้กระทำความดีต่อกันในฐานะที่เป็นมนุษย์

หลักสิทธิมนุษยชนกับหลักเบญจศีลในพุทธปรัชญาเถรวาท ล้วนได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่า ของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน มนุษย์ควรมีเมตตากรุณาต่อกันให้อภัยซึ่งกันและกัน ผ่านการ กระทำที่สอดคล้องกันระหว่างกาย วาจา และใจ ซึ่งอยู่ในกรอบของเบญจศีล ฉะนั้น หลักสิทธิ มนุษยชนและหลักเบญจศีลในพุทธปรัชญาเถรวาท จึงมีนัยเดียวกัน กล่าวคือเป็นหลักการที่สอดคล้อง กับการพัฒนาชีวิต จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคมของมวลมนุษย์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หลัก สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องทางโลก ส่วนหลักเบญจศีลเป็นเรื่องทางธรรม ซึ่งทั้งสองจะเดินทางร่วมกัน ตลอดในฐานะสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาชีวิตมวลมนุษย์ให้เข้าถึงสันติสุขทั้งด้านส่วนตัวและ ส่วนรวมตลอดไป

๓.๑.๒ หลักศรัทธา

ศรัทธา คือ ความเชื่อถือว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เป็น พื้นฐานที่ส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักสากลและสอดคล้องกันอย่างแจ่มชัด

พระพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หมายถึง สัตว์ที่สามารถจะพัฒนาชีวิตของ ตนได้ และสิ่งที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชีวิต ก็คือ การศึกษาและปฏิบัติพัฒนาชีวิตของตนเอง ให้เป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผลและแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่เหมาะสม ดึงตามต่อเพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทั้งหลายในโลกเพื่อประโยชน์และความสุขในชีวิตเท่าที่มนุษย์จะสามารถ เข้าถึงได้ ดังนั้น หลักคำธรรมสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งหมดแม้จะมีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แต่ก็สามารถสรุปลงได้ที่กายกับใจ พระพุทธศาสนาพยายามสอนให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติชอบ สร้าง ความสุขความเจริญให้แก่ตนด้วยตนเองก่อน ไม่ให้เชื่ออะไรรอยางงมงายไร้เหตุผล (อมุลิกาศรัทธา ความเชื่อที่ไม่มีมูล คือ ไม่มีเหตุผล) ให้ใช้ปัญญากำกับความเชื่ออยู่เสมอ (อาการวิตศรัทธา ความเชื่อ ที่มีเหตุผล คือ มีปัญญาประกอบ) นอกจากนั้นยังสอนให้รู้จักพิสูจน์ความจริงด้วยการทดลอง การ

ปฏิบัติและการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนด้วยปัญญา (โยนิโสมนสิการ)^๘ ดังนั้น ความหนักแน่นแห่งคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงอยู่ที่การเว้นความชั่วประพฤติความดีและชำระจิตใจของตนให้สะอาด บริสุทธิ์เท่านั้น^๙

คำสอนในพระพุทธศาสนาจัดเป็นอเทวนิยม (Atheism) เพราะปฏิเสธเทพเจ้าในฐานะที่เป็นผู้สร้าง ผู้รักษาหรือผู้ทำลายโลก ซึ่งตรงกันข้าม พระพุทธองค์สอนให้มวลมนุษย์ใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผล ธรรมคือการกระทำของมนุษย์ที่สามารถสร้าง รักษา หรือทำลายโลกได้ อำนาจสิทธิผูกขาดให้แก่ผู้ใดหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่เน้นให้มวลมนุษย์ถือหลักความจริง (ธรรมะ) เป็นเครื่องยึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตลอดไป

พระพุทธศาสนาเน้นความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์เป็นสำคัญ ด้วยการผ่านการฝึกฝนปฏิบัติและพัฒนาตนให้สงบ สะอาด บริสุทธิ์ทั้งภายนอก (ศีล) และภายใน (สมาธิ) จนเกิดความรู้แจ้งอย่างถ่องแท้ตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย (ปัญญา) มนุษย์ทุกคนก็สามารถเป็นเทพเจ้าได้บนฐานความเชื่อ ดังนั้น ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจึงประกอบไปด้วยความเชื่อในสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีในมนุษย์ ๔ ประการ ได้แก่

๑) กรรมศรัทธา ได้แก่ ความเชื่อมั่นในกรรมคือการกระทำว่ามีอยู่จริง เช่น เชื่อว่าหากปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว ชีวิตจะพบแต่ความสุขตลอดไป

๒) วิบากศรัทธา ได้แก่ ความเชื่อมั่นในผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำว่ามีจริงเช่นเชื่อว่าความสุขหรือความทุกข์นั้นสามารถเลือกกระทำได้ หากต้องการผลเช่นนั้น เป็นต้น

๓) กรรมสกตาศรัทธา ได้แก่ ความเชื่อว่าคนสัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม

๔) ตถาคตโพธิศรัทธา เชื่อในปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบจริง พระธรรมคำสอนของพระองค์สามารถช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้จริง^{๑๐}

ศรัทธา ๔ อย่างนี้มีมาในพระบาลีเฉพาะข้อที่ ๔ อย่างเดียว ว่าโดยใจความ ศรัทธา ๓ ข้อต้นย่อรวมลงในข้อที่ ๔ ได้ทั้งหมด เพราะเมื่อเชื่อมั่นในพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้าก็ต้องเชื่อคำสั่งสอนของพระตถาคตเจ้า คำสั่งสอนของพระตถาคตเจ้าก็แสดงกรรมแสดงวิบาก คือผล และแสดงว่าทั้งกรรมทั้งวิบากก็รวมลงที่บุคคล^{๑๑}

^๘ อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๗๑/๑๑๐.

^๙ สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๙-๑๐.

^{๑๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๒๒/๔๔๓.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

สรุปว่า ความเชื่อทั้ง ๔ ประการนั้น เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการมองว่ามนุษย์มีสิทธิเสรีภาพในตัวเอง สามารถบรรลุธรรม เข้าสู่เป้าหมายสูงสุดได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะตลาคตโพธิศรัทธา เป็นการเชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพพอที่จะบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องให้เทพหรือพระเจ้ามาบันดาลให้ คำสอนดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับแนวคิดสิทธิมนุษยชน ข้อที่ ๑๘ ใน ปฏิญญาสากลฯ ที่ว่า ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิด มโนธรรม และศาสนา สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการที่จะประกาศศาสนาหรือความเชื่อของตน โดยการสอน การปฏิบัติ สักการบูชา และการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพัง ตนเองหรือประชาคมร่วมกับผู้อื่น และเป็นการสาธารณะหรือส่วนบุคคล

๓.๑.๓ หลักแห่งกรรม

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในจูฬกัมมวิภังคสูตรว่า “ดูก่อนมาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นผู้ต้องรับมรดกแห่งกรรม มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์พวกพ้อง มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมนั้นเองย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวบ้าง ให้ดีบ้าง”^{๑๒}

จากพุทธพจน์ข้างต้น อธิบายได้ว่า

(๑) สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนนั้น ได้แก่ ตนเองเป็นเจ้าของแห่งกรรมที่ตนได้กระทำของอย่างอื่น เช่นเงินทอง ทรัพย์สมบัติภายนอก เราเพียงอาศัยใช้ชั่วคราว เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว ทรัพย์เงินทองเหล่านั้นหาได้ติดตัวไปได้ไม่ มีแต่กรรมดีกรรมชั่วเท่านั้นที่จะติดตามไปทุกแห่งทุกชาติ ไม่ว่าจะไปเกิดเป็นอะไร สมบัติของมนุษย์จริงๆ คือ กรรมดีกรรมชั่วที่ตนทำ หากใช้ทรัพย์สมบัติภายนอกไม่ มรดกอย่างอื่น เช่นมรดกในทรัพย์สินที่คนอื่นเขาจะมอบให้ก็เป็นของไม่แน่นอน แต่กรรมที่ตนทำแล้ว ตนต้องได้รับ มันเป็นมรดกของผู้กระทำอย่างแน่นอน

(๒) สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นแดนเกิด หรือเกิดมาเพราะกรรม ได้แก่ คนเราเกิดมาเพราะยังมีกรรมอยู่ คือ ยังมีกิเลส มีกรรมและมีวิบาก คือ ผลของกรรม ผลของกรรมนั้นย่อมส่งวิญญาณให้ไปเกิดในที่ต่างๆ ตามความเหมาะสมแก่กรรม วิญญาณนั้นย่อมปฏิสนธิในที่ที่เหมาะสมแก่กรรมของตน คนไม่มีกรรมแล้วเช่นพระอรหันต์ย่อมไม่เกิดอีก

(๓) สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์พวกพ้องนั้น ได้แก่ พี่น้องโดยสาโลหิตของเราอาจช่วยเราได้บ้าง ช่วยไม่ได้บ้าง เป็นมิตรกันบ้าง เป็นศัตรูกันบ้าง ช่วยเหลือกันบ้าง แต่พวกพ้องเผ่าพันธุ์ที่อยู่กับเราตลอดเวลา คอยคุ้มครองรักษาเราอยู่ตลอดเวลาทั้งเวลาหลับและเวลาตื่น คอยช่วยเหลือให้เจริญรุ่งเรืองจริงๆ คือ กรรมของตนเอง

(๔) สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยนั้น หมายความว่าที่พึ่งอย่างอื่นให้บุคคลพักพิงได้เพียงชั่วคราว แต่กรรมของตนนั้นเป็นที่พึ่งได้ตลอดชีวิต เป็นที่พึ่งได้ทุกๆ ชาติ

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทถือว่ากรรมดี (กุศลกรรม) และกรรมชั่ว (อกุศลกรรม) ที่ทำไว้ในอดีตนั้นมิได้สูญหายไปไหน กรรมทั้งหมดจิตเป็นผู้รับเก็บสั่งสมไว้จะคอยให้โอกาสสนองให้ได้รับผลตามกำลังของกรรมนั้นๆ กรรมที่เก็บสั่งสมไว้นั้น ให้ผลข้ามภพข้ามชาติ ในสัตว์บุคคลที่เกิดในกามาวจรภูมิ ซึ่งรวมทั้งมนุษย์นั้น ปฏิสนธิจิตซึ่งประกอบพร้อมด้วยอดีตกรรมและอวิชชาจะทำหน้าที่ในการต่อภพต่อชาติ ปฏิสนธิมี ๔ ประการ คือ “อุปายปฏิสนธิ การสุคติ ปฏิสนธิ กามสุคติ ปฏิสนธิ รูปาวจรปฏิสนธิและอรูปาวจรปฏิสนธิ ดังพระบาลีว่า อุปายปฏิสนธิ กามสุคติปฏิสนธิ รูปาวจรปฏิสนธิ อรูปาวจรปฏิสนธิ เจติ จตุพพิธา ปฏิสนธิ นาม”^{๑๓}

สรุปว่า สำหรับบุคคลที่สร้างกุศลกรรมในอดีตไว้มาก ปฏิสนธิจิตที่นำเกิดจะเป็นมหาวิปากจิต ๘ ดวง ซึ่งมหาวิปากจิตนี้เป็นปฏิสนธิจิต ภาวังคจิต จุติจิตของมนุษย์ที่มีกุศลจิตที่มีกำลังมากบุคคลที่เป็นพวกอติถิอุกโตพญชชนกนั้น มีรูปร่างสัญญาณลักษณะอาการเป็นหญิงตลอดจนอวัยวะเพศก็เป็นเพศหญิงอย่างธรรมดา ต่อเมื่อเวลาที่มีความพอใจในหญิงอื่นๆ เกิดขึ้นแล้ว จิตใจที่เป็นหญิงอยู่ก่อนนั้นก็หายไป เปลี่ยนสภาพเป็นจิตใจของผู้ชายขึ้นมาแทน และในเวลาเดียวกันนั้นอวัยวะเพศชายก็ปรากฏขึ้น อวัยวะเพศหญิงก็หายไป สามารถผสมคู่กับหญิงนั้นได้

เนื่องจากคำสอนในพระพุทธศาสนาจะเน้นที่กรรม คือ การกระทำ การปฏิบัติ การประพฤติมากกว่า ไม่ได้เน้นที่เชื้อชาติหรือตระกูล เผ่าพันธุ์ หรือโคตรของผู้นั้น คำสอนของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ว่าในอดีต ในปัจจุบัน หรือในอนาคตจะทรงเน้นในเรื่องเดียวกัน ไม่แตกต่างกัน พระพุทธเจ้าเคยตรัสว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายโดยย่อ ๓ ประการ ได้แก่

- (๑) สัพพปาปสฺส อภินิ โย ไม่ทำความชั่วทั้งปวง
- (๒) กุสลสฺสุปสมฺปทา ให้ประพฤติปฏิบัติแต่ความดีงาม
- (๓) สจฺจิตตปริโยทปนํ ฝึกฝนจิตใจของตนให้ผ่องใส^{๑๔}

คำสอนโดยย่ออันนี้หมายความว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย โดยมีได้หมายเอาเฉพาะพระพุทธเจ้าองค์เดียวหรือองค์ใดองค์หนึ่ง แต่หมายเอาทุกพระองค์ทั้งหมด คำสอนของพระองค์เป็นกรรมวาตะ เป็นกิริยวาตะ และเป็นวิริยวาตะ หรือเป็นกรรมวาทีและวิริยวาที อันหมายถึง พระพุทธศาสนาสอนเน้นในเรื่องการกระทำ สอนหลักกรรม สอนว่าความเพียรพยายามที่ประกอบหรือประพฤติย่อมมีผลจริง จะทำอะไรให้ทำด้วยความเพียรพยายามอย่างแท้จริง อย่าทำอะไรเหลวไหล เมื่อทำความเพียรพยายามเช่นนี้เรียกว่าวิริยวาตะ ดังนั้น คำสอนในพระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญในเรื่องของการกระทำจริงๆ เมื่อทำแล้วก็ถือว่าได้ทำไปแล้วและให้ความสำคัญในเรื่องความเพียรพยายาม ไม่ใช่สอนให้ศาสนิกชนหยุดนิ่งอยู่เฉยๆ ไม่ได้สอนให้ศาสนิก

^{๑๓} พระสิทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๕ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : มุณินิธิสังฆมโชติกะ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๘-๒๓๑

^{๑๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๔/๕๗.

ชนมีเพียงศรัทธาความเชื่อหรือไม่ได้สอนหลักการบูชาอันวอน บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ มากไปกว่า การสอนให้ประพฤติปฏิบัติเอาเอง

หลักกรรมนั้นเป็นหลักที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะว่าการกระทำใดๆ จะมากหรือน้อย ผลที่เกิดจากการกระทำ กรรมนั้นหาไร้ผลไม่ กรรมกับผลของการกระทำจึงมีความสัมพันธ์กันแยกไม่ ออกและมีความแนบแน่น โดยถือว่า ผลของกรรมดีกรรมชั่ว ก็เกิดจากผู้กระทำกรรมนั้น ถ้าผู้กระทำ กรรมหนักผลที่จะได้รับต้องหนักด้วย และพระพุทธศาสนาเถรวาทยังมีทรรศนะอีกว่ากฎแห่งกรรม เป็นกฎที่เป็นจริงในตัวเองทั้งในอดีตและอนาคตตามเงื่อนไข หรือตามประเภทของกรรมที่บุคคลได้ กระทำไปแล้ว ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้นผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับ ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว”^{๑๕}

ทำดีได้ดีนั้นเป็นไปตามเหตุปัจจัยอยู่แล้วแน่นอน เป็นผลดีตามกฎธรรมชาติ ซึ่งผู้ทำจะ ได้รับผลทันทีที่ทำนั้นแล้ว ถ้าทำดีจิตใจจะผ่องใสเบิกบาน มีใจเป็นกุศล ถ้าทำชั่ว จะได้ผลตรงกันข้าม ส่วนทำดีจะได้ดีทางสังคมหรือไม่นั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ถ้าสังคมนั้นเป็นสังคมที่เป็นธรรม คน ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ถ้าสังคมนั้นเป็นสังคมที่เป็นอธรรม คนทำดีย่อมได้ชั่ว และคนทำชั่ว อาจได้ดี พุทธศาสนาเถรวาทจึงมีหลักคำสอนให้รู้จักพึ่งตนเองในการประกอบคุณงามความดีในการ ยกระดับแห่งชีวิตของตนให้สูงขึ้น คำสอนข้อนี้เป็นเหตุให้เกิดหลักเรื่องทำดีได้ดีและทำชั่วได้ชั่ว ที่ เรียกว่ากฎแห่งกรรม (Law of Karma)^{๑๖}

ชีวิตของเราทุกคนไม่ว่าจะเสื่อม จะเจริญ จะสุข จะทุกข์ จะก้าวหน้า จะถอยหลัง จะอายุ สั้น จะอายุยืน ขึ้นอยู่กับกรรม คือ การกระทำของเราเอง ทั้งสิ้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับอำนาจดวงดาวไม่ใช่ อำนาจพระเจ้า ไม่มีอำนาจสิ่งภายนอกอื่นใดที่จะมาบันดาลชีวิตของเราให้เป็นอย่างไรนอกระนั้น นอกจากกฎแห่งกรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลจะเป็นคนชั่ว เพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ เป็น พราหมณ์ (คนดี) เพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ แต่เป็นคนชั่วเพราะกรรม เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม(การ กระทำของตนเอง)”^{๑๗}

กรรมตามทัศนะพุทธศาสนาเถรวาท สรุปลงในกรรม ๓ ประการ ได้แก่

(๑) อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล ความชั่ว เป็นกรรม การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะและโมหะ จัดเป็นกรรมฝ่ายดำ

(๒) กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล ความดีงาม เป็นกรรม การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล ๓ คือ อโลภะ อโทสะและอโมหะ จัดเป็นกรรมฝ่ายขาว

^{๑๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๙๐๓/๒๗๔.

^{๑๖} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, *คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๒.

^{๑๗} ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๐๖/๒๗๒.

(๓) อภัยกถกรรม กรรมที่ไม่เป็นทั้งกุศลและอกุศล เป็นกรรมกลาง ^{๑๘}

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอนให้คนดำเนินชีวิตอยู่อย่างดีที่สุดในโลก มนุษย์ กรรมเป็นเรื่องระดับโลกียะ เป็นเรื่องของการกระทำ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิต ฉะนั้น หลักกรรม คือ หลักแห่งความเป็นอยู่ด้วยปัญญาและการทำตามเหตุปัจจัยที่เหมาะสมจะเห็นว่า หลักกรรม หลักความเชื่อในผลของการกระทำ ผลของบุญ บาป ความเชื่อในผลกระทำว่าไม่ไร้ผล ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ถือได้ว่าเป็นพันธกรณี ที่เชื่อมโยงเข้ากับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั่นเอง

พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ตามแรงหนักและเบาของกรรมที่กระทำนั้น จึงส่งผลของกรรมสำเร็จตามกำลังทางพระพุทธศาสนาจัดกรรม คือ การกระทำที่มีลักษณะในทางให้ผลผิดแผกกันไว้ ๑๒ ประเภท แบ่งออกเป็น ๓ หมวด หมวดละ ๔ ข้อ ดังนี้

หมวดที่ ๑ กรรมให้ผลตามกาลเวลา มี ๔ ประการ ได้แก่

- (๑) กรรมให้ผลในชาตินี้ เรียก ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม
- (๒) กรรมให้ผลในชาติหน้า เรียก อุปปัชชเวทนียกรรม
- (๓) กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป เรียก อปรปรเวทนียกรรม
- (๔) กรรมที่เลิกไม่ให้ผล คือ ให้ผลเสร็จแล้ว หรือหมดโอกาสจะให้ผลได้ต่อไปเรียก

อโหสิกรรม

หมวดที่ ๒ กรรมให้ผลตามหน้าที่มี ๔ ประการ ได้แก่

- (๑) กรรมที่ผลกลายเป็นบิดา คือ แต่งให้เกิดมาตีชั่วต่างกันเรียกชนกกรรม
- (๒) กรรมที่เคยตามสนับสนุนเหมือนพี่เลี้ยง คือ ถ้ากรรมเดิมหรือชนกกรรมแต่งดีก็ส่งให้ดียิ่งขึ้น ถ้ากรรมเดิมแต่งให้ชั่ว ก็ส่งให้ชัวยิ่งขึ้น เรียก อุปัตถัมภกกรรม
- (๓) กรรมบีบคั้น หรือขัดขวางกรรมเดิม คอยเบียดชนกกรรมเช่นเดิมแต่งมาตีเบียดให้ชั่ว เดิมแต่งมาชั่ว เบียดให้ดี เรียก อุปปีฬกกรรม
- (๔) กรรมตัดรอน เป็นกรรมพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น เดิมชนกกรรมแต่งไว้ดีเลิศ กลับทีเดียวลงเป็นขอทานหรือตายไปเลย เดิมชนกกรรมแต่งไว้ลามก กลับทีเดียว เป็นพระราชาหรือมหาเศรษฐีไปเลย เรียก อุปฆาตกรรม

^{๑๘} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๑/๑.

หมวดที่ ๓ กรรมให้ผลตามความหนักเบา มี ๔ ประการ ได้แก่

(๑) กรรมหนักทั้งฝ่ายดีฝ่ายชั่ว ฝ่ายดีเช่น ทำสมาธิจนได้ฌาน ฝ่ายชั่วเช่น ทำอนันตริยกรรม มีขามารดาบิดา เป็นต้น เป็นกรรมที่จะส่งผลโดยไม่มีกรรมอื่นมาขวางหรือมาสลบคืนได้ เรียก ครุกรรม

๒) กรรมที่สะสมไว้มากๆ เข้า กลายเป็นดินพอกหางหมู คือ ทำทีละเล็กทีละน้อย กลายเป็น กรรมมากไปได้ เรียก พหุกรรม

(๓) กรรมที่ทำเมื่อใกล้ตายหรือที่เอาจิตใจจดจ่อ ในเวลาใกล้ตาย ย่อมส่งผลให้ไปสู่สุคติที่ดี หรือชั่วได้ ซึ่งเปรียบเหมือนโคแก่ที่อยู่ปากคอก แม้แรงจะน้อยสักเท่าไร เมื่อเปิดคอกก็ได้ออกก่อน เรียก อาสนันกรรม

(๔) กรรมแต่สักว่าทำ คือ เจตนาไม่สมบูรณ์ อาจจะทำไปด้วยความประมาทหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่อาจส่งผลร้ายให้ได้เหมือนกัน เรียก กตัตตากรรม^{๑๙}

กรรม ๑๒ ประการนี้แสดงให้เห็นว่า อย่าดูถูกว่าการทำความดี กรรมชั่วเพียงแค่เล็กน้อยจะไม่ส่งผล แม้เพียงทำแค่เล็กน้อยที่มีเจตนาแรง ผลของกรรมจะให้ผลตามกำลังของการกระทำความดีอย่างแน่นอน เพียงแต่ตอนนี้ผลของกรรมยังไม่ให้ผลชัดเจนเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นเรื่องกฎแห่งกรรม สนับสนุนหรือตัดกันอย่างไร นี้คือ กฎแห่งกรรมที่เราควรที่จะเข้าใจตามหลักของกรรม ๑๒ กรรมที่เราได้ทำไว้แล้ว ย่อมได้รับผลทั้งสิ้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย มี ๓ ประการดังนี้ได้แก่ โลภะ โทสะโมหะ เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย กรรมที่กระทำด้วยโลภะ เกิดจากโลภะมีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นสมุทัย ...กรรมที่กระทำด้วยโทสะเกิดจากโทสะ มีโทสะเป็นเหตุ ...กรรมที่กระทำด้วยโมหะ เกิดจากโมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นสมุทัย ย่อมให้ผลในที่ที่อรรถภาพของเขาบังเกิด กรรมนั้นให้ผล ณ ที่ใด เขาย่อมเสวยวิบากของกรรมนั้น ณ ที่นั้น ในปัจจุบันหรือในที่เกิดหรือในลำดับต่อไป^{๒๐}

แนวคิดเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท มีความเกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนอย่างมาก เพราะมนุษย์ได้รับสิทธิตามที่ตนเองเป็นผู้กระทำ จะอยู่ในฝ่ายดี(กุศล)หรือฝ่ายชั่ว(อกุศล) เท่านั้นเอง ตามคำสอนที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยนำเสนอ ตัวอย่างดังนี้

วัดอุปัฏฐากร มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ เรื่องพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคาถาสภาสิต เป็นเหตุการณ์เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ วัดเชตะวัน เมืองสาวัตถี (อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี)

^{๑๙} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, *คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๒-๑๘๓.

^{๒๐} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๓/๑๗๑.

ในระหว่างตรัสสอนภิกษุได้มีสุนทรภทรทวาทพราหมณ์นั่งอยู่ และทูลถามพระพุทธเจ้าว่าจะเสด็จไป
แม่น้ำพาหุกาเพื่ออาบน้ำหรือ เพราะแม่น้ำพาหุกาเป็นสถานที่ที่ผู้คนไปอาบน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อเอาบุญ
และล้างบาป โดยพระพุทธเจ้าได้ตอบปฏิเสธและสอนธรรมแก่สุนทรภทรทวาทพราหมณ์ ว่า

“คนพาล มีบาปกรรม มุ่งไปยังแม่น้ำพาหุกา ทำน้ำอภิกกะ แม่น้ำคยา แม่น้ำสุนทรภคา
แม่น้ำสรัสสตีทำน้ำปยาคะ และแม่น้ำพาหุมติ แม้เป็นนิตย ก็บริสุทธ์ไม่ได้ แม่น้ำสุนทรภคา ทำน้ำปยา
คะ หรือแม่น้ำพาหุกา

คำสอนดังกล่าวมีความสอดคล้องกับปฎิญาสาทุกฯ ข้อที่ ๑ ในการตระหนักและเคารพ
ในสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ รวมถึงการประพฤตินหรือการ
ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างมีเหตุผล มโนธรรม และเจตนาธรรมแห่งภทรภาพต่างหากที่พึงกระทำ คำสอนที่
พระพุทธเจ้าสอนแก่สุนทรภทรทวาทพราหมณ์ ว่าบาปกรรมทั้งหลายไม่อาจล้างได้ด้วยอาบน้ำใน
แม่น้ำ ศักดิ์สิทธิ์ เช่นแม่น้ำ พาหุกา สุนทรภคา สรัสสตี พาหุมติ กับทำน้ำ อภิกกะ คยา และปยาคะ
โดยสอนว่าการทำความปลอดภัยให้แก่สัตว์ทั้งหลาย เช่นการไม่กล่าวคำเท็จ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ มี
ความเชื่อ ไม่ตระหนี่ เป็นต้น ดังการไม่พูดโกหกต่อกัน การไม่ฆ่าสัตว์อันเป็นการเคารพในชีวิตของสัตว์
ทั้งหลายบนโลกนี้ไม่ให้มีการทำลายชีวิตต่อกัน การมีความเชื่อในศีลในธรรม การไม่ตระหนี่ก็เป็นการ
รู้จักช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์หรือแม้กระทั่งต่อสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ร่วมโลกกัน คำสอนเหล่านี้เป็นการสอน
ให้รู้จักปฏิบัติต่อกัน ภายใต้การใช้เหตุผลและมโนธรรม ซึ่งจะนำมาซึ่งความสงบสุขและความ
ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และให้รู้จักละอายต่อบาป เพราะหากสนาน (อาบน้ำ) ด้วยการปฏิบัติตามหลักคำ
สอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องไปอาบน้ำเพื่อล้างบาปในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์เลย อีกทั้ง
บาปกรรมนั้นไม่สามารถล้างได้เพียงการลงอาบน้ำในน้ำ ศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าว

สรุปว่า แนวคิดเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท ถือว่ามนุษย์มีความเสมอภาค
เท่าเทียมกันโดยกรรมและการให้ผลกรรม คือ ถือว่าใครทำกรรมใดลงไป ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ผู้อื่นเห็น
หรือไม่เห็น เขาผู้นั้นจะต้องได้รับผลกรรมนั้นตอบสนองอย่างสม่ำเสมอไม่ช้าก็เร็ว แม้ว่ามีมนุษย์แต่
ละคนจะมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติ แต่พุทธศาสนาถือโดย หลักการพื้นฐาน มนุษย์เกิดมา
มีความเสมอภาคกัน แต่ที่ดูเสมือนว่าไม่เสมอภาคกันเป็นเพราะ “กรรม” อันเป็นการกระทำของมนุษย์
เองมีความเกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนอย่างมาก เพราะมนุษย์ได้รับสิทธิตามที่ตนเองเป็นผู้กระทำ
จะอยู่ในฝ่ายดี(กุศล)หรือฝ่ายชั่ว(อกุศล) เท่านั้นเอง ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา มนุษย์จึงได้สิทธิ
เหล่านี้มาตั้งแต่เกิด การเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมก็คือ การส่งเสริมให้มนุษย์ตระหนักว่า เรามีสิทธิของเรา
อยู่แล้ว เรายังหวงแหนสิทธิของเราเพียงใด คนอื่นก็ย่อมหวงแหนสิทธิของเขาเพียงนั้น

๓.๑.๔ หลักประโยชน์ ๓

พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหมายและสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่จะนำมาใช้ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงได้ เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ การแก้ไขปัญหาชีวิต และการลงมือทำจริงๆ ไม่ทรงสนับสนุนการพยายามเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิธีครุ่นคิดและถกเถียงหาเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาทางอภิปรายญา^{๒๑} ดังนั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทถือเอาความสำเร็จอันก่อให้เกิดเป็นความสุขกายใจ ด้วยการลงมือประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองจากระดับพื้นฐานไปสู่ระดับสูงครอบคลุมประโยชน์ ๓ ระดับด้วยกัน ได้แก่

(๑) ทิฐุธรรมมีกตลประโยชน์ ประโยชน์ในปัจจุบัน

(๒) สัมปรายิกกตลประโยชน์ ประโยชน์ในอนาคต

(๓) ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง^{๒๒}

ประโยชน์ทั้ง ๓ ข้างต้นนี้ถือเป็นขอบเขต เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายทางจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งสรุปลงเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

(๑) สั่งสอนเพื่อให้รู้ (อภิญาธรรมเทศนา) หมายความว่า เรื่องใดที่ไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอน พระองค์ก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้น ทรงสอนเฉพาะเรื่องเท่าที่จำเป็นสำหรับชีวิตเท่านั้น

(๒) สั่งสอนอย่างมีเหตุมีผล (สนิทานธรรมเทศนา) หมายความว่า พระธรรมเทศนาของพระองค์ไม่ยากเกินไปจนถึงกับตรองตามแล้วก็ไม่เห็น และไม่ง่ายเกินไปจนไม่ต้องตรึกตรองขบคิดก็เห็นได้ พุทธวิธีในการสอนจึงอยู่ท่ามกลางระหว่างความยากเกินไปกับความง่ายเกินไป

(๓) สั่งสอนเพื่อให้รู้เข้าใจ และมีเหตุผล (สัปปาฏิหาริยธรรมเทศนา) หมายความว่าผู้ฟังสามารถได้รับผลแห่งการฟัง การปฏิบัติตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนเป็นที่ตั้ง ไม่ต้องรอใครมาหยิบยื่นให้ เพราะปฏิบัติเหตุและได้ผลในชาตินี้เอง ไม่ต้องรอไปถึงชาติหน้า^{๒๓}

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้มีขอบเขตเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับเรื่องทัศนคติของชีวิตมนุษย์ หลักธรรมชาตินมนุษย์ โดยเฉพาะเรื่องหลักกรรม หลักไตรลักษณ์ สังสารวัฏ เป็นต้นและไม่จำกัดเฉพาะมนุษย์ แต่รวมไปถึงสัตว์ดิรัจฉานด้วย พระพุทธศาสนาเถรวาทยืนยันถึงความจริงแท้บนรากฐานเดียวกันภายใต้กฎเกณฑ์ที่แน่นอนเดียวกัน ดังนั้น หลักกรรมดี กรรมชั่ว จึงมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนทั้งคนและสัตว์ แสดงให้เห็นถึงความเป็นสากลของพระธรรมคำสอนซึ่งมีขอบข่ายครอบคลุมทั้งชีวิตมนุษย์และสัตว์ ลักษณะของขอบเขตจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นดังกล่าวนี้ สามารถพิจารณาเห็นได้ในคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘๕.

^{๒๒} ชุ.จ. ๓๐/๖๗๓/๒๖๑-๒๖๒.

^{๒๓} อ.จ.ต. ๒๐/๕๖๕/๓๕๖.

แนวคิดเกี่ยวกับหลักประโยชน์ตามคำสอนที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยนำเสนอ ตัวอย่างดังนี้

สามัญผลสูตร ที่ฉนิกาย สีลขันธวรรค เป็นเรื่องราวภายหลังพระเจ้าอชาตศัตรูฯ พระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธ ได้รับคำตอบในเรื่องอะไร คือประโยชน์ที่เห็นได้อย่างทันตาสำหรับการบวชเป็นสมณะ (อะไรคือสามัญผล) และสารภาพว่าได้ปลงพระชนม์ชีพพระบิดา เพื่อต้องการราชสมบัติ แม้พระบิดา(พระราชอาพิมพิสาร) ทราบว่าจะถูกปลงพระชนม์ก็ไม่เอาความและยกราชสมบัติให้ แต่พระเจ้าอชาตศัตรูฯไม่ได้สำนึกผิด แต่กลับจับพระบิดาขังไว้และบังคับให้ช่างกลบเอาเม็ดโกนผ่าพระบาททั้งสองของพระบิดา แล้วเอาน้ำมันผสมเกลือทาแล้วย่างด้วยถ่านไม้ตะเคียนซึ่งติดไฟคุ้ไม่มีเปลวจนสิ้นพระชนม์ จากนั้นพระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายภายหลังพระเจ้าอชาตศัตรูฯกลับไปแล้วว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระราชาพระองค์นี้ถูกขุดเสียแล้วพระราชาพระองค์นี้ถูกขุดจัดเสียแล้ว หากทำวเธอจักไม่ปลงพระชนม์ชีพพระบิดาผู้ดำรงธรรมเป็นพระราชาโดยธรรมไซ้ ธรรมจักขุอันปราศจากรฐี ปราศจากมลทิน จักเกิดขึ้นแก่ทำวเธอ ณ ที่ประทับนี้ทีเดียว”^{๒๔}

คำสอนดังกล่าวมีความสอดคล้องกับคำปรารภที่สองและข้อ ๕ ในปฏิญญาสากลฯ เกี่ยวกับการทรมานและกระทำผิดด้วยความทารุณโหดร้ายต่อพระราชอาพิมพิสาร แสดงให้เห็นถึงการกระทำและการทรมานลงโทษต่อกันอย่างป่าเถื่อนโหดร้าย โดยไม่เคารพต่อสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ เป็นการละเมิดมโนธรรมที่มนุษย์พึงมีพึงคิดได้ การยกเรื่องราวของพระเจ้าอชาตศัตรูฯมาตรัสสอนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงบาปกรรมในการทำลายชีวิตต่อกันโดยเฉพาะต่อบิดา ซึ่งเป็นกรรมหนัก (ครุกรรม) อันเป็นครุกรรมฝ่ายอกุศลใน อนันตริยกรรม ๕ ประการ เป็นคำสอนที่สอดคล้องแนวคิดสิทธิมนุษยชนในการสอนให้ผู้อื่นได้ปฏิบัติต่อบิดา อันเป็นพรหมของบุตรหรือบุพการีผู้ให้กำเนิด อย่างมีมนุษยธรรมและมีความกตัญญูกตเวทิตี เพราะการที่เราจะตระหนักต่อสิทธิมนุษยชนของผู้อื่นนั้น พึงเริ่มจากภายในครอบครัวโดยเฉพาะกับบุพการีของเราเอง เมื่อเรามีจิตใจที่มีเมตตากรุณา มีความรัก มอบให้แก่กัน เราก็จะมอบสิ่งนั้นให้กับคนอื่นที่อยู่นอกครอบครัวต่อไปเช่นกัน และเป็นแนวทางให้แก่มนุษยชาติว่าการปฏิบัติต่อกันอย่างป่าเถื่อนโหดร้ายนั้นเป็นสิ่ง ไม่พึงกระทำต่อกัน

สรุปว่า ประโยชน์ ๓ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ มีขอบเขตที่ชัดเจนที่ทำให้มนุษย์มีเป้าหมาย มองประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ใน ๓ เวลา คือ ปัจจุบัน อนาคต และประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านการกระทำ ผลของการกระทำ มีความเสมอภาคต่อเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ใครทำอย่างไร ก็ย่อมได้รับผลอย่างนั้น

^{๒๔} ที.สี.๑๑/๑๔๐/๓๓๖-๓๔๖.

๓.๒ หลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

ผู้วิจัยได้ศึกษา หลักธรรม (หลักคิด) ส่งเสริมสิทธิสิทธิมนุษยชน ตลอดเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่หลักคำสอน ตามหลักฐานพระไตรปิฎก ถ้าพิจารณาโดย “ถ้อยคำ”(wording) จะพบว่า พระองค์ทรงมิได้ทรงใช้คำว่า “สิทธิมนุษยชน”(Huma Rights) แต่อย่างไร แต่ถ้าจะพิจารณาโดยเนื้อหาสาระ พระองค์ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องมนุษย์ในแง่ต่างๆมากมาย เช่น สอนว่าแม้มนุษย์แต่ละคนจะเกิดมาต่างชั้นวรรณะ แต่ถ้าทำดีก็ได้ดีชื่อก็คือเป็นคนดีเสมอกัน ถ้าทำชั่วก็ทำชั่วเสมอกัน พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักธรรมในแง่สิทธิมนุษยชนดังนี้

๓.๒.๑ อริยมรรคมีองค์ ๘

อันที่จริงหลักคำสอนเรื่อง “อริยมรรคมีองค์ ๘” ตามหลักคำสอนดังกล่าวมีใจความโดยสรุปว่า การที่บุคคลจะหลุดพ้นจากทุกข์ได้จะต้องปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ คือ

๑ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ คือ ความเห็นถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น **๒ สัมมาสังกัปปะ** ดำริชอบ คือ ดำริออกจากกาม ดำริไม่พยาบาท ดำริไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น **๓ สัมมาวาจา** เจอบรจาชอบ คือ เจรจาแต่ในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ โดยเว้นจากวจีหุจรีต **๔ สัมมาภังคะ** การกระทำ คือ การกระทำในสิ่งที่ถูกต้องกระทำแล้วไม่นำทุกข์มาให้ และช่วยขจัดเกลากิเลสให้เบาบางลงและเว้นจากกายหุจรีตทั้งปวง **๕ สัมมาอาชีวะ** การดำรงชอบ คือการดำรงชีวิตในแนวทางถูกต้อง ประกอบอาชีพสุจริตทั้งปวง **๖ สัมมาวายามะ** ความเพียรชอบ คือ ความเพียรที่ถูกต้อง ได้แก่เพียรระวังมิให้บาปอกุศลเกิดขึ้น เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำกุศลให้เกิด เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นมิให้เสื่อม **๗ สัมมาสติ** ความระลึกชอบ คือ ระลึกแต่ในสิ่งที่ถูกต้อง โดยตั้งสติกำหนดรู้เท่าทันเรื่องของกาย เรื่องของเวทนา เรื่องของจิต และเรื่องของธรรม **๘ สัมมาสมาธิ** ความตั้งมั่นชอบ คือ ความตั้งมั่นในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อให้จิตสงบและประณีต

จากหลักคำสอนดังกล่าวนี้เป็นการฝึกฝนให้มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้รู้ชอบเห็นชอบว่า อะไรคือทุกข์ สาเหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ ให้รู้ในหลักไตรลักษณ์ว่า ทุกสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนที่แท้จริง เมื่อมีความเห็นชอบดังนี้ก็จะได้มีดำริที่ถูกต้อง คือ ดำริที่ปลอดจากความโลภ ความเคียดแค้นชิงชัง และพยาบาท ปองร้ายผู้อื่น ในทาวาจากก็ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคายและไม่พูดเพ้อเจ้อ ในทางกายก็ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์และไม่ประพฤติผิดในกาม ในด้านการประกอบอาชีพก็ไม่เลี้ยงชีพโดยวิธีที่เบียดเบียนชีวิตอื่นให้เดือดร้อนลำบาก ในองค์แห่งสัมมาวายามะ ก็เพียรป้องกันบาป ละเว้นลาภ สร้างความดี และเพียรรักษาความดีนั้นให้คงอยู่ต่อไป ในองค์แห่งสัมมาสติและสัมมาสมาธิ ก็ช่วยฝึกจิตให้สงบตั้งมั่น นุ่มนวล ควบแน่น ไม่ฟุ้งซ่าน บริสุทธิ์ ผ่องใส และสงบเย็นอยู่เสมอ ถ้าเมื่อใดที่บุคคลสามารถปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์

๘ นี้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ นอกจากจะช่วยให้ถึงซึ่งความดับทุกข์แล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการ “รักษาตนเอง” ให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีก่อน แล้วจะช่วย “รักษาผู้อื่น” ให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วย หรือ อีกนัยหนึ่งก็คือการไม่เมิดสิทธิมนุษยชนของเพื่อนมนุษย์อื่นตามความหมายของสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล

๓.๒.๒ คีหิวินัย

คิหิวินัย หมายถึง วินัยสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน หรือ ศีลธรรมสำหรับชาวบ้านทั่วไป ตั้งที่ทรงสั่งสอนไว้ใน สิงคาลกสูตร^{๒๕} โดยที่พุทธศาสนาถือว่าคิหิวินัย เป็น ศีลธรรมเพื่อเสริมความดีงามให้แก่ชีวิตและสังคม ถ้าเมื่อใดที่ผู้ครองเรือนทั้งหลายต่างปฏิบัติตามหลักธรรมนี้นอกจากจะไม่เป็นการเบียดเบียนสิทธิของเพื่อนมนุษย์อื่น แล้วยังเป็นการช่วยรักษาสิทธิให้แก่กันและกันอีกด้วย ดังพอจะยกตัวอย่างมาให้ดูดังนี้

(๑) การประพฤติปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์โดยปราศจากอคติลำเอียง : อุดมการณ์ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนที่สำคัญประการหนึ่งคือ มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรมเสมอภาคเท่าเทียมกัน และถ้าพิจารณาให้ลึกเข้าไปโครงสร้างทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม จะเห็นได้ว่า คำว่า ยุติธรรม เสมอภาค เท่าเทียมกัน ในส่วนของพระพุทธศาสนาจะเน้นความยุติธรรมในแง่ของการต่อสู้แข่งขันที่เกิดจากเงื่อนไขปัจจัย ภายนอก ตัวมนุษย์ หากแต่จะมุ่งเน้นเงื่อนไข ภายในตน ที่จะไม่ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยลำเอียง ดังคำสอนเรื่อง อคติ ๔ ที่ว่าไม่พึง ลำเอียงเพราะความรักชอบ (ฉันทาคติ) และลำเอียงเพราะความโกรธแค้นชิงชัง (โทสาคติ) ลำเอียงเพราะความเขลา (โมโหคติ) และลำเอียงเพราะความกลัว (ภยาคติ) ฉะนั้น ถ้าเมื่อใดที่เราไม่ลำเอียงต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยเหตุต่างๆดังกล่าวมานี้ นอกจากจะเป็นการหยิบบัญชีสิทธิและความเป็นธรรมให้แก่เขาแล้ว ยังเป็นการช่วยป้องกันการถูกละเมิดสิทธิให้แก่เขาอีกด้วย

(๒) การไม่ดำเนินชีวิตเป็นไปในทางลิดรอนสิทธิของตนเองและผู้อื่น : โดยปกติของมนุษย์ย่อมหวงแหนและพยายามปกป้องรักษาสิทธิของตนและผู้ใกล้ชิดทุกวิถีทางแต่บางครั้งอาจจะประมาทพลั้งเผลอ ปล่อยให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายต่ำ ได้แก่ “อบาย-มุขแห่งโลกะ ๖” คือ ติดสุราและของมีนเมา, ติดการเที่ยวกลางคืน, ติดเที่ยวดูการละเล่น, ติดการพนัน, ติดคบคนชั่วเป็นมิตร, และเกียจคร้านทำงาน. อบายมุขโลกะทั้ง ๖ อย่างนี้ เมื่อผู้ใดติดเข้าแล้วได้ชื่อว่าเป็นการเบียดเบียนลิดรอนสิทธิของตนและผู้อื่น กล่าวคือ การติดสุราและของมีนเมา จะได้ชื่อว่าเป็นการผลาญทรัพย์, ก่อการทะเลาะวิวาท, เป็นบ่อเกิดแห่งโรค, ทำลายเกียรติยศชื่อเสียง, เป็นคนไม่รู้จักอายและบั่นทอนกำลังสติปัญญา, การชอบเที่ยวกลางคืน จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาตัว, ไม่รักษาลูกเมีย, ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ, กลายเป็นที่ระแวงสงสัย, เป็นเป้าหมายให้ถูกใส่ความหรือข่าวลือและเป็นที่มาของความเดือดร้อนอื่นๆในภายหลัง. การชอบดูการละเล่น จะทำให้เสียการงานเพราะถ้ามีรำที่ไหนที่นั่น ขับร้อง – ดนตรี – เพลง-เกิดเทิงที่

^{๒๕} อ.อรรถก. (ไทย) ๑๑/๑๗๒-๒๐๖/๑๓๘-๑๔๗.

ไหน ไปที่นั่น .การติดการพนัน จะก่อความเสียหายคือ เมื่อชนะย่อมก่อเวร,เมื่อแพ้ย่อมเสียตาย
 ทรัพย์,ได้ชื่อว่าผลาญทรัพย์,ไม่เป็นที่เชื่อถือของผู้อื่น,ถูกเพื่อนฝูงหมิ่นประมาท และไม่มีใครประสงค์ที่
 จะได้ไว้เป็นคู่ครอง. การคบคนชั่วเป็นมิตร จะได้ชื่อไปตามลักษณะของคนชั่วที่คบนั้น คือ เป็นนักการ
 พนัน,นักเลงหญิง,นักเลงสุรา,นักลวงของปลอม,นักหลอกลวง,และนักเลงหัวไม้ และการเกียจคร้าน
 ทำงาน จะเป็นผู้ขัดสนโภคะ เพราะมักอ้างเหตุแห่งการไม่ลงมือประกอบการทำงานว่า หนาวนัก ร้อน
 นึก,เย็นไปแล้ว,ยังเข้านึก,หิวนึกและอึมนึก.

(๓) การไม่ประกอบอาชีพที่เบียดเบียนชีวิตอื่น : ในคำสอนเรื่อง อริยมรรคมีองค์ ๘
 พระองค์ทรงวางหลัก ปฏิบัติที่สำคัญไว้ประการหนึ่งว่า ผู้ที่จะดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุอุบายบุคคลได้นั้น
 จะต้องเป็นผู้ที่มีสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) คือเลี้ยงชีพโดยวิธีสุจริตและไม่ประกอบอาชีพที่เป็นการ
 เบียดเบียนสิทธิในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น คำว่า เลี้ยงชีพโดยสุจริต หมายถึงไม่เลี้ยงชีพด้วยวิธีฉ้อ
 ฉล หลอกลวง ข่มขู่ เบียดบัง ยักยอกประจบเขากิน ใช้ลาภต่อลาภ ใช้เดรัจฉานวิชาเพื่อดูฤกษ์ยาม
 ทำนายลักษณะ หรือเที่ยวป่าวประกาศคุณวิเศษภายในตนเพื่อให้ผู้อื่นเลื่อมใสศรัทธาแล้วจะได้นำโชคล
 ลาภมาให้ เป็นต้น ส่วนคำว่าไม่ประกอบอาชีพที่เป็นการเบียดเบียนชีวิตอื่น หมายถึงไม่เลี้ยงชีพโดย
 มิฉลาดอาชีวะ ๕ ประการ คือ การค้าขายเครื่องประหาร ไม่ว่าจะเป็เครื่องประหารชีวิตสัตว์หรือ
 มนุษย์,การค้าขายมนุษย์ ซึ่งหมายถึงการค้าทาสที่ปฏิบัติกันทั่วไปในดินแดนชมพูทวีปในสมัยนั้น,
 การค้าขายสัตว์ เพื่อที่จะนำไปฆ่าเป็นอาหาร,การค้าขายเครื่องดองของเมา อันอาจนำมาซึ่งการบั่น
 ทอนสติสัมปชัญญะและเป็นเหตุแห่งการเบียดเบียนชีวิตคนอื่นด้วยวิธีการต่างๆและการค้าขายยาพิษ
 เพื่อที่จะนำไปปลงชีวิตอื่น จะเห็นได้ว่าวิถีแห่งสัมมาอาชีวะดังกล่าวเป็นวิถีแห่งการรักษาสิทธิในชีวิต
 และร่างกาย และยังเป็นการรักษาสิทธิในทรัพย์สินให้แก่เพื่อนมนุษย์อื่นอีกด้วย

(๔) การบริจาครทรัพย์เพื่อการกุศลและช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ : โดยสภาพความเป็นจริง
 แล้ว ไม่มีมนุษย์คนใดสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การประกอบอาชีพหนึ่ง
 ย่อมเกี่ยวพันต่ออีกอาชีพหนึ่ง เช่น การผลิตต้องพึ่งพาการค้าขาย การซื้อขายต้องพึ่งพาการค้าบริโภค
 เป็นต้น จึงไม่มีผู้ใดที่จะรวยขึ้นหรือจนลงเพราะการกระทำของตนเองล้วนๆ โดยมามีปัจจัยเกี่ยวพัน
 จากผู้อื่น ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ต่างก็ เป็นหนี้ ตามธรรมจรรยา ต่อกัน ดังที่อาจารย์ ปรีดี พนมยงค์
 กล่าวไว้ว่า

ตามหลักของข้าพเจ้า มนุษย์ที่เกิดมามีความเป็นหนี้ต่อกัน (solidarism) เช่นคนจนนั้น
 เพราะฝูงชนทำใหจนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยมือ ครั้นมีเครื่องจักรแข่งขันคนที่ทอผ้าด้วยมือ
 ก็ต้องล้มเลิก หรือคนที่รวยเวลานี้ ไม่ใช่รวยเพราะแรงงานของตนเองเลย เช่นผู้ที่มีที่ดินมาก
 คนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งแต่เดิมมีราคาน้อย ภายหลังที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูงๆ ดังนี้
 ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชน ไม่ใช่เพราะการกระทำของมัน จึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหนี้

ตามธรรมเนียมปฏิบัติต่อกัน จึงจำต้องร่วมประกันภัยต่อกันและ ร่วมในการประกอบ การเศรษฐกิจ^{๒๖}

ส่วนพระพุทธศาสนายังมองลึกไปถึงว่าในครรลองแห่งสังสารวัฏอันยาวนาน สรรพสัตว์ ทั้งหลายล้วนเคยเป็นพี่น้องกันและต่างก็เคยมีพันธะผูกพันต่อกัน ฉะนั้นจึงได้วาง หลักจริยธรรมแห่ง การใช้จ่ายทรัพย์ ไว้ว่าเมื่อแสวงหาทรัพย์มาได้ นอกจากจะใช้จ่ายเพื่อตนเองแล้ว ควรเฉลี่ยคืนเพื่อ บำรุงเลี้ยงผู้อื่นตามสมควร ดังทรงสอนเรื่องการใช้จ่ายทรัพย์ไว้ว่า

ดูกรคหบดี ประโยชน์แห่งการถือเอาโภคะทั้งหลาย มี ๕ ประการดังนี้.....

๑. ด้วยโภคะที่หามาได้...อริยสาวกย่อมเลี้ยงตัวให้เป็นสุข ให้เอบอ้ม เอาใจใส่ดูแลตน

ให้เป็นสุขโดยชอบ ย่อมเลี้ยงมารดาบิดา...บุตรภรรยา คมรับใช้ กรรมกร คนงานให้เป็น สุข ให้เอบอ้ม เอาใจใส่ดูแลให้เป็นสุขโดยชอบ

๒. อีกประการหนึ่ง ด้วยโภคะที่หามาได้...อริยสาวกย่อมเลี้ยงมิตรสหายและผู้ร่วม กิจการทั้งหลายให้เป็นสุข ให้เอบอ้ม เอาใจใส่ดูแลให้เป็นสุขโดยชอบ

๓. อีกประการหนึ่ง ด้วยโภคะที่หามาได้...อริยสาวกย่อมป้องกันโภคะจากอันตรายที่ จะเกิดแต่ น้ำ พระราชา โจร หรือทายาทร้าย ทำตนให้สวัสดิ.....

๔. อีกประการหนึ่ง ด้วยโภคะที่หามาได้...อริยสาวกย่อมประดิษฐานทักษิณอันส่งผล

สูงอันอำนวยอภิมงคลมีผลเป็นสุข เป็นไปเพื่อสวรรค์ ในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้ เว้นจากความมัวเมาประมาท ตั้งอยู่ในขันติใสรัจจะ ซึ่งฝึกฝนตนเองให้สงบทำตนเองให้ หายร้อนกิเลสได้^{๒๗}

จากหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์ ดังกล่าว นอกจากสอนให้รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ให้ เกิดประโยชน์แก่ตนแล้ว ยังสอนให้รู้จักแบ่งปันทรัพย์นั้นเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ตกยาก และ เพื่ออุทิศเป็นส่วนบุญส่วนกุศลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย และเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวมอีกด้วย จึงเท่ากับเป็นการรักษาสิทธิให้แก่กันทุกฝ่าย

๓.๒.๓ ทิศ ๖

ทิศ ๖ พระองค์ทรงสอนเกี่ยวกับหลักสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์ลักษณะของ สิทธิและ หน้าที่ต่างตอบแทน ต่อกัน โดยเริ่มต้นจากตัวเราเป็นหลัก แล้วแผ่ออกไปสู่บุคคลอื่นอันประกอบด้วย บุคคล ๖ ประเภท คือ ๑.ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระภิกษุสมณชีพราหมณ์ ๒.ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา

^{๒๖} เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่ม ประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๐, หน้า ๑๒๐.

^{๒๗} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๔๐-๔๑.

มารดา ๓.ทิสเบื่องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ ๔.ทิสเบื่องหลัง ได้แก่ บุตรธิดาและคู่ครอง ๕.ทิสเบื่องซ้าย ได้แก่ เพื่อนฝูง ๖.ทิสเบื่องล่าง ได้แก่ คนรับใช้หรือลูกน้องโดยแต่ละฝ่ายพึงรักษาสิทธิและหน้าที่ต่างตอบแทนแก่กันดังนี้

(๑) สิทธิและหน้าที่ต่างตอบแทนระหว่างตัวเรากับภิกษุสงฆ์สมณพราหมณ์ : พระพุทธองค์ทรงประกาศคำสอนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน...เพื่ออนุเคราะห์โลก^{๒๘} เมื่อประกาศศาสนาแล้ว ก็ทรงส่งภิกษุสาวกออกไปแสดงธรรมคำสอนให้ไพเราะในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในเบื้องสูง^{๒๙} และก่อนที่จะออกไปเผยแผ่ศาสนาภิกษุสาวกเหล่านั้นต่างก็ได้รับการฝึกอบรมจนได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว ทั้งสิ้นเพื่อที่จะให้ชาวเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและพร้อมที่จะทำทัฬหีนาทาน (ทำทานตอบแทนคุณความดี) ฉะนั้น เมื่อพิจารณาภารกิจเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จะเห็นได้ว่าระหว่างคฤหัสถ์กับภิกษุไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ โดยคฤหัสถ์มีหน้าที่ถวายปัจจัย บริโภคแต่ภิกษุ และภิกษุก็บริโภคปัจจัยนั้นเพียงเพื่อให้ดำเนินชีวิตอยู่ได้ แล้วให้การอบรมสั่งสอน คฤหัสถ์เป็นการตอบแทน อุปมาเหมือนหมู่มิ่งที่บริโภคน้ำหวานจากดอกไม้ที่นั้นซ้ำ แล้วช่วยผสมเกสรให้ดอกไม้ในขณะเดียวกันด้วย โดยสภาพความเป็นจริงแล้วระหว่างภิกษุกับชาวบ้านต่างผลัดกันเป็นปฏิคาหก (ผู้รับ) และ ทายก (ผู้ให้) โดยภิกษุให้ ธรรมทาน แก่ชาวบ้าน ส่วนชาวบ้านให้อามิสทาน แต่ภิกษุ และเมื่อฝ่ายใดพลั้งเผลอละเมิดต่อกัน ต่างฝ่ายต่างก็ให้อภัยทานแก่กัน เมื่อต่างฝ่ายต่างให้ต่างรับกันอย่างนี้ จะช่วยให้ “บ้าน” กับ “วัด” เดินเคียงคู่ไปด้วยกัน ดังคำกล่าวของ พระธรรมทัตตนาธร แห่งวัดชนะสงคราม ที่รู้จักกันดีกันว่า “วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยก็เพราะวัดดัดนิสัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยอำนวยความสะดวก ถ้าขัดกันก็บรรลัยทั้งสองทาง”

(๒) สิทธิและหน้าที่ต่างตอบแทนระหว่างตัวเรากับบิดามารดา: ในฐานะที่เป็นบิดามารดา พึงคุ้มครองรักษาสิทธิของบุตรธิดา คือ พยายามป้องกันจากความชั่วทั้งหลายอบรมให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี ให้การศึกษาศิลปวิทยา เป็นธุระในการจัดหาคู่ครองที่เหมาะสมให้ และมอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาสอันควร เมื่อมารดาบิดา ช่วยคุ้มครองดูแลรักษาสิทธิให้แก่บุตรแล้ว บุตรธิดาพึงตอบแทนคุณและช่วยรักษาสิทธิของบิดามารดา คือเมื่อท่านเลี้ยงดูมาแล้วพึงเลี้ยงท่านตอบแทน, ทำกิจธุระการงานของท่าน, ดำรงวงศ์ตระกูลของท่านให้ตั้งมั่นอยู่ต่อไปได้, ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านด้วย

(๓) สิทธิและหน้าที่ต่างตอบแทนระหว่างตัวเรากับครูอาจารย์ : ในฐานะหน้าที่ของอาจารย์ พึงรักษาสิทธิของศิษย์ คือพยายามฝึกฝนอบรมศิษย์ให้เป็นคนดี, ถ่ายทอดความรู้ให้ศิษย์เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง, สอนความรู้ให้ศิษย์โดยไม่ปิดบัง, ยกย่องศิษย์ในหมู่พวกและสอนวิชาความรู้ให้

^{๒๘} ส.สพ. (ไทย) ๑๐/๓๑๐/๒๔๔.

^{๒๙} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), ทาน ศิล ภาวนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ม.ป.พ.), หน้า ๓๔-๓๕.

สามารถออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวได้. เมื่ออาจารย์ช่วยดูแลรักษาสิทธิของศิษย์แล้วศิษย์ก็พึงตอบแทนคุณและช่วยรักษาสิทธิของอาจารย์ โดยการลุกขึ้นต้อนรับเพื่อแสดงความเคารพ, เข้าไปหาอาจารย์เพื่อรับใช้, ปรีกษาซักถามขอคำแนะนำ, ตั้งใจรับฟังคำสั่งสอนของอาจารย์ด้วยดี, ประนินับดีรับใช้ช่วยเหลือกิจธุระของอาจารย์ และตั้งใจเรียนศิลปวิทยาที่อาจารย์ถ่ายทอดให้ด้วยความเคารพ เอาจริงเอาจัง โดยถือว่าเป็นภารกิจสำคัญที่จะต้องทำให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

(๔) สิทธิและหน้าที่ต่างแทนระหว่างตัวเรากับบุตรภรรยา: มีคริสตสุภาชิตอยู่บพหนึ่งกล่าวว่า “ the master of husband is not himself but wife, and the master of wife is not herself but husband.” (เจ้านายชีวิตของสามี มีใช้ตัวเขาเอง หากแต่เป็นภรรยา, และเจ้านายชีวิตของภรรยา มีใช้ตัวหล่อนเอง แต่เป็นสามี) เมื่อนำแนวคิดนี้มาเปรียบเทียบกับคติของพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเกี่ยวกับการเลือกและการครองคู่ไว้ว่าธรรมดาสตรีย่อมพึงใจบุรุษ ที่มีรูป (รูปร่าง) มีทรัพย์ มีศีล ไม่เกียจคร้านการงาน และสามารถที่จะมีบุตรกับสตรีนั้น มาเป็นสามี. ส่วนบุรุษเพศก็เช่นเดียวกัน ย่อมพึงใจสตรีผู้มีรูป มีทรัพย์ มีศีล ไม่เกียจคร้านการงาน และสามารถที่จะมีบุตรกับบุรุษนั้นได้ มาเป็นภรรยา.^{๓๐} และถือว่าโดยวิสัยสตรีเพศ ย่อมประสงค์บุรุษนิยมเครื่องแต่งตัว มั่นใจในบุตรต้องการมิให้สตรีอื่นมาร่วมสามี และต้องการความเป็นใหญ่ในบ้าน^{๓๑} ครั้นเมื่อบุรุษสตรีนั้นมาร่วมคู่ครองกันฉันสามีภรรยาแล้ว แต่และฝ่ายจึงช่วยกันทำหน้าที่ และรักษาสิทธิของกันและกัน ไว้ โดยฝ่ายสามีพึงให้เกียรติภรรยา, ไม่ดูหมิ่น, ไม่ประพฤตินอกใจ, มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้ และจัดหาเครื่องแต่งตัวมาให้ เป็นของขวัญตามโอกาสอันควร. ส่วนฝ่ายภรรยาเมื่อสามีให้เกียรติดังนี้แล้ว พึงตอบแทนโดยการจัดแจงดูแลบ้านช่องให้เป็นที่เรียบร้อย, สงเคราะห์ญาติของทั้งสองฝ่ายด้วยดี, ไม่ประพฤตินอกใจ, พยายามรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้อย่างเต็มความสามารถ และขยันทำการกิจงานต่างๆ ให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปด้วยดี (สตรีในดินแดนชมพูทวีปสมัยนั้น เมื่อแต่งงานแล้วจะต้องไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายสามี)

(๕) สิทธิและหน้าที่ต่างตอบแทนระหว่างตัวเรากับมิตรสหาย : พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเกี่ยวกับหลักการเลือกคบมิตร มิตรมี ๒ ประเภท คือ มิตรเทียม กับมิตรแท้ ผู้ที่เป็นมิตรเทียมนั้นจะเป็นคนปกอลอก, ดีแต่พูด, หัวประจบและชักชวนในทางฉิบหาย มิตรประเภทนี้ไม่ควรคบ. ส่วนผู้ที่เป็นมิตรแท้จะเป็นผู้อุปการะ, ร่วมสุขร่วมทุกข์, แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้ และมีน้ำใจไมตรี มิตรประเภทนี้ควรคบ. และเมื่อคบค้าสมาคมเป็นมิตร พึงปกป้องรักษาสิทธิให้แก่กันคือพึงเผื่อแบ่งปันกัน, พุดถนอมน้ำใจกัน, ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และตีตนเสมอร่วมสุขร่วมทุกข์กัน. ครั้นมิตรได้รับความ

^{๓๐} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย), หน้า ๑๒๐.

^{๓๑} พิฑูร มลิวัลย์, หลักธรรมสำหรับการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓๓.

อนุเคราะห์จากมิตรแล้วพึงอนุเคราะห์ตอบโดยการช่วยกันดูแลชีวิตและทรัพย์สินของมิตรผู้ที่ตกอยู่ในความประมาท, ในคราวที่มีตรมภัยก็เป็นทีที่พึ่งพาอาศัยได้, ไม่ละทิ้งมิตรในยามทุกข์ยากและให้เกียรตินึกถึงวงศาคณาญาติของมิตรด้วยความจริงใจ.

(๖) สิทธิและหน้าที่ต่างตอบแทนระหว่างตัวเรากับคนรับใช้และคนงาน : ตามสภาพความเป็นอยู่ของชาวชมพูทวีปสมัยนั้น มิได้เป็นสังคมที่สลับซับซ้อนเมื่อสังคมอุตสาหกรรมเช่นทุกวันนี้ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เป็นนายกับคนรับใช้มิได้สัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการ ตามกฎหมายแรงงานเช่นทุกวันนี้ แต่สัมพันธ์ในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างตอบแทนต่อกัน ในเชิงจริยธรรมดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนถึงสิทธิและหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้ว่า ในฐานะของผู้เป็นนาย พึงจัดแจงให้ผู้รับใช้ทำงานตามความเหมาะสมกับเพศ วัย และกำลังความสามารถ, โดยจ่ายค่าจ้างตอบแทนอย่างเป็นธรรม, ดูแลสวัสดิภาพความเป็นอยู่ตามเหมาะสม เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยต้องให้การดูแลรักษา, ถ้าได้สิ่งของอะไรมาเป็นพิเศษก็ต้องแบ่งปันให้, และจัดให้มีวันหยุดพักผ่อนตามสมควร, ส่วนในฐานะของคนรับใช้พึงอนุเคราะห์ตอบแทนบุญคุณนายโดยลงมือทำงานก่อนนาย, เลิกงานภายหลังนาย, รับผลประโยชน์ที่พึงได้เฉพาะทำที่นายแบ่งปันให้, พยายามทำงานให้เรียบร้อยและดียิ่งๆ ขึ้นและนำคุณความดีและกิจการของนายไปเผยแผ่ให้ปรากฏ.

ด้วยทรงตระหนักถึงความเป็นจริงดังกล่าวนี้ พระองค์จึงทรงสั่งสอนหลักความสัมพันธ์ต่างตอบแทน ระหว่างพระภิกษุกับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนว่า ในฐานะของพระภิกษุพึงแนะนำคฤหัสถ์ให้ละเว้นจากความชั่ว, สอนให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี, อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจไมตรี, ให้ได้ฟังได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ที่ไม่เคยฟังไม่เคยรู้, ช่วยชี้แจงสิ่งที่เคยฟังมาแล้วให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น และช่วยบอกทางสวรรค์ให้(สอนวิธีดำเนินชีวิตให้เป็นสุข), ส่วนคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนพึงอนุเคราะห์ตอบแทนคุณภิกษุโดยจะทำการใดก็ตามด้วยใจเมตตา, จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยใจเมตตา, จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยใจเมตตา, ให้การตอบรับด้วยการเต็มใจ และอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

สรุปว่า หลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนตามที่กล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่า พระองค์ทรงสอนไว้ในเรื่องต่างๆ คือ ในหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ทรงสอนว่าบุคคลจะหลุดพ้นจากทุกข์ได้ก็ต่อเมื่อ ละชั่ว ทำดีและทำใจ ให้ผ่องแผ้ว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ให้ดำรงตนในทางที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เบญจศีล-เบญจธรรม ทรงสอนมิให้ล่วงละเมิดสิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน สามิภรรยาของกันและกัน ไม่กล่าววาจาละเมิดต่อกัน ไม่เสพของมีนเมาจนครองสติไม่อยู่และนำไปสู่การละเมิดสิทธิด้านอื่นๆ ของกันและกัน ในหลักคิหิวินัย ทรงสอนให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติต่อกันโดยปราศจากอคติลำเอียง, ให้แต่ละฝ่ายดำเนินชีวิตโดยการ “รักษาตนเอง” ให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี ทั้งนี้เพื่อที่จะช่วย “รักษาผู้อื่น” ด้วย ให้แต่ละคนประกอบแต่อาชีพการงานที่สุจริต ปราศจากโทษ ไม่เป็นไปในทางที่เบียดเบียนชีวิตอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม และในหลักคำสอนเรื่อง ทิศ ๖ ทรงสอนให้แต่ละฝ่ายต่าง

ช่วยกัน รักษาสิทธิและทำหน้าที่ที่ต่ตอบแทน ให้แก่กันและกันไม่ว่าจะเป็นในหมู่มิตร ครูอาจารย์ บิดา มารดา บุตร ภรรยา คนรับใช้ และภิกษุสมณพราหมณ์ทั้งหลาย

๓.๓ เปรียบเทียบปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิมนุษยชน ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย

จากการศึกษาเนื้อหาสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเปรียบเทียบกับ เนื้อหาของปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนโดยสิทธิของประชาชนมีผลผูกพันในการใช้อำนาจรัฐทั้ง การบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมาย ตลอดจนการรับรองสิทธิ เสรีภาพต่างๆไว้ค่อนข้างครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิที่จะได้รับการ ค้ำครองจากกระบวนการยุติธรรม สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิเสรีภาพในความคิดเห็นและการ แสดงออก สิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ส่วนสิทธิในมาตรฐานในการดำรงชีวิตยังรับรองไม่ครบถ้วนและไม่ ครอบคลุมประชาชนผู้สมควรได้รับสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ที่สำคัญที่สุด สิทธิ มนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวางและ สอดคล้องกับปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนมากดังต่อไปนี้

๑. หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน

มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน ดังนั้นจึงห้ามเลือก ปฏิบัติต่อมนุษย์และควรปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นพี่น้อง สิทธิมนุษยชนนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถโอนให้แก่ กันได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศที่จะสร้างหลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการเคารพหลักการ ของสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในปณิญานี้ เพื่อให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับการปฏิบัติ ต่อกันของผู้คนในสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความ ยุติธรรม และสันติภาพในโลก

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	สิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
<p>ข้อ ๑ มนุษย์ทั้งหลายทั้งหลายเกิดมา มีอิสระเสรี เท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิ ทุกคนได้รับการประสิทธิประสาทเหตุผล และมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันอย่างฉันพี่น้อง</p>	<p>มาตรา ๒๖ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้</p> <p>มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน</p> <p>มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน</p>
<p>ข้อ ๒ (๑) ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพ บรรดาที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใด ๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา การคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นๆ</p> <p>(๒) อนึ่งจะไม่มี ความแตกต่างใด ๆ ตามมูลฐาน แห่งสถานะทางการเมือง การศาลหรือทางการระหว่างประเทศ ของประเทศหรือดินแดนของบุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้เป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์ ไม่ได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยใดๆ ทั้งสิ้น</p>	<p>มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน</p> <p>การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้</p> <p>มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตาม ศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน</p>

๒. สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ประกอบด้วย สิทธิที่จะมีชีวิตมาแต่กำเนิด สิทธิที่จะไม่ถูกรังแก การปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้า สิทธิที่จะไม่ถูกเอาตัวบุคคลลงเป็นทาส และการบังคับใช้แรงงาน สิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของบุคคล สิทธิของ

บุคคลที่ถูกกลั่นแกล้งหรือถูกละเมิดสิทธิจะต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรม สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม เสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิในเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา สิทธิในเสรีภาพในความคิดเห็นและการแสดงออก การห้ามโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อการสงคราม และการสนับสนุนให้เกิดความเกลียดชัง สิทธิในการชุมนุมโดยสงบ สิทธิในเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สิทธิในการมีส่วนร่วมในการบริหารรัฐกิจ ในการที่จะออกเสียง หรือได้รับการเลือกตั้ง และในการที่จะเข้าถึงการบริการสาธารณะ การคุ้มครองครอบครัว การคุ้มครองเด็กและเยาวชน สิทธิชนกลุ่มน้อย และการคุ้มครองคนต่างด้าว

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	สิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
ข้อ ๓ คนทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิตเสรีภาพและความมั่นคงแห่งตัวตน	มาตรา ๓๒ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...
ข้อ ๔ บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาส หรือสถานะจำยอมไม่ได้ ทั้งนี้ ห้ามความเป็นทาส และการค้าทาสทุกรูปแบบ	มาตรา ๓๒ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...
ข้อ ๕ บุคคลใด ๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือต่ำช้าไม่ได้	มาตรา ๓๒ วรรค ๒ การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้ วรรค ๓ การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ
ข้อ ๖ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายทุกแห่งทุกหน	มาตรา ๓๑ ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือ การลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

	<p>การจับ คุ่มขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย</p>
<p>ข้อ ๗ ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญา และการยุยงให้เลือกปฏิบัติดังกล่าว</p>	<p>มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน</p> <p>การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้</p>
<p>ข้อ ๘ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดอันเป็นผลอย่างจริงจัง จากศาลที่มีอำนาจแห่งชาติต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิหลักมูล ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย</p>	<p>สำหรับการห้ามเกณฑ์แรงงานมาตรา ๕๑ ได้รับรองไว้สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อที่ ๘ กำหนดว่า “บุคคลจะถูกนำตัวลงเป็นทาสมิได้ การนำคนเป็นทาส และการค้าทาสทุกรูปแบบจะกระทำมิได้” และ “บุคคลจะถูกบังคับให้ตกอยู่ในภาวะเยี่ยงทาสมิได้” รวมทั้ง “บุคคลจะถูกเกณฑ์แรงงานหรือบังคับใช้แรงงานมิได้”</p>
<p>ข้อ ๙ บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศไปต่างถิ่นโดยพลการไม่ได้</p>	<p>มาตรา ๓๒ วรรคสาม การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ</p>
<p>ข้อ ๑๐ ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระ และเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำความผิดอาญาใด ๆ ที่ตนถูกกล่าวหา</p>	<p>มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้</p> <p>(๑) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง</p> <p>(๒) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่าง</p>

	<p>น้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง</p> <p>๗) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว</p>
<p>ข้อ ๑๑ (๑) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี</p> <p>(๒) จะถือบุคคลใด ๆ ว่ามีความผิดทางอาญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นใด ๆ อันมิได้จัดเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะที่ได้กระทำการนั้นขึ้นไม่ได้ และจะลงโทษอันหนักกว่าที่ใช้อยู่ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาญานั้นไม่ได้</p>	<p>มาตรา ๓๙ บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้</p> <p>ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด</p>
<p>ข้อ ๑๒ บุคคลใด ๆ จะถูกแทรกสอดโดยพลการในความเป็นอยู่ส่วนตัวในครอบครัว ในเคหสถานหรือในการสื่อสาร หรือจะถูกหลอกลวงในเกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง</p>	<p>มาตรา ๓๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน</p> <p>บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข</p>

<p>ของกฎหมายต่อการแทรกสอด หรือการลบล้าง ดังกล่าวนั้น</p>	<p>การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองหรือการตรวจค้นเคหสถานหรือในที่รโหฐาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>มาตรา ๓๕ สิทธิของบุคคลในครอบครัวเกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง</p> <p>การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ</p> <p>บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบจากข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>มาตรา ๓๖ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย</p>
<p>ข้อ ๑๓ (๑) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนไหวและสถานที่อยู่ภายในเขตของแต่ละรัฐ</p> <p>(๒) ทุกคนมีสิทธิที่จะออกจากประเทศใดๆไปรวมทั้งประเทศของตนเองด้วย และที่จะกลับยังประเทศตน</p>	<p>มาตรา ๓๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร</p> <p>การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์</p> <p>การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้</p>

<p>ข้อ ๑๔ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่จะแสวงหา และที่จะได้ อาศัยพำนักในประเทศอื่นเพื่อลี้ภัยจากการ ประหัตประหาร</p> <p>(๒) จะอ้างสิทธินี้ไม่ได้ ในกรณีที่มีการดำเนินคดี สืบเนื่องอย่างแท้จริงมาจากความผิดที่ไม่ใช่ ทางการเมือง หรือจากการกระทำอันขัดต่อ วัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติ</p>	
<p>ข้อ ๑๕ (๑) ทุกคนมีสิทธิในการถือสัญชาติหนึ่ง</p> <p>(๒) บุคคลใดๆ จะถูกตัดสัญชาติของตนโดยผลการ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติไม่ได้</p>	
<p>ข้อ ๑๖ (๑) ชายและหญิงที่มีอายุเต็มบริบูรณ์ มี สิทธิที่จะทำการสมรส และจะก่อตั้ง ครอบครัว โดยปราศจากการจำกัดใด ๆ อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ สัญชาติหรือ ศาสนา ต่างมีสิทธิเท่าเทียมกันใน เรื่องการสมรส ระหว่างการสมรสและการขาดจาก สมรส</p> <p>(๒) การสมรสจะกระทำกันก็แต่ด้วยความยินยอม โดยอิสระและเต็มใจของผู้ที่เจตนาจะเป็นคู่สมรส</p> <p>(๓) ครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติ และหลักมูล ของสังคมและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจาก สังคมและรัฐ</p>	
<p>ข้อ ๑๗ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน โดยลำพังตนเองเช่นเดียวกับโดยร่วมกับผู้อื่น</p> <p>(๒) บุคคลใด ๆ ที่จะถูกริบทรัพย์สินโดยผลการ ไม่ได้</p>	<p>มาตรา ๔๑ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับ ความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัด สิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>การสืบทอดย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของ บุคคลในการสืบทอดย่อมเป็นไปตามที่กฎหมาย บัญญัติ</p> <p>มาตรา ๔๒ การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำ มิได้ .</p>

<p>ข้อ ๑๘ ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิดโน้ธรรมและศาสนาสิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการที่จะประกาศ ศาสนา หรือความเชื่อของตน โดยการสอน การปฏิบัติสักการบูชาและการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพังตนเองหรือประชาคมร่วมกับผู้อื่น และเป็นการสาธารณะหรือส่วนบุคคล</p>	<p>มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนา ธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน</p>
<p>ข้อ ๑๙ ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออกสิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการที่จะถือเอาความคิดโดยปราศจากความแทรกสอดและที่จะแสวงหา รับและแจกจ่ายข่าวสารและความคิดเห็นไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ และโดยไม่คำนึงถึงเขตแดน</p>	<p>มาตรา ๔๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น</p>
<p>ข้อ ๒๐ (๑) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการร่วมประชุมและการตั้งสมาคมโดยสันติ</p> <p>(๒) บุคคลใด ๆ จะถูกบังคับให้สังกัดสมาคมใดสมาคมหนึ่งไม่ได้</p>	<p>มาตรา ๖๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน องค์การพัฒนาเอกชน หรือหมู่คณะอื่น</p>
<p>ข้อ ๒๑ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนในรัฐบาลของประเทศตน จะเป็นโดยตรงหรือโดยการผ่านทางผู้แทนซึ่งได้เลือกตั้งโดยอิสระ</p> <p>(๒) บุคคลมีสิทธิที่เข้าถึงบริการสาธารณะในประเทศของตนโดยเสมอภาค</p> <p>(๓) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา และอย่างแท้จริงซึ่งอาศัยการออกเสียงกันอย่างทั่วไปและเสมอภาคและการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระอย่างอื่นทำนองเดียวกัน</p>	<p>มาตรา ๖๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจกรรมในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้นตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้</p> <p>การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรรคการเมือง ต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข</p>

๓. ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประกอบด้วย สิทธิในการทำงาน สิทธิที่จะมีสภาพการทำงานที่ยุติธรรม สิทธิแรงงาน สิทธิในการประกันสังคม การคุ้มครองครอบครัว สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับตนเองและครอบครัว สิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคนที่จะปลอดจากความหวาดหวั่น สิทธิในที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ สิทธิในการได้รับมาตรฐานด้านสุขภาพทั้งกายและจิตใจ สิทธิในการได้รับการศึกษา และสิทธิในการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมและการได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	สิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
<p>ข้อ ๒๒ ทุกคน ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีสิทธิในทางมั่นคงของสังคม และมีสิทธิในการบรรลุถึงซึ่งสิทธิทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางวัฒนธรรม อันจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ เกียรติศักดิ์ของตน และการพัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างอิสระ ทั้งนี้ โดยความเพียรพยายามแห่งชาติและความร่วมมือระหว่างประเทศ และตามระบอบการและทรัพยากรของแต่ละรัฐ</p>	
<p>ข้อ ๒๓ (๑) ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระในเงื่อนไขอันยุติธรรม และเป็นประโยชน์แห่งการงาน และการคุ้มครองแห่งการว่างงาน</p> <p>(๒) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับเงินค่าจ้างเท่าเทียมกัน สำหรับงานเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ</p> <p>(๓) ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่ยุติธรรมและเป็นประโยชน์ ที่จะให้ประกันแก่ตนเองและครอบครัวแห่งตน ซึ่งความเป็นอยู่อันคู่ควรแก่เกียรติศักดิ์ของมนุษย์ และถ้าจำเป็นก็จะต้องได้รับวิถีทางคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มเติมด้วย</p> <p>(๔) ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้ง และที่จะเข้าร่วมสหพันธ์กรรมกรเพื่อความคุ้มครองแห่งประโยชน์ของตน</p>	<p>มาตรา ๔๔ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับหลักประกันความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน รวมทั้งหลักประกันในการดำรงชีพทั้งในระหว่างการทำงานและเมื่อพ้นภาวะการทำงาน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ</p>

<p>ข้อ ๒๔ ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่าง รวมทั้งจำกัดเวลาการทำงานตามสมควร และวันหยุดงานเป็นครั้งคราวโดยได้รับสินจ้าง</p>	
<p>ข้อ ๒๕ (๑) ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาทางการแพทย์และบริการสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในความมั่นคงในยามว่างงาน เจ็บป่วยพิการ เป็นหม้าย ว่างงาน หรือขาดอาชีพอื่นในพฤติการณ์ที่นอกเหนืออำนาจของตน</p> <p>(๒) มารดาและเด็กมีสิทธิที่จะรับการดูแลรักษาและช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กทั้งปวงไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกสมรส จะต้องได้รับการคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน</p>	<p>มาตรา ๕๓ บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปี บริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรี และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ</p> <p>มาตรา ๕๔ บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ</p> <p>บุคคลวิกลจริตย่อมได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ</p> <p>มาตรา ๕๕ บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ</p>
<p>ข้อ ๒๖ (๑) ทุกคนมีสิทธิในศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษาและการศึกษาขั้นหลักรวม การประถมศึกษาต้องเป็นการบังคับ การศึกษาทางเทคนิคและวิชาชีพ จะต้องเป็นอันเปิดโดยทั่วไป และการศึกษาชั้นสูงสุดขึ้นไป จะต้องเป็นอันเปิดสำหรับทุกคน เข้าได้ถึงโดยเสมอภาคตามมูลฐานแห่งคุณวุฒิ</p> <p>(๒) การศึกษาจะได้จัดไปในการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่และยังความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพหลักมูลให้มั่นคงแข็งแรง จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ขันติธรรม และมิตรภาพแห่งบรรดา</p>	<p>มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน</p> <p>วรรคแรกได้รับรองหลักความเสมอภาคในกฎหมายสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองข้อ ๒๖ บัญญัติว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด</p>

<p>ประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติ หรือศาสนา และจะต้องส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติ เพื่ออารงไว้ซึ่งสันติภาพ</p> <p>(๓) บิดามารดา มีสิทธิเบื้องต้นที่จะเลือกชนิดของการศึกษาอันจะให้แก่บุตรหลานของตน</p>	<p>ๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจังจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ”</p> <p>มาตรา ๔๙ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย</p> <p>ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้ อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิ ตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น</p> <p>การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ</p>
<p>ข้อ ๒๗ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่เข้าร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมของประชาชนโดยอิสระ ที่จะบันเทิงใจในศิลปะและที่มีส่วนในความรุดหน้า และคุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์</p> <p>(๒) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ทางศิลปกรรมและทางวัตถุ อันเป็นผลจากการประดิษฐ์กรรมใด ๆ ทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรมและทางศิลปกรรม ซึ่งตนเป็นผู้สร้าง</p>	

<p>ข้อ ๒๘ ทุกคนมีสิทธิในระเบียบทางสังคมและระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นทางให้สำเร็จผลเต็มที่ตามสิทธิและอิสรภาพดังกล่าวที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้</p>	
<p>ข้อ ๒๙ (๑) ทุกคนมีหน้าที่ต่อประชาคม ด้วยการพัฒนาต่อบุคลิกภาพของตนโดยอิสรภาพเต็มที่ จะกระทำได้ก็แค่ประชาคมเท่านั้น</p> <p>(๒) ในการใช้สิทธิและอิสรภาพแห่งตน ทุกคนตกอยู่ในบังคับของข้อจำกัด เพียงเท่าที่ได้กำหนดลงโดยกฎหมายเท่านั้น เพื่อประโยชน์ที่ได้มาซึ่งการนับถือ และเคารพสิทธิและอิสรภาพของผู้อื่นตามสมควรและที่จะเผชิญกับความเรียกร้องต้องการอันเที่ยงธรรมของศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และสวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย</p> <p>(๓) สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ จะใช้ขัดต่อวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติไม่ได้ว่าในกรณีใด ๆ</p>	
<p>ข้อ ๓๐ ไม่มีบทใด ในปฏิญญานี้ที่จะอนุমানว่าให้สิทธิใด ๆ แก่รัฐ หมู่คน หรือบุคคล ในอันที่จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ หรือปฏิบัติการใด ๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสรภาพ ดังกำหนดไว้ ณ ที่นี้</p>	

สรุปการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพตามกติกาและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑. สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๒. สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองหลักความเสมอภาค ห้ามการเลือกปฏิบัติ และการปฏิบัติที่เป็นธรรมสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๓. สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย และห้ามการทรมานทารุณกรรมหรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

๔. สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรมสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

๕. สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอันประกอบด้วย สิทธิในครอบครัว ความเป็นอยู่ส่วนตัวและชื่อเสียง เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

๖. สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิในมาตรฐานในการดำรงชีวิตตามรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย สิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข สิทธิเด็กและเยาวชนที่จะได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ สิทธิของมีอายุเกินหกสิบปี และสิทธิคนพิการหรือทุพพลภาพ สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ และว่าด้วยสิทธิเด็ก

๗. สิทธิในการมีอาหารที่เพียงพอ และสิทธิในที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ ยังไม่มีการรับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญให้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๘. สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิชุมชนและสิทธิในสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับสิทธิการกำหนดวิถีชีวิตตนเองตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๙. สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิเสรีภาพการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในการเลือกตั้งและรับสมัครเลือกตั้ง เสรีภาพในการรวมตัวเสรีภาพในการชุมนุมสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ล้วนมีความสำคัญในฐานะที่เครื่องมือที่พยายามวางระบบความคิด การปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเพื่อให้มนุษย์ทั่วโลกเกิดความระลึกรู้ คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่ ยอมรับความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ชาติกำเนิดของกันและกัน สิทธิมนุษยชนในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้รับรองหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คือ

ศักดิ์ศรีความ เป็นมนุษย์ อันเป็นรากฐานของสิทธิของมนุษย์ และหลักความเสมอภาค ห้ามการเลือกปฏิบัติและการใช้มาตรการเชิงบวก ซึ่งเป็นหลักการที่จะทำให้บุคคลได้รับและได้ใช้สิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง

๓.๔ สรุป

หลักการในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักสิทธิมนุษยชน ล้วนได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และเน้นการมีสิทธิเสรีภาพ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มนุษย์ควรมีเมตตากรุณาต่อกันให้อภัยซึ่งกันและกัน ผ่านการกระทำที่สอดคล้องกันระหว่างกาย วาจา และใจ เช่น หลักเบญจศีล หลักศรัทธา หลักแห่งกรรม หลักประโยชน์ ๓ เป็นต้น จัดเป็นหลักการปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่หลายระดับแห่งการเข้าถึง ตามความรู้ความสามารถทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล และหลักการที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นแนวปฏิบัติที่ถือได้ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มากโดยไม่มีประมาณ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ฐานะทางสังคมภาษาและศาสนา เช่น อริยมรรคมีองค์ ๘ คิหิวินัย และ ทศ ๖ ล้วนมีการส่งเสริมให้ปฏิบัติความซื่อ สันับสนุนให้กระทำความดีต่อกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงอยู่ในฐานะสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาชีวิตมวลมนุษย์ให้เข้าถึงสันติสุขทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวมตลอดไป

บทที่ ๔

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ในศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้เพื่อทราบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และหลักธรรมที่ส่งเสริมและสัมพันธ์สิทธิมนุษยชน ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์เป็นประเด็นในการศึกษาไว้ดังนี้

จากการศึกษาสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์เป็นประเด็นในการศึกษาไว้ดังนี้

๑. เพื่อทราบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล
๒. เพื่อทราบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
๓. เพื่อทราบหลักธรรมที่สัมพันธ์และสิทธิส่งเสริมมนุษยชน

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ศึกษาสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา ในครั้งนี้ ขอสรุปเป็น ๓ ส่วน คือ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล กับ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และหลักธรรมที่สัมพันธ์และสิทธิส่งเสริมมนุษยชน

๔.๑.๑ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล ได้ก่อกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ โดยเน้นเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติ ความคิดเรื่องกฎแห่งธรรมชาติและได้พัฒนาเรื่อยมาในประเทศทั่วโลก จนถึงร่วมลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติจัดทำเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม คริสต์ศักราช ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑) มีบัญญัติไว้ ๓๐ ข้อ เนื้อหาว่าด้วยเรื่องหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน เรื่องสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง, เรื่องเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม, และเรื่องหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ

๔.๑.๒ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การนำหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ๑๙๔๘ มาศึกษาเทียบเคียงกับหลักคำสอนในในพระไตรปิฎกพบว่าหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก มีความเชื่อมโยง และสามารถนำมาศึกษาเทียบเคียงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากลในบริบทสังคมปัจจุบันได้ และจากการศึกษาพบว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก มีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิ

มนุษยชนสากล โดยคำสอนในพระไตรปิฎก แม้จะไม่ได้ใช้คำว่าสิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่มีเนื้อหาที่มีนัยของการสอนให้เคารพสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในชีวิต ความเสมอภาค เกียรติและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งการนำแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่สอดแทรกในคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแพร่ จะช่วยให้ชาวพุทธได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพสิทธิ เสรีภาพ ของผู้อื่น และจะเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันได้

๔.๑.๓ หลักธรรมที่สัมพันธ์และสิทธิส่งเสริมมนุษยชน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักสิทธิมนุษยชน ล้วนได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และเน้นการมีสิทธิเสรีภาพ โดยชี้ว่ามนุษย์มีศักยภาพในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มนุษย์ควรมีเมตตากรุณาต่อกันให้อภัยซึ่งกันและกัน ผ่านการกระทำที่สอดคล้องกันระหว่างกาย วาจา และใจ เช่น หลักเบญจศีล หลักศรัทธา หลักแห่งกรรม หลักประโยชน์ ๓ เป็นต้น จัดเป็นหลักการปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่หลายระดับแห่งการเข้าถึง ตามความรู้ความสามารถทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล และหลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นแนวปฏิบัติที่ถือได้ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มากโดยไม่มีประมาณ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ฐานะทางสังคมภาษาและศาสนา เช่น อริยมรรคมีองค์ ๘ คิหิวินัย และ ทศ ๖ ล้วนมีการส่งเสริมให้ปฏิเสธความชั่ว สนับสนุนให้กระทำความดีต่อกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงอยู่ในฐานะสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาชีวิตมวลมนุษยชาติให้เข้าถึงสันติสุขทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวมตลอดไป

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในงานวิจัยเรื่องศึกษาเชิงวิเคราะห์สิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนาผู้วิจัยเสนอแนะทางแก้ปัญหาหรือทางออกกับผู้ที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ๑) รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำหลักการว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาปรับใช้ในสังคมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชาติ
- ๒) คณะสงฆ์ควรส่งเสริมงานด้านเผยแพร่ โดยเน้นหลักสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมส่วนรวม
- ๓) สังคมควรตระหนักและเห็นคุณค่าของหลักสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนาได้ จะต้องมีการรณรงค์ให้เกิดเป็นรูปธรรม และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสม

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาอีกมากเพราะเป็นหลักปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างได้เป็นอย่างดีสำหรับพุทธศาสนาโดยเฉพาะในประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางแห่งการแก้ไขในทางโลกและทางธรรมที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่ของมวลมนุษยชาติโลกอย่างถูกต้องที่สุดควรที่จะตระหนักถึงหลักสิทธิมนุษยชนให้มากกว่านี้ และควรที่จะศึกษาค้นคว้าพุทธศาสนาในแง่มุมต่างๆ ให้มากขึ้น การศึกษาสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนานี้ ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาอีกมาก เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างได้เป็นอย่างดีสำหรับสังคมไทยที่นับวันดูจะเหินห่างจากความเป็นสังคมพุทธ และไม่เดินอยู่บนสิทธิมนุษยชน ชอบอ้างกฎ กติกา ระเบียบต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของตน พวกพ้องของตน จนทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมายตามที่ทราบกันอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ทราบว่าในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ของมวลมนุษยชาติตามหลักสิทธิมนุษยชนจำต้องเริ่มต้นแก้ไขที่ตัวของมนุษย์แต่ละคนก่อน และการที่ปฏิบัติตามได้นั้นก็ต้องอาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาช่วย ส่งเสริมให้การปฏิบัติตนเป็นไปอย่างมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนและเป็นแนวทางแก่การศึกษาในครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยในประเด็นเกี่ยวข้องในที่นี่ เช่น

(๑) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับหลักการปฏิบัติสิทธิมนุษยชน

(๒) ควรศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนกับการปฏิบัติตามอริยมรรค ๘ ในพระพุทธศาสนา มีความแตกต่างกันอย่างไร

(๓) ศึกษาวิเคราะห์หลักเบญจศีลในระบบการเมืองการปกครองของไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มุลินี. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. เล่มที่ ๒-๑๖. ๑๙.๒๒-๒๕.๓๒-๓๕.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **เบญจศีลและเบญจธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

_____. **พุทธศาสนสุภาษิต ฉบับรวมเล่ม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **มงคลัตถปิณีแปล เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม. **แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๕๒ - ๒๕๕๖**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

กุลพล พลวัน. **สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๗.

กฤษฎา บุญชัย. และคณะ. **นโยบายของการพัฒนาของรัฐกับการละเมิดสิทธิชุมชนชนบท**. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๖.

คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.). **กลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES), ๒๕๔๔.

เฉลิมเกียรติ ผิวานวล. **ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๐.

ชะวั้งชัย ภาติณฐ์. **กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์. ๒๕๔๘.

- เดือน คำดี. ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.
- บุญมี แทนแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธนพรการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ.**
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๔๖.
- ปิ่น มุทุกันต์. **พุทธศาสตร์ภาค ๑.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕.
- ธนรัตน์ ทั้งทอง. **สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม.** เอกสารประกอบการบรรยายวิชาสิทธิและ
หน้าที่ของบุคคลใน ป.วิ.อ. กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์,
๒๕๕๔.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยศาสตร์กับอาชญากรรม หน่วยที่ ๑-๗.**
นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.
- พิทยา ว่องกุล. **สร้างสังคมใหม่ : ชุมชนชนาธิปไตย – ธัมมาธิปไตย.** กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถึ
ทรรศน์, ๒๕๔๒.
- พิฑูร มลิวัลย์. **หลักธรรมสำหรับการปกครอง.** กรุงเทพมหานคร. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ,
๒๕๒๕.
- พระสิทธิธรรมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธรรมมัตถสังคหฎีกา ปริเฉทที่ ๕ เล่ม ๑.**
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมโชติกะ, ๒๕๔๖.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) .ทาน ศีล ภาวนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
ม.ป.พ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมนุญชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธ
ธรรม, ๒๕๔๓.
- _____ .**พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- _____ . **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.
- _____ . **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน.** โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. พระนคร.
กรุงเทพมหานคร. ๑๐๒๐๐.

สมชาย กษิติประดิษฐ์. **สิทธิมนุษยชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๔๖.

เสน่ห์ จามริก. **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

เสรี พงษ์พิศและคณะ. **คนในทรงสนะของพุทธศาสนาอิสลามและคริสต์ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๔.

สำเนียง ยอดคีรี. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สุวัฒน์ จันทระจาง. **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
สุภาพใจ, ๒๕๔๐.

สุเชาวน์ พลอยชุม. **จริยศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราช
๒๕๓๗.

วรนุช อุษณกร. **ประวัติวันสำคัญที่ควรรู้จัก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเดียสโตร์.
๒๕๔๓.

(๒) วิทยานิพนธ์

บุญธรรม พุนทรัพย์. “ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระครูปฐมกัณฑ์ทรากร (บุญแทน มะลิอ่อน) “หลักธรรมในพระพุทธศาสนเถรวาทกับการส่งเสริมสิทธิ
มนุษยชน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

พระชัยชนะ ธรรมทินโน (นาทองไชย). “ศึกษาเปรียบเทียบหลักสิทธิมนุษยชนกับหลักมนุษยธรรมทาง
พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและ
ปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๘.

พระมหาวิพจน์ สุภจารี (วันคำ). “การศึกษาแนวความคิดเรื่องเสรีภาพในพระพุทธศาสนาเถรวาท”
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๗.

(๓) สื่อบริการออนไลน์

คณะกรรมการโครงการสิทธิมนุษยชนศึกษาในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ.

“ความเป็นมาของสิทธิมนุษยชน.” <http://www.action4change.com/index>. สืบค้น
เมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๕๕๖.

ความเป็นมาสิทธิมนุษยชน ค.ศ.๑๙๔๘. <http://www.lnmr.org/posts/๒๖๑๗๙๕>. สืบค้นเมื่อ ๘
ธันวาคม ๒๕๕๖.

Kitty. ความหมายและความสำคัญของสิทธิมนุษยชน. ออนไลน์
แหล่งที่มา: [http://siwapornpearwa.blogspot.com/2008/02/blog-
post_2382.html](http://siwapornpearwa.blogspot.com/2008/02/blog-post_2382.html) (๑๑ ม.ค. ๒๐๑๔).

ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน.(๒๕๕๒).จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>..สืบค้นเมื่อ (๘
ธันวาคม ๒๕๕๖).

ประวัติความเป็นมาของขบวนการสิทธิมนุษยชน. <http://kanchanapisek.or.th/kp> สืบค้นเมื่อ (๘
ธันวาคม ๒๕๕๖).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
(ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

คำปรารภ

ด้วยเหตุที่การยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัว และสิทธิซึ่งเสมอกันและไม่อาจโอนแก่กันได้ของสมาชิกทั้งปวงแห่งครอบครัวมนุษยเป็นรากฐานของเสรีภาพ, ความยุติธรรมและสันติภาพ,

ด้วยเหตุที่การเฉยเมย และการดูหมิ่นเหยียดหยามสิทธิมนุษยชนได้ก่อให้เกิดการกระทำอันป่าเถื่อนโหดร้ายทารุณ ซึ่งได้กระทบกระเทือนมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างรุนแรง, และโดยเหตุที่ได้มีการประกาศปณิธานอันสูงสุดของสามัญชนว่าถึงวาระแห่งโลกแล้วที่มนุษย์จะมีเสรีภาพในการพูด และในความเชื่อถือ รวมทั้งมีเสรีภาพความกลัวและความต้องการ,

ด้วยเหตุที่เป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์ชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม, ถ้าไม่พึงประสงค์ให้มนุษย์ถูกบีบบังคับ ให้หาทางออก โดยการกบฏต่อทรราชย์และการกดขี่อันเป็นที่พึงแห่งสุดท้าย,

ด้วยเหตุที่ประชาประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชาติขั้นพื้นฐาน, ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคลและในความเสมอกันแห่งสิทธิของทั้งชายและหญิง และได้ตัดสินใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมตลอดจนมาตรฐานแห่งชีวิตให้ดีขึ้นได้ มีเสรีภาพมากขึ้น

ด้วยเหตุที่รัฐสมาชิกได้ปฏิญญาที่จะให้ได้มา, โดยการร่วมมือกับ(สหประชาชาติ,) ซึ่งการส่งเสริม การเคารพ และการถือปฏิบัติโดยสากลต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

ด้วยเหตุที่ควรเข้าใจตรงกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพมีความสำคัญยิ่ง เพื่อให้ปฏิญญานี้เกิดสัมฤทธิ์อย่างเต็มเปี่ยม,

ดังนั้น, บัดนี้,

สมาชิก

จึงประกาศให้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งหลายและประชาชาติทั้งปวง ด้วยจุดประสงค์ที่จะให้ปัจเจกบุคคลทุกผู้ทุกนามและองค์กรของสังคมทุกหน่วย โดยการระลึกเสมอๆ ถึงปฏิญญานี้, พยายามสั่งสอนและให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ และด้วยมาตรการที่เจริญไปข้างหน้า, ทั้งในระหว่างประเทศ, เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับและการปฏิบัติต่อสิทธิเหล่านั้นอย่างสากลและได้ผล, ทั้งในหมู่สากลของรัฐสมาชิกเอง และในหมู่ประชาชนแห่งดินแดนที่อยู่ภายใต้ตุลาณาของรัฐสมาชิกดังกล่าว.

ข้อ ๑

มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระเสรีและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิทุกคนได้รับการประสิทธิประสาทเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันอย่างฉันพี่น้อง

ข้อ ๒

บุคคลชอบจะมีสิทธิและเสรีภาพประจำตัวในปฏิญญานี้, ทั้งนี้โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใดๆ, เช่น เชื้อชาติ, สีผิว, เพศ, ภาษา, ศาสนา, ความเห็นทางการเมือง, หรือทางอื่นใด, ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม, ทรัพย์สิน, กำเนิด, หรือสถานะอื่นใด.

นอกจากนี้การจำแนกข้อแตกต่างโดยอาศัยมูลฐานแห่งสถานะทางการเมืองทางตุลาณาหรือทางเรื่องระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนซึ่งบุคคลสังกัดจะทำมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตยอื่นใด.

ข้อ ๓

บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต, ในเสรีธรรมและในความมั่นคงแห่งร่างกาย

ข้อ ๔

บุคคลใดจะถูกบังคับให้เป็นทาส หรืออยู่ภาวะจำยอมใดๆ มิได้; การเป็นทาส และการค้าทาสจะมีไม่ได้ในทุกรูปแบบ.

ข้อ ๕

บุคคลใดจะถูกทรมานหรือหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงทัณฑ์ซึ่งทารุณโหดร้าย, ไร้มนุษยธรรมหรือหยาบเกียรติมิได้.

ข้อ ๖

ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลในกฎหมายไม่ว่า ณ ที่ใด.

ข้อ ๗

ทุกๆคน ต่างเสมอกันในกฎหมายและชอบที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกที่จะปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่าละเมิดปฏิญญานี้ และการยุยงส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น.

ข้อ ๘

บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผลโดยศาลแห่งชาติซึ่งมีอำนาจเนื่องจากการกระทำใดๆ อันละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐาน ซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือจากกฎหมาย.

ข้อ ๙

บุคคลใดจะถูกจับ, กักขัง หรือเนรเทศโดยพลการมิได้.

ข้อ ๑๐

บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ, ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ถูกกล่าวหาใดๆ ทางอาญา

ข้อ ๑๑

(๑) บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี.

(๒) บุคคลใดจะถูกถือว่ามีความผิดอันมีโทษทางอาญาใด ๆ ด้วยเหตุที่ตนได้กระทำหรือละเว้นการกระทำการใดๆ ซึ่งกฎหมายของประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ, ในขณะที่มีการกระทำนั้นมิได้ระบุว่าเป็นความผิดทางอาญามี ได้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่ใช้อยู่ในขณะที่การกระทำความผิดทางอาญานั้นเกิดขึ้นมิได้.

ข้อ ๑๒

การเข้าไปแทรกสอดโดยพลการในกิจส่วนตัว, ครอบครัว, เคหะสถาน, การส่งข่าวสาร, ตลอดจนการโจมตีต่อเกียรติยศและชื่อเสียงของบุคคลนั้นจะทำได้. ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการแทรกสอดและโจมตีดังกล่าว.

ข้อ ๑๓

(๑) บุคคลมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายและในถิ่นที่อยู่ภายในขอบเขตดินแดนของแต่ละรัฐ.

(๒) บุคคลมีสิทธิที่จะออกเดินทางจากประเทศใด ๆ รวมทั้งของตนเองและที่จะกลับคืนสู่บ้านเกิดเมืองนอน

ข้อ ๑๔

- (๑) บุคคลมีสิทธิที่จะแสวงหาและพักพิงในประเทศอื่น ๆ เพื่อลี้ภัยจากการกดขี่ข่มเหง.
- (๒) สิทธินี้จะกล่าวอ้างมิได้ในกรณีการฟ้องคดีซึ่งโดยความจริงเกิดจากความผิดที่มีใช้เรื่องการเมืองโดยการกระทำที่ขัดต่อความมุ่งประสงค์และขัดหลักการของสหประชาชาติ.

ข้อ ๑๕

- (๑) บุคคลมีสิทธิในการถือสัญชาติ.
- (๒) การถอนสัญชาติโดยพลการ หรือการปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติของบุคคลใดนั้นจะกระทำมิได้.

ข้อ ๑๖

- (๑) ชายและหญิงเมื่อเจริญวัยบริบูรณ์แล้วมีสิทธิที่จะสมรสและที่จะสร้างครอบครัวโดยไม่มี การจำกัดใด ๆ เนื่องจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา บุคคลชอบที่จะมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในเรื่อง การสมรสในระหว่างการสมรสและในการขาดจากการสมรส
- (๒) การสมรสจะกระทำได้โดยความยินยอมอย่างเสรี และเต็มใจของคู่บ่าวสาวผู้ตั้งใจจะ การทำการสมรส.
- (๓) ครอบครัวคือ กลุ่มซึ่งเป็นหน่วยธรรมชาติและพื้นฐานของสังคมและชอบที่จะได้รับการ ค้ำครองโดยสังคมและรัฐ

ข้อ ๑๗

- (๑) บุคคลมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเอง และโดยการร่วมกับผู้อื่น.
- (๒) การยึดเอาทรัพย์สินของบุคคลใดไปเสียโดยพลการจะกระทำมิได้.

ข้อ ๑๘

บุคคลมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความคิด. มโนธรรม และศาสนา; สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะ เปลี่ยนศาสนา หรือความเชื่อ, และเสรีภาพ ที่จะแสดงให้ศาสนาหรือความเชื่อที่ประจักษ์ในรูปของ การสั่งสอน, การปฏิบัติกิจ, ความเคารพสักการะบูชาสวดมนต์, และการถือปฏิบัติพิธีกรรม, ไม่ว่าโดย ลำพังตนเอง หรือร่วมกับผู้อื่นในประชาคม และในที่สาธารณะหรือส่วนตัว.

ข้อ ๑๙

บุคคลมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความเห็น และการแสดงออก; สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะยึดมั่นในความเห็นโดยปราศจากการแทรกสอดและที่จะแสวงหา, รับ ตลอดจนแจ้งข่าว รวมทั้งความคิดเห็นโดยผ่านสื่อใด ๆ และโดยมิต้องคำนึงถึงเขตแดน.

ข้อ ๒๐

- (๑) บุคคลมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการชุมนุม และการสมาคมโดยสงบ.
- (๒) การบังคับให้บุคคลเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมจะทำได้.

ข้อ ๒๑

- (๑) บุคคลมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในรัฐบาลแห่งประเทศของตนไม่ว่าโดยตรงหรือโดยผู้แทนซึ่งผ่านการเลือกโดยเสรี.
- (๒) บุคคลมีสิทธิเข้าถึงเท่ากันในการบริการสาธารณะในประเทศของตน.
- (๓) เจตจำนงของประชาชน จะเป็นฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล, เจตจำนงนี้จะแสดงออกโดยการเลือกตั้งเป็นครั้งเป็นคราวอย่างแท้จริง ด้วยการให้สิทธิออกเสียงอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน และโดยการลงคะแนนลับหรือวิธีการลงคะแนนอย่างเสรีคล้ายคลึงกัน.

ข้อ ๒๒

ในฐานะของสมาชิกของสังคม ด้วยความเพียรพยายามของชาติตลอดจนความร่วมมือระหว่างประเทศและโดยสอดคล้องกับการจัดระเบียบและทรัพยากรของแต่ละรัฐ บุคคลมีสิทธิในความมั่นคงทางสังคมและชอบที่จะได้รับผลแห่งสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมซึ่งจำเป็นต่อศักดิ์ศรีและการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเสรีของตน.

ข้อ ๒๓

- (๑) บุคคลมีสิทธิที่จะทำงาน, ที่จะเลือกงานอย่างเสรี, ที่จะมีสภาวะการทำงานที่ยุติธรรม และพอใจ และที่จะได้รับความคุ้มครองจากการว่างงาน.
- (๒) บุคคลมีสิทธิในการรับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับการทำงานที่เท่ากันโดยไม่มีทางเลือกปฏิบัติใด ๆ.
- (๓) บุคคลผู้ทำงานมีสิทธิในรายได้ซึ่งยุติธรรมและเอื้อประโยชน์เพื่อเป็นประกันสำหรับตนเองและครอบครัวให้การดำรงชีวิตมีคุณค่าแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์, และถ้าจำเป็นก็ชอบที่จะได้รับความคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มเติม.

(๔) บุคคลมีสิทธิที่จะก่อตั้งหรือเข้าร่วมกับสหภาพแรงงานเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของตน.

ข้อ ๒๔

บุคคลมีสิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่าง, รวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานที่ชอบด้วยเหตุผล และมีวันหยุดครั้งคราวที่ได้รับค่าตอบแทน.

ข้อ ๒๕

(๑) บุคคลมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตน และครอบครัว, รวมทั้งอาหาร, เสื้อผ้า, ที่อยู่อาศัย, การรักษาพยาบาลและบริการสังคมที่จำเป็น, และสิทธิในความมั่นคงในกรณีว่างงาน เจ็บป่วย ทูพพลภาพ เป็นหม้าย วยชรา หรือการขาดปัจจัยในการเลี้ยงชีพอื่นใดพฤติการณ์อันเกิดจากที่ตนจะควบคุมได้

(๒) มารดาและบุตรชอบที่จะได้รับการเลี้ยงดูและและความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นบุตรในหรือบุตรนอกสมรสย่อมได้รับความคุ้มครองทางสังคมเช่นกัน

ข้อ ๒๖

(๑) บุคคลมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะเป็นสิ่งที่ให้เปล่าโดยไม่มีมูลค่า, อย่างน้อยที่สุดในชั้นประถมศึกษา และขั้นพื้นฐาน, ชั้นประถมศึกษาให้เป็นการศึกษาภาคบังคับขั้นเทคนิคและประกอบอาชีพเป็นการศึกษาที่จะต้องจัดมีขึ้นโดยทั่ว ๆ ไป และชั้นสูงเป็นชั้นที่จะเปิดให้ทุกคนเท่ากันตามความสามารถ

(๒) การศึกษาจะมุ่งไปในทางพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่และเพื่อเสริมพลังการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐานให้แข็งแกร่งทั้งจะมุ่งเสริมความเข้าใจ, ขันติและมิตรภาพในระหว่างประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติหรือกลุ่มศาสนา และจะมุ่งขยายกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อการธำรงสันติภาพ.

(๓) ผู้ปกครองมีสิทธิก่อนผู้อื่นที่จะเลือกชนิดของการศึกษาสำหรับบุตรหลานของตน

ข้อ ๒๗

(๑) บุคคลมีสิทธิที่เข้าร่วมการใช้ชีวิตทางด้านวัฒนธรรมในประชาคมอย่างเสรี, ที่จะพึงใจในศิลปะและมีส่วนในความคืบหน้าและผลประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์.

(๒) บุคคลมีสิทธิในการรับความคุ้มครองประโยชน์ทางด้านศิลปกรรมและทางวัตถุอันเป็นได้จากการประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์, วรรณกรรมและศิลปะซึ่งตนเองเป็นเจ้าของ

ข้อ ๒๘

บุคคลชอบที่จะได้รับประโยชน์จากระเบียบสังคมและระหว่างประเทศอันจะอำนวยให้การ
ใช้สิทธิและเสรีภาพบรรดาที่ได้รับไว้ในปฏิญญานี้ได้อย่างเต็มที่

ข้อ ๒๙

(๑) บุคคลมีหน้าที่ต่อประชาคมอันเป็นที่เดียวซึ่งบุคลิกภาพของตนจะพัฒนาได้อย่างเสรี
และเต็มความสามารถ

(๒) ในการใช้สิทธิและเสรีภาพ, บุคคลต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัดโดยกำหนดแห่งกฎหมาย
เฉพาะเพื่อความมุ่งประสงค์ให้ได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพโดยชอบในสิทธิและเสรีภาพของ
ผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดอันยุติธรรมของศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน
และสวัสดิการโดยทั่ว ๆ ไปในสังคมประชาธิปไตย.

(๓) สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ มิว่าจะด้วยกรณีใดจะใช้ให้ขัดกับความมุ่งประสงค์และ
หลักการของสหประชาชาติไม่ได้

ข้อ ๓๐

ข้อความต่าง ๆ ตามปฏิญญานี้ไม่เปิดช่องที่จะแปรความได้ว่าให้สิทธิใด ๆ แก่รัฐ, กลุ่มชน
หรือบุคคลใด ๆ ที่จะประกอบกิจกรรมหรือการทำใด ๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและเสรีภาพใด ๆ
บรรดาที่ได้รับไว้ในบทบัญญัติฉบับนี้

ภาคผนวก ข
(สิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร
ตราไว้ ณ วันที่ ๑๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๐
เป็นปีที่ ๕๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาค ๒๕๔๐ พรรษา ปัจจุบันสมัย จันทรคตินิยม
พฤษภสมพัตสร อัสสขุขมาส ศกปลักษ์ ทสมิตถิ สิริยคติกาล ตุลาคมมาส เอกาทสมสุรทิน โสรวาร
โดยกาลบริเวท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพ
ดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดย
ที่ประเทศไทยได้มีรัฐธรรมนูญประกาศใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมาเป็นเวลากว่าหกสิบห้าปีแล้ว ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ได้มี
การยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหลายครั้ง แสดงว่ารัฐธรรมนูญย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามความ
เหมาะสมแห่งกาลเวลาและสภาพการณ์ของบ้านเมือง รัฐธรรมนูญจะต้องกำหนดกฎเกณฑ์สำคัญที่
กระจ่างแจ้ง ชัดเจน สามารถใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศและเป็นแนวทางในการจัดทำ
กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญได้ และโดยที่รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๖) พุทธศักราช ๒๕๓๙ ได้บัญญัติให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ประกอบด้วย
สมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งจากรัฐสภาจำนวนเก้าสิบเก้าคน มีหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับ
เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิรูปการเมือง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานกระแสพระราชดำรัสเพื่อ
เป็นสิริมงคลแก่การทำงาน ภายหลังจากนั้นสภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญโดยมี
สาระสำคัญเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ
ปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มี
เสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ โดยได้คำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ และได้
ดำเนินการตามขั้นตอนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ ซึ่งแก้ไข
เพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๖) พุทธศักราช ๒๕๓๙ แล้ว
ทุกประการ

เมื่อรัฐสภาได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่สภาร่างรัฐธรรมนูญจัดทำขึ้น อย่างรอบคอบแล้ว ได้ลงมติเห็นชอบให้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสืบไป ทรงพระราชดำริว่า สมควรพระราชทานพระบรมราชานุมัติตามมติของรัฐสภา

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ให้ใช้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ ซึ่งได้ตราไว้ ณ วันที่ ๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ ตั้งแต่วันประกาศนี้เป็นต้นไป

ขอปวงชนชาวไทยจงร่วมจิตร่วมใจสมัครสมานเป็นเอกฉันท์ ในอันที่จะปฏิบัติตามและพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ เพื่อดำรงคงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยและนำมาซึ่งความผาสุกสิริสวัสดิ์ พืชพัฒนาขัยมงคล อเนกคุณผลสกลเกียรติยศสถาพร แก่อาณาประชาราษฎร์ทั่วสยามรัฐสีมา สมดังพระบรมราชปณิธานปรารถนาทุกประการ เทอญ

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๕ ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

หมวด ๓

สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา ๒๖ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๒๗ สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง

มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

มาตรา ๒๙ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองให้นำมาใช้บังคับกับกฎหมายหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา ๓๑ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๓๒ บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา ๓๓ ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

มาตรา ๓๔ สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน

มาตรา ๓๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพ ในเคหะสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหะสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหะสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเคหะสถาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๓๖ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือ การเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา ๓๘ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนานิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตาม ศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา ๓๙ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อรีดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา ๔๐ คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา ๔๑ พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ในกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๔๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ

การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา ๔๓ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๔๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๔๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน หรือหมู่คณะอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

มาตรา ๔๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๔๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรรคการเมือง ต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองตามจำนวนที่กำหนดในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ซึ่งเห็นว่ามีมติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือขัดหรือแย้งกับ

หลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับดังกล่าวขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้มติหรือข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป

มาตรา ๔๘ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การสืบทอดก่อย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบทอดก่อย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๔๙ การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมือง การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นและต้องชดใช้ค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การกำหนดค่าทดแทนตามวรรคหนึ่ง ต้องกำหนดให้อย่างเป็นธรรมโดยคำนึงถึงราคาซื้อขายกันตามปกติ การได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์และความเสียหายของผู้ถูกเวนคืน

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและกำหนดระยะเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ไว้ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ต้องคืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท

การคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิมหรือทายาทตามวรรคสาม และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดใช้ไป ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐหรือเศรษฐกิจของประเทศ การคุ้มครองประชาชนในด้านสาธารณูปโภค การรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การจัดระเบียบ การประกอบอาชีพ การคุ้มครองผู้บริโภค การผังเมือง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม สวัสดิภาพของประชาชน หรือเพื่อป้องกันการผูกขาด หรือขจัดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน

มาตรา ๕๑ การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงคราม หรือการรบ หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๕๒ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การบริการทางสาธารณสุขของรัฐต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมด้วยเท่าที่จะกระทำได้

การป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตราย รัฐต้องจัดให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่าและทันต่อเหตุการณ์ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๓ เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๔ บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๕ บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๖ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๕๗ สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องบัญญัติให้มืองค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

มาตรา ๕๘ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๙ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๐ บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๑ บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๒ สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๓ บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้

ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง ผู้รู้เห็นการกระทำดังกล่าว ย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

สั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าว

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกกระทำการตามวรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้

มาตรา ๖๔ บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ พนักงานส่วนท้องถิ่น และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์การของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจรรยาบรรณ

มาตรา ๖๕ บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใด ๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนที่ ๘

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มาตรา ๑๙๙ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประกอบด้วยประธานกรรมการคนหนึ่งและกรรมการอื่นอีกสิบคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้ซึ่งมีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นที่ประจักษ์ ทั้งนี้ โดยต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้แทนจากองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนด้วย

ให้ประธานวุฒิสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การสรรหา การเลือก การถอดถอน และการกำหนดค่าตอบแทนกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีวาระการดำรงตำแหน่งหกปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

มาตรา ๒๐๐ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอ ให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

(๒) เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

(๓) ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน

(๔) ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน

(๕) จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน ภายในประเทศและเสนอต่อรัฐสภา

(๖) อำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติและประชาชนประกอบด้วย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ รวมทั้งมีอำนาจอื่นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระสมหมาย อตฺถสิหฺโธ (พีชสิงห์)
วัน/เดือน/ปีเกิด	๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดสุทัศน์ เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๒ ตำบลหัวช้าง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ ๔๕๑๘๐ โทร.๐๔๓-๕๖๑๑๗๒ มือถือ ๐๘-๕๑๔๒-๗๒๓๕
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๕๓ ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้อำนวยการ
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนสามัคคีปริยัติธรรม วัดสุทัศน์ ตำบลหัวช้าง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ ๔๕๑๘๐ โทร.๐๔๓-๕๖๑๑๗๒ มือถือ ๐๘-๕๑๔๒-๗๒๓๕, ๐๘-๐๗๕๖-๖๘๓๗